



T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YEREL
EKONOMİK KALKINMAYA KATKISI
(NİĞDE VE KAYSERİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Ayşe AYIŞ AKKURT

2007, NİĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YEREL
EKONOMİK KALKINMAYA KATKISI
(NİĞDE VE KAYSERİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Ayşe AYIŞ AKKURT

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdinç TUTAR

2007, NİĞDE

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	1
ABSTRACT.....	3
ÖNSÖZ.....	5
GİRİŞ.....	13

I. BÖLÜM

KALKINMA VE BÖLGESEL (YEREL) KALINMA

1.1. KALKINMA.....	15
1.1.1. Ekonomik Kalkınmada Finansman Kaynakları.....	18
1.1.1.1. İç Finansman Kaynakları.....	18
1.1.1.2. Tasarruflar.....	18
1.1.1.3. Gönüllü Tasarruflar.....	19
1.1.1.4. Zorunlu Tasarruflar.....	19
1.1.1.5. Vergiler.....	20
1.1.1.6. Enflasyon.....	22
1.1.1.7. İç Borçlar.....	23
1.1.1.8. Devlet İç Borçları.....	23
1.1.1.9. Dış Finansman Kaynakları.....	24
1.1.1.10. Dış Ticaret Yoluyla Finansman.....	26
1.2. BÖLGESEL KALKINMA.....	28
1.2.1. Tarihsel Süreçte Bölgesel Kalkınmada Ortaya Çıkan Dengesizlikler.....	29
1.2.1.1. Dengesizliğin Tarihsel Kökeni.....	29
1.2.1.2. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkış Sürecinin Ekonomik Analizi....	31
1.3. BÖLGESEL KALKINMA VE TÜRKİYE.....	32
1.3.1. Bölgeler Arası Farklılıkların Ortaya Çıkış Nedenleri.....	32
1.3.2. Ekonomik Ve Sosyal Nedenler.....	32
1.3.3. Coğrafi Nedenler.....	33
1.3.4. Tarihsel Nedenler.....	35
1.3.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bölgelerarası Farklılaşmanın Ortaya Çıkış Süreci.....	36

1.3.5. Kalkınmada Öncelikli Bölgeler.....	36
1.3.5.1. Birinci Derecede Öncelikli Bölgeler.....	36
1.3.5.2. İkinci Derece Öncelikli Yörelere.....	37
1.3.5.3. Kalkınma Öncelikli Yörelere Sosyal, Ekonomik ve Altyapı Durumu... 38	
1.3.5.3.1. Sosyal Durum.....	38
1.3.5.3.2. İnsani Gelişme Göstergeleri.....	41
1.3.6. Türkiye’de İktisadi Kalkınma Projeleri.....	49
1.3.6.1. Kaynakların Projeler Arası Dağılımı.....	49
1.3.6.2. Kalkınma Planlaması.....	50
1.3.6.3. Kalkınma Stratejisi Ve Hedeflerin Belirlenmesi.....	51
1.3.6.4. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Dakp).....	53
1.3.6.5. Programın Öncelik Alanları.....	53
1.3.6.5.1. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri	
Kalkınma Programı.....	53
1.3.6.5.2. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey ve 2. Bölgeleri	
Kalkınma Programı.....	54
1.3.7. Türkiye’de Kalkınma Planları Ve Büyüme	54
1.3.7.1. Türkiye’deki Büyüme Modelinde Harrod- Domar.....	56
1.3.7.2. Türkiye’de Teknolojiye Dayalı Model Uygulaması.....	62
1.3.7.3. 1923- 1980 Yılları Arasında Türkiye Ekonomisi.....	63
1.3.7.4.1980 Sonrası Planlı Dönemden Sonra Türkiye Ekonomisi.....	69

II. BÖLÜM

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

2.1. SANAYİ İŞLETMELERİNDE YATIRIM KARARI VE KURULUŞ	
YERİ SEÇİMİ.....	71
2.1.1. Yatırım Kavramı.....	71
2.1.1.1. Yatırımın Tanımı.....	71
2.1.1.2. Yatırımların İşletmeler Açısından Önemi.....	72
2.1.1.3. Sanayi İşletmelerinde Yatırım Kararlarını Etkileyen Faktörler.....	73
2.1.1.3.1. İşletmenin Amaçları ve Politikaları.....	73
2.1.1.3.1.1. Amaçlar.....	73
2.1.1.3.1.2. Politikalar.....	74

2.1.1.3.1.3. Yönetimin Felsefesi.....	74
2.1.1.3.1.4. Ekonomik Etkenler.....	74
2.1.1.3.1.5. Potansiyel Fonlar.....	75
2.1.1.3.1.6. Üretim Biçimi.....	75
2.1.1.3.1.7. Risk ve Belirsizlik.....	75
2.1.1.3.1.8. Zaman.....	76
2.1.1.3.1.9. Rakiplerin Davranışı.....	76
2.1.1.3.2.10. Enflasyonun Neden Olduğu Fiyat Değişimleri.....	76
2.1.1.3.2.11. Vergiler.....	77
2.1.1.3.2.12. Özendirme Önlemleri.....	77
2.1.1.3.2.13. Ekonomik Olmayan Faktörler.....	78
2.1.2. Kuruluş Yerinin Tanımı Ve Kuruluş Yeri Faktörleri.....	79
2.1.2.1. Kuruluş Yerinin Tanımı.....	79
2.1.2.2. Kuruluş Yeri Faktörleri.....	80
2.1.2.2.1. Ekonomik Faktörler.....	80
2.1.2.2.2. Doğal Faktörler.....	81
2.1.2.2.3. Ekonomik Politikalar.....	81
2.2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ İÇİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ KRİTERİ.....	82
2.3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE YATIRIMLARIN ÖZENDİRİLMESİ ÖNLEMLERİ.....	84
2.3.1 Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tanımı, Amacı Ve Önemi.....	84
2.3.1.1. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tanımı.....	85
2.3.1.2. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Amacı.....	86
2.3.1.3. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Önemi.....	87
2.3.1.4. Dünyada Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tarihsel Gelişimi.....	87
2.4.TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ ve SANAYİ SİTELERİ..	88
2.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri Ve Sanayi Sitelerinin Gelişimi.....	88
2.4.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi.....	90
2.4.2.1. Sanayi Sitelerinin Gelişimi.....	94
2.5. KALKINMA PLANLARI VE YILLIK PROGRAMLARDA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİYLE SANAYİ SİTELERİ.....	97
2.6. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE SANAYİ SİTELERİNİN	

MEVCUT DURUMU.....	110
2.7. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE SANAYİ SİTELERİNE İLİŞKİN SORUNLAR.....	117
2.7.1. Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Sorunlar.....	117
2.7.2. Sanayi Sitelerine İlişkin Sorunlar.....	119
2.8. TÜRKİYE’DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNE GENEL BAKIŞ.....	120
2.8.1. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Tarihsel Gelişimi.....	120
2.8.2. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Uygulamaları.....	121
2.8.3. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yapısı.....	123
2.8.4. Yönetim Yapısı.....	124
2.8.5. Finansman Yapısı.....	124
2.8.6. Planlama Çalışmaları.....	125
2.8.7. Arazinin Seçimi ve Hazırlanması.....	125
2.8.8. Organize Sanayi Bölgeleri’nin Yatırımların Özendirilmesi ve Yönlendirilmesi İçindeki Yeri.....	126
2.8.8.1. Yatırım Öncesi Özendirme Önlemleri.....	126
2.8.8.2. Yatırımların Gerçekleştirilmesi Sırasındaki Özendirme Önlemleri.....	128
2.8.8.2.1. Gümrük Muafiyeti.....	128
2.8.8.2.2. Yatırım Finansman Fonundan Faydalanma.....	128
2.8.8.2.3. Bina İnşaat Harcı ve İstisnası.....	129
2.8.8.2.4. Orta ve Uzun Vadeli Yatırım Kredilerinde Vergi, Resim ve Harç İstisnası.....	129
2.8.8.2.5. SSK Primi, Zorunlu Tasarruf, Konut Edindirme Fonu ve Enerji Teşviki.....	129
2.8.8.2.6. İlave İstihdam Teşviki.....	130
2.8.8.2.7. Katma Değer Vergisi Ertelemesi.....	130
2.8.8.2.8. Ayni ve Nakdi Dış Krediler.....	131
2.8.8.2.9. Finansal Kiralama.....	131
2.8.8.3. Yatırımların Gerçekleştirilmesinden Sonra Özendirme Önlemleri.....	131
2.8.8.3.1 Yatırım İndirimi.....	132
2.8.8.3.2. Teşvik Kredileri.....	132

2.8.8.3.3. Fon Kaynaklı Krediler.....	132
2.8.8.3.4. Orta ve Uzun Vadeli İç ve Dış Krediler.....	133
2.8.8.3.5. İşletme Kredileri.....	134
2.9. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YATIRIM PROJELERİNİN	
KARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	135
2.9.1. Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinin Önemi.....	135
2.9.2. Yatırım Projelerini Değerlendirme Faktörleri.....	136
2.9.2.1. Sektörel Önceliklerin Varlığı.....	136
2.9.2.2. Kalkınma Planının Veya Hükümet Programının Esasları.....	136
2.9.2.3. Piyasa Etütlerinin Sonuçları.....	136
2.9.2.4. Ülkenin Karakteristiğini Belirleyen Mallar İçin İhraç Piyasaları.....	136
2.9.2.5. Yurtiçi Tüketimi Olmayan Malların İhraç Olanakları.....	137
2.9.2.6. İthal İkamesi Olanağı.....	137
2.9.2.7. El Sanatıyla Üretimin Fabrika Üretimine Çevrilmesi Olanağı.....	137
2.9.2.8. Yurtiçi Talebin Artması.....	137
2.9.2.9. Karşılanmamış Talebin Olması.....	137
2.9.2.10. Diğer Faktörlere Bağlı Olarak Çıkan Projeler.....	138

III. BÖLÜM

NİĞDE VE KAYSERİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YEREL EKONOMİK KALKINMAYA KATKISI

3.1. NİĞDE ÖRNEĞİ.....	139
3.1.1. Niğde İlinin Genel Özellikleri.....	139
3.1.1.1. Tarihçesi.....	139
3.1.1.2. Coğrafi Yapısı.....	140
3.1.1.3. İklimi.....	142
3.1.1.4. Nüfusu.....	143
3.1.1.5. Sosyal Yaşantı.....	144
3.1.1.6. Yatırım Faaliyetleri.....	145
3.1.1.7. Turizm.....	147
3.1.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesi.....	150
3.1.2.1. Organize Sanayiinin Kuruluşu.....	150

3.1.2.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesi'nde Yatırım Yapmanın Avantajları.....	154
3.1.2.3. Niğde OSB'de Yaşanılan Sıkıntılar.....	158
3.1.2.4. Bölge Arazisi Ve Sanayi Tipleri.....	160
3.1.2.5. Arıtma Tesisi.....	160
3.1.2.6. Bölge Yollarının Asfaltlanması İşinin Tamamlanması.....	161
3.2. KAYSERİ ÖRNEĞİ.....	162
3.2.1. Kayseri İlinin Genel Özellikleri.....	162
3.2.1.1. Tarihçesi.....	162
3.2.1.2. Coğrafi Konumu.....	163
3.2.1.3. Nüfusu.....	164
3.2.1.4. Ekonomik Yapısı.....	164
3.2.2. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi.....	166
3.2.2.1. Kayseri O.S.B.'nin Kuruluşu.....	166
3.2.2.2. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Kuruluşlar.....	168
3.2.2.3. K.O.S.B.'de Karşılaşılan Sorunlar.....	169
3.2.2.4. Nitelikli Sanayi Bölgesi.....	172
3.2.2.5. Kırsal Kalkınma Projesi.....	173
3.2.2.6. Ticaret Merkezleri.....	173
3.2.2.7. Kayseri'nin Gündemindeki Projeler Ve Süren Yatırımlar.....	173
3.2.2.7.1. Savunma Sanayi.....	173
3.2.2.7.2. Havaalanı İnşaatı.....	174
3.2.2.7.3. Kuzey Çevre Yolu.....	174
3.2.2.7.4. Konteyner Terminali.....	174
3.2.2.7.5. Demiryollarının Yaygınlaştırılması.....	175
3.2.2.7.6. Hızlı Tren.....	175
3.2.2.7.7. Kayseri-Ankara, Kayseri-Mersin Karayolları.....	175
3.2.2.7.8. Doğalgaz.....	175
3.2.2.7.9. Develi II. Merhale Projesi.....	176
3.2.2.7.10. Bahçelik Projesi.....	176
3.2.2.7.11. Sarıoğlan Projesi.....	177
3.2.2.7.12. Kültür Merkezi.....	177
3.2.2.7.13. Boğazköprü-Ürgüp Yolu.....	178

3.2.2.7.14. Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayrımı Yolu.....	178
3.3. KAYSERİ VE NİĞDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDE	
UYGULANAN ANKET ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	178
3.3.1. Yargı Sorularının Ortalamalar Yönünden Yorumlanması.....	178
3.3.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesinin Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi	180
3.3.3. Kayseri Organize Sanayi Bölgesinin Anket	
Sonuçlarının Değerlendirmesi.....	185
SONUÇ.....	192
KAYNAKLAR.....	194
ÖZGEÇMİŞ.....	200

ÖZET

Günümüzde her ülkenin bölgeleri arasında büyük ya da küçük oranda dengesizlikler bulunmaktadır. Bölgesel dengesizliği ekonomik dengesizlik olarak ele alırsak; farklı bölgelerdeki insanların iş bulma, eşit işe eşit reel ücret elde etmemeleri şeklinde değerlendirebiliriz. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yerel kalkınmada bölgeler arası dengesizlik mevcuttur. Gelişmenin bütün nimetlerinden her bölgenin eşit yararlanmadığı gerçektir.

Gelişmelerden bir milletin ya da bölge halkının yararlanabilmesi ancak o milletin ya da bölgenin kalkınma seviyesine bağlıdır. Türkiye’de de bölgeler karşılaştırıldığında, bazı bölgelerin ekonomik ve sosyal alanlarda daha da geri olduğu görülmektedir. Sözü edilen dengesizliklerin giderilmesi için Organize Sanayi Bölgeleri bir vasıta olarak kullanılmalıdır. Bu sayede hem yeni yatırımlara teşvik sağlanmış hem de istihdam yaratılmış olunacaktır.

Ülkemizin en önemli üretim faktörlerinden olan işgücü organize sanayi bölgeleri ile daha da verimli kullanılabilir. Organize Sanayi Bölgeleri sadece istihdam yaratmakla kalmayıp, işletmeler içinde avantajlar sağlamaktadır. Sanayinin planlı ve programlı yerleşmesini sağlayarak; işletmelerin daha iyi üretim imkânları sunmalarına hizmet etmektedir. Gelişmiş her organize sanayi bölgesi kalkınmış yöreleri işaret etmektedir. Çünkü organize sanayi bölgeleri, ihracat ve ithalata imkân sağlayarak, yabancı sermaye girişini artırır, alt ve üst yapı hizmetlerini iyileştirir, iş imkânlarını ve gelişmişlik seviyesini artırır, milli geliri olumlu etkiler, diğer sektörlerin gelişimini sağlar.

“Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkısı(Niğde ve Kayseri Örneği)” adlı bu çalışmanın amacı; bölgesel kalkınma aracı olarak organize sanayi bölgelerinin değerini anlatmak, Niğde ve Kayseri organize sanayi bölgelerinin bölgesel kalkınmaya katkısı olup olmadığını belirlemektir. Yapılan anket sonuçları SPSS programında değerlendirilerek, az ya da çok organize sanayi bölgelerinin yerel kalkınmaya katkısı olduğu görülmüştür. Kayseri ilinde bu katkının daha çok olduğu, Niğde organize sanayi bölgesinin de yeni olmasına rağmen katkısının küçümsememesi gerektiği kanısına varılmıştır. Çalışmaya ait içeriğin oluşturulması ve belirtilen tezin

geçerliliğinin ortaya konmasında çeşitli kitap, makale, tez, gazeteler, istatistikî veri, anket ve elektronik kaynaktan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Organize Sanayi Bölgeleri, Bölgesel Kalkınma, Niğde Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi

ABSTRACT

Nowadays, in every country there is a significant or insignificant imbalance between its regions. If the regional imbalance is taken with a sense of economic imbalance, job opportunities in different regions may be considered with the employee's being paid differently for the same sort of jobs. As can be observed in many other countries, the imbalance among the developing regions also exists in our country. It is a well known fact that not each region gets equal share from the benefits of development.

That means that the benefit of the development of a nation its regional people get depends strictly on the development level of the region. When the regions in Turkey are compared, it is seen that some regions are behind the others in economic and social fields. In order to correct this inequality, industrial zones should be used as a mean. This will not only promote the new investments but also create new areas of employment. The labor force which is an important production factor in our country can be used more efficiently by industrial zones.

Industrial zones not only open more areas of employment but also provide the enterprises with advantages. By having the industry settle in a planned and organized way, the enterprises can be provided with possibilities so as to make them present better production. Each developed industrial zone means better developed regions because industrial zones enhance the development of other sectors by providing import and export, raising the capital inflow, developing super- and substructure, providing employment opportunities, and raising development level as well as national income.

The purpose of this study, industrial zones' contribution to the regional economic development (Niğde and Kayseri sample), is to express the value of the industrial zones as a mean for the regional development, and to determine if Niğde and Kayseri industrial zones have any contributions to the regional development. The results of questionnaires applied were analyzed through the SPSS program and it is seen that they have a positive effect on the regional development. It is concluded that this contribution in Kayseri is quite big, whereas it is relatively small in Niğde given that

Niğde industrial zone is quite new. To compose the content and to prove the validity of this study, various books, articles, thesis, newspapers, statistical data, questionnaires and electronic sources are used.

Key vocabulary; industrial zones, regional development, Niğde industrial zone, Kayseri industrial zone

ÖNSÖZ

“Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkısı (Niğde ve Kayseri Örneği)” adlı çalışmada çeşitli kitap, makale, gazeteler, resmi gazete, ders notu, tez, ansiklopedi, anket ve elektronik kaynaklardan faydalanılmıştır. Ayrıca Türkiye, Niğde ve Kayseri Organize Sanayi Bölgelerinin(OSB) mevcut durumunu gösterirken ağırlıklı olarak elektronik kaynaklardan, Organize Sanayi Bölgesi Üst Kurulu(OSBÜK), Devlet Planlama Teşkilatı (DTP), Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği(TOBB), Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Türkiye Ekonomi Ve Sosyal Etütleri Vakfı(TESEV) istatistiklerinden faydalanılmıştır. Niğde ve Kayseri Valiliği ile OSB müdürlüklerinden alınan verilerden yararlanılması tez çalışmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca Niğde ve Kayseri Organize Sanayi Bölgelerinde; OSB’lerin yerel ekonomik kalkınmaya katkısını ortaya koymak amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Kısıtlatıcı etkenler ise, OSB’ler hakkında ekonomi yönlü çalışma eksikliğinden kaynaklanan veri azlığı ve anket çalışması sırasında karşılaşılan güçlüklerdir. Anket çalışmasının daha fazla firmaya uygulanması hedeflenmiş maalesef firmalardan bu konuda olumlu yanıt alınamamıştır. Ayrıca anket cevaplandırılırken de bazı firmaların titizlik göstermediği görülmüştür.

Konunun genişliği nedeniyle araştırmada ifade edilmeye çalışılan hemen her bölüm oldukça daraltılarak ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır.

Diğer bütün çalışmalar gibi bu tez de birçok kaynak, kurum ve kişinin katkılarıyla hazırlanmıştır. Tez çalışması boyunca eserlerinden yararlandığım bütün yazarlara, kurum ve kuruluşların katkılarına, şahıs yardımlarına, ayrıca tezimin ve anketimin şekillenmesinde emeği olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Murat Akın’a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Filiz Tutar’a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Esen Gürbüz’e teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2007

Ayşe AYIŞ AKKURT

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmalarının temel taşlarından biri sanayileşmedir. Sanayileşmenin bütün bölgeler arasında dengeli yürütülmesi, kırsal kesimlerden şehirlere göçün durdurulması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması gibi amaçlarla hükümetler çeşitli tedbirler almaktadırlar. Bu sebeple; Organize Sanayi Bölgeleri; sanayileşmenin dengeli yürütülmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması için, ülkemizde dâhil olmak üzere pek çok ülke tarafından sanayileşme aracı olarak kabul edilmiştir. Bugün Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biri de, kalkınma yarışında başarılı olabilmektir. Bunun için gelişmiş ülkelerin kalkınma çabaları örnek alınarak, sanayileşme hedeflenmektedir. Sanayileşme hedefine ulaşmak için en iyi araç olarak Organize Sanayi Bölgeleri kabul edilmektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü Organize Sanayi Bölgeleri başta istihdam imkânları olmak üzere pek çok hususta yerel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra düzenli şehirleşmeyi temin etmekte, işletmeler arası koordinasyonu sağlamaktadır.

“Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkısı(Niğde ve Kayseri Örneği)” adlı bu çalışmanın amacı; genelde, Türkiye de kalkınma, bölgesel kalkınma ve organize sanayi bölgelerinin mevcut durumunu ortaya koymak. Özelde ise; organize sanayi bölgelerinin, (özellikle yapılan anket çalışması ile Niğde ve Kayseri örnek illerinde ki organize sanayi bölgelerinin), yerel ekonomik kalkınmaya katkısını ölçebilmektir.

Niğde ve Kayseri organize sanayi bölgelerinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısının ölçülmeye çalışıldığı bu çalışma, üç bölüm halinde ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada ifade edilmeye çalışılan hemen her bölüm kapsamlı bir araştırma konusu olduğundan sınırları oldukça daraltılarak ana hatları ile verilmeye gayret edilmiştir.

“Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma” adlı birinci bölüm; kalkınma, bölgesel kalkınma, bölgesel kalkınma ve Türkiye, Türkiye’ de iktisadi kalkınma projeleri, Türkiye’ de kalkınma planları ve büyüme alt bölümlerinden oluşmaktadır.

“Organize Sanayi Bölgeleri” adı verilen ikinci bölümde; sanayi işletmelerinde yatırım kararı ve kuruluş yeri seçimi, organize sanayi bölgeleri ve yatırımların özendirilmesi nlemleri, Türkiye’de organize sanayi bölgeleri ve sanayi siteleri, kalkınma planları, organize sanayi bölgelerine ilişkin sorunlar, organize sanayi bölgelerinin yatırım projelerinin karlılığı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi alt başlıklarından oluşmaktadır.

“Niğde ve Kayseri Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkısı” adı verilen üçüncü bölümde; Niğde ve Kayseri illeri tarihçeleri, coğrafi yapıları, iklimleri, nüfusları, sosyal yaşantıları, yatırım faaliyetleri, turizmleri yönünden genel olarak incelenmiş. Devamında Niğde ve Kayseri Organize Sanayi Bölgeleri hakkında bilgi verilmiş ve bu illere uygulanan anket sonuçlarına yer verilmiştir. Anket sonuçları SPSS programı ile değerlendirilmiştir.

Çalışmada çeşitli kitap, makale, tez, istatistikî veriler, elektronik kaynaktan faydalanılmıştır.

Sonuç bölümünde, çalışmaya genel bir bakış yapılmıştır.

I. BÖLÜM

KALKINMA VE BÖLGESEL (YEREL) KALINMA

1.1. KALKINMA

Ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahını artmasıdır. Bu bakımdan kalkınma sadece sayılarla belirlenen ekonomik büyümeyi içermekle birlikte bunu aşmakta, başka bir deyişle;

GSMH' da ki hızlı artışla belirlenen ekonomik büyüme yanında aşağıda sıralanan ekonomik sosyal değişimleri de kapsamaktadır. Bu gelişmeler şöyle sıralanabilir¹:

- Ulusal gelir dağılımının daha dengeli bir biçime doğru yönelmesi,
- Ülke kaynaklarının, toplumsal yapının koşullarına uygun biçimde kullanılmasını sağlayacak gerçek bir sanayi toplumuna geçilmesi,
- Üretim artarken her kesimde üretim biçimi ve ilişkilerinin köklü bir değişim geçirerek verimliliğin yükselmeye başlaması,
- Altyapı ve sosyal yatırımların sadece ülkenin belirli yörelerine değil, özellikle geri kalmış yörelerine doğru yönlendirilmesi,
- Beslenme sorununun sağlıklı beslenme koşullarına uygun olarak gerçekleştirilmesi,
- Eğitim sorununda geleneksel eğitim düzeyinden ülkenin uzun dönemli insan gücü gereksinmesine yanıt verecek şekilde çağdaş, teknolojik bilgiyi de kapsayan bir düzeye yönel inmesi,
- Ülkenin maddi varlığı artarken, halkın yaşamının manevi yönden de zenginleştirip kültürünün yaygınlaşması, vb.

¹David McGranahad(2002) Measurement and Analysis of Socio Economic Development, Geneva s 85

Görüldüğü gibi kalkınma kavramı sadece sayısal büyümeyi değil, aynı zamanda nicel değişimin yanında nitel değişimleri de içermektedir. Bütün bu değişimler, hiç kuşkusuz genel boyutları genişliğine çizilen bir sanayileşmeyle mümkün olabilecektir. Yalnız burada sanayileşmeyi sadece belirli sanayi mallarının üretilmesi olarak görmemek, sanayileşmenin sosyo-ekonomik bir değişim süreci olduğunu ve giderek toplumun siyasal ve kültürel yapısını etkilediğini bilmek gerekir. Sanayileşmeyle birlikte toplum kendisini aşmakta ve sanayi toplumuna dönüşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma dönemlerinde meydana gelen yapısal ekonomik değişimlerden bazıları şöyle açıklanabilir:

- Ulusal gelir içinde tarımsal kesimin payı giderek azalırken sanayi kesiminin payı giderek yükselmektedir. Örneğin geleneksel tarım yapısındaki bir ülke, tarımın payı %50 sanayinin payı %10 iken ülke sanayisi geliştikçe bu paylar tarımda %20, sanayi de %35 olur. Daha sonra bu oranlar tarım için %10 un altına düşer, sanayinin payı ise %35 in üstüne çıkar. Bu oranlar ülkemizde % 23 ve %22 dir.²
- Diğer taraftan tarımda çalışanların aktif nüfus içindeki payı azalmakta buna karşılık sanayide çalışanların payı artmaktadır. Örneğin, sanayileşmenin ilk dönemlerinde çalışan nüfus %80 sanayide %10 iken, ileri aşamada bu oranlar %25 ve %40 olmaktadır. Bu oranlar ülkemiz için %55 ve %15 dir.

Kalkınma süreci içinde yukarıda bazılarına değinilen ekonomik yapısal değişimler yanında meydana gelen diğer değişimlerde şöyle açıklanabilir:

Kalkınma salt sanayi kesimine özgü bir olay olmadığından, kalkınmaya bir bütün olarak yaklaşmak ve kalkınmanın sanayileşmeyle iç içe olduğunu anlamak gerekir. Gerçekten dinamik niteliğe sahip olan sanayileşme, gerek 18. ve 19.yy 'lar da batı Avrupa ve Amerika da gerek günümüzün gelişen ekonomisinde hem ekonomik hem de toplumsal ve siyasal yapılarda birbirine benzer değişimler meydana getirmiştir. Diğer taraftan sanayi gelişirken ülkedeki finansal sorunların çözümünde geleneksel banka sistemi geri kalmaktadır. Bu nedenle para piyasasında yeni gelişime uygun

² Jha Rasghendra(1999), Macroeconomics For Development Countnes, Lonon, s 22- 24

reformlar gerekmektedir. Bu ekonomik yapı değişimi devletin iş birliğine ve sorumluluklarına yeni boyutlar getirmektedir.

Yapısal değişimler: Toplumsal yapıdaki değişmelerin en önemlisi işçi sınıfının oluşu ve örgütlenmesidir. Diğer taraftan orta sınıfın gelişmesi, sosyal gruplar arasında organik bir bağ kurulması ve aile bireylerinin ekonomik güce ve özgürlüğe kavuşması sonucu ataerkil aile yapısı da çözülmeye başlamaktadır. Her şeyi devletten bekleyen adeta kendileri onun vesayeti altında hisseden kişiler giderek bireyci ve özel girişimci olmaktadır. Yeni meslekler ortaya çıkmaktadırlar sosyal yapıda meydana gelen değişikliklerde kırsal yörelerden gelenlerin kentlere iyi uyum sağlayamayan gecekondulara yerleşmesidir.

Siyasal yapıdaki değişmeler şöyledir: İşçi sınıfının büyümesi ve örgütlenmesi, partiler yelpazesinde de değişmelere neden olmaktadır. Kalkınma döneminde ortaya çıkan sosyo-ekonomik, siyasal vb. yapısal değişmelere kalkınmanın maliyeti denilebilir. Bütün sanayi toplumları kalkınma devrimini sancılarını o dönemdeki iktidarların bunalımları iyi değerlendirip ona göre davranmaları ile giderebilmişlerdir.

Kalkınma ilkeleri: Kalkınmak için yani sanayi toplumunda geçmede uygun bir ekonomik, sosyal ve siyasal yapı kurabilmek için kalkınma ilkelerinin saptanması gerekir.

- Sanayileşme için gerekli kaynaklar toplumun gelişme amaçlarına uygun ölçüde ve biçimde yararlanılması ve kullanılmasıdır. Bu kaynaklar iki yönden ele alınabilir. Birincisi doğal kaynaklar, yatırım malları hammaddeler gibi fiziksel yön, diğeryse tasarruf gibi parasal yöndür.
- Sanayide kullanılan kaynakların ve olanakların verimli bir biçimde değerlendirilmesi, işgücü verimliliğine dayanır.
- Sanayi toplumuna geçiş olgusu toplumun tümüne birden ve dengeli olarak yansıtılmalıdır.³
- Ulusal sanayileşme de gerek insan ve madde kaynağı olarak ülkede gerekse üretim giderleri ve teknoloji bakımından dış ekonomik ilişkilerde gereken

³ İdil Eser(2000), Piyasa Türleri ve Kalkınma, Can Tay Yayınevi, Ankara, s 31

önlemleri almak sanayiinin kendi kendisini geliştirilmesi açısından büyük önem sağlar.

1.1.1. Ekonomik Kalkınmada Finansman Kaynakları

Az gelişmiş ülkelerde, kalkınmayı sağlıklı ve güvenilir kaynaklarla finanse etmek zorunludur. Ekonomide sermaye birikimini ve kalkınmayı sağlayacak kaynakla; iç finansman, dış finansman ve dış ticaret yoluyla sağlanan finansman olmak üzere üç bölüme ayrılabilir.

1.1.1.1. İç Finansman Kaynakları

İktisadi kalkınmanın finansmanında, iç finansman kaynakları devamlı bir unsurdur. Bu bakımdan iç finansman kaynaklarını, tasarruf ve iç borçlanma olarak iki grupta toplanmaktadır.

1.1.1.2. Tasarruflar

Az gelişmiş ekonomilerde kişi başına isabet eden milli gelirin belirli bir nispette artırılabilmesi için, bu memleketlerin belli oranlarda yatırım yapmaları gerekmektedir. Buna göre ekonomik kalkınma sorununun çözümü tasarruf yatırım dengesi etrafına toplanmaktadır⁴.

Klasik teoride tasarruf ve yatırım aynı şeylerdir. Tasarruflarda meydana gelen değişiklikler faiz haddindeki değişimler yoluyla yatırımlarda eşit miktarda değişimlere yol açar. Klasik teoride kalkınma, yatırımlarının ön koşulu olan tasarrufların öncülüğünü yaptığı bir süreç olarak ele alınmıştır.

Az gelişmiş ülkelerde tasarruf olanakları sınırlıdır. Çünkü gelir düzeyleri çok düşüktür. Onun için, bu ülkelerde bireylerin önemli bir kısmının marjinal tasarruf meyilleri, sıfıra yakın, buna karşın marjinal tüketim meyilleri çok yüksektir. Az gelişmiş ülkelerde tasarrufun artmasına en büyük engel buradadır.

⁴ Jhf Schilderinc(2004), Factor Analysis Applied to Developeding Countreis, Netherlands s 65

Az gelişmiş ülkelerde tasarrufun az olmasına rağmen mevcut tasarruflar ekonomik kalkınmaya uygun bir biçimde kullanılmazlar. Bu zorluklara rağmen, tasarrufların artırılması, ekonomik kalkınma için zorunludur. Bu nedenle, tasarrufların artırılmasında iki yol denenmektedir. Birincisi gönüllü tasarruflar, ikincisi zorunlu tasarrufları içermektedir.

1.1.1.3. Gönüllü Tasarruflar

Gönüllü tasarruflar, kişinin iradesi ile yaptığı tasarruflardır. Gelir düzeyi düşük olan toplumu tasarrufta bulunmaya ikna etmek zordur. Bu nedenle, halkın gönüllü tasarruflarının artırılması, bazı tasarruf teşviklerine ve bazı kurumların geliştirilmesine bağlıdır. Kişilerin tasarruflarını teşvik amacı ile, faiz oranlarının yükseltilmesi bankacılığın yaygınlaştırılması ve sermaye piyasasını kurarak geliştirilmesi gibi tedbirler alınmaktadır. Kişiler kazanç sağladıklarını bildikleri zaman daha çok tasarruf yapmaktadırlar.

Diğer taraftan, müteşebbislerin yatırım isteklerinin ve dolayısıyla tasarruflarının artırılmasını sağlayan teşviklerde değiştirilmelidir. Bunlar, ithalatın sınırlandırılması, ihracatın teşviki, vergi indirimi, hammadde, enerji vb. girdilerin ucuzlatılması gibi tedbirlerdir. ayrıca devletin büyük altyapı ve sanayi yatırımları gerçekleştirilmesinin, fertlerin ve müteşebbislerin tasarruf ve yatırım arzularının artmasında önemli rolü bulunmaktadır.⁵

1.1.1.4. Zorunlu Tasarruflar

Gönüllü tasarruflar ekonomiye belli bir kalkınma hızı kazandırmada yetersiz kalınca izlenecek politika zorunlu tasarrufa gitmektir. Diğer bir deyişle, yeni vergiler getirmek veya yürürlükteki vergilerin oranlarını yükseltmek suretiyle devlet gelirini artırmak ve bunları tasarruf edip yatırıma yöneltmektir.

⁵ Nazmiye Özgüç,(1999) Kalkınma Ekonomisi, Eksen Basın Yayın İstanbul.Baskı s 27- 29

Gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin bu kaynağı ne ölçüde değerlendirebilecekleri konusunda kesin bir şey söylenemez. Sosyalist blok dışında kalan ekonomilerde, alışılmış tüketim kalıplarını zedeleyecek bir zorunlu tasarruf politikasının kamuoyunca belirlenmesi ve desteklenmesi oldukça güçtür. Bu durumda, zorunlu tasarrufların başlıcaları vergiler ve enflasyon olarak ikiye ayrılmaktadır.⁶

1.1.1.5. Vergiler

Az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi kaynaklarından olan vergiler, zorunlu bir tasarruf müessesesidir. Vergi, fert ve kurum vergilerinin bir kısmının dolaylı veya dolaysız biçimde devlete aktarılmasıdır. Gelir düzeyinin düşük olduğu ülkelerde, tasarruf artışı tüketimin kısılmasını gerektirir, tüketimin kısılması vergileme ile mümkündür. Az gelişmiş ekonomilerde vergileme ülkenin ekonomik yapısını arzu edilen yönde etkilemeli ve kalkınmanın önceliklerine ters düşmemelidir. Bu nedenle iyi bir vergi düzeni kurulmalıdır.

İyi bir vergi düzeninin sahip olduğu özellikler; eşitlik, açıklık, uygunluk ve tasarruf ilkeleridir. Eşitlik fertlerin genel vergi yüküne kendi ödeme güçlerine göre kısıtlamalarını, açıklık verginin önceden belirtilen esaslarına göre alınması, uygunluk verginin mükellefe en uygun zamanda ödenmesi, tasarruf ise vergi toplanma tasarruflarının minimize edilmesini ifade eder.

Bu klasik vergi prensiplerine her ülkenin özelliklerine göre başka ülkelerde eklenerek vergi politikalarını oluşturabilirler. Vergi politikası, ekonomik kalkınma programının önemli bir bölümüdür. Vergi politikasının, kalkınmanın finansmanındaki rolü, marjinal tasarruf eğilimini ortalama tasarruf eğiliminin üstüne çıkarmaktır.

Ekonomik kalkınmanın başlangıcında, ülkelerdeki tasarruf boşluğunu doldurarak ilk büyük yatırımları gerçekleştirebilmek için vergi yükü fazla olmakta, oysa kalkınmanın ileri safhalarında tasarruf müesseselerinin banka sisteminin yaygınlaşması ile yatırımların finansmanında gönüllü tasarrufların yoğunlaşması nedeniyle, devletler daha az vergiye başvurmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde vergi yükü fazla olmakla

⁶ Vural Savaş(1995) Kalkınma Ekonomisi, Beta, İstanbul s 17- 20

beraber. Vergilerin milli gelire oranının oldukça düşük olduğunu görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri, vergi sisteminin gelişmemiş özelliği ve nüfusun büyük kısmının gelirlerinin çok düşük olmasıdır.

Az gelişmiş ülkelerde milli gelirin oluşumunda kar payının düşük olması nedeniyle vergi mükellefleri daha çok; ücretliler çiftçiler ve gayrimenkul sahipleridir. Bu sosyal grupların marjinal tüketim eğilimi yüksektir. Böylece vergi az gelişmiş ekonomilerde gönüllü olarak oluşmayan tasarrufların zorunlu biçimde oluşumunu sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma sürecinde gözlenen olay daima ekonomik kalkınma ile sermaye birikiminin birbirine(paralel ve eş) hareketler olmasıdır. Az gelişmiş ülkelerde uygulanan vergi politikasının başlıca amacı fertlerin ve müteşebbislerin teşvik edilerek sermaye birikimlerinin sağlanmasıdır.⁷

Ekonominin dengeli biçimde kalkınabilmesi ve sermaye birikimlerinin azimleştirilebilmesinde verginin üç fonksiyonu olan teşvik tasarruf ve tanzim fonksiyonlarının etkisi bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar vergi politikalarında değişik ağırlık merkezleri oluşturmakla beraber genellikle bir arada bulunmakta birbirlerini tamamlamaktadır. Teşvik edici vergi politikası özel sektör elindeki sermaye birikimini arttırmaya çalışmaktadır. Tasarruf hacmini arttırıcı vergi politikası yeni vergi kanunları bulmayı eski vergi kanunlarından daha rasyonel biçimde faydalanmayı amaçlamaktadır. Tanzim edici vergi politikasını da sektörler arasında denge kurarak ve özel sektör ile kamu sektörünü uyumlu bir şekilde yürüterek, ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır. Ekonomik kalkınmanın finansmanında vergi politikasını ifa ettiği üç fonksiyon üzerine dikkatle eğilmeli, bu fonksiyonlar ülkede sermaye birikimini azamileştirecek şekilde ahenkleştirilmelidir. Böylece az gelişmiş ülkeler milli gelirini vergilendirebildikleri oranı daha yüksek oranlara ulaştırabilirler.

Az gelişmiş ülkelerde verginin sermaye birikimi yanında, kalkınmaya bir başka katkısı; bölgeler ve fertler arasındaki gelir farklarını azaltmasıdır. Devlet vergi yoluyla bir yandan her vergi mükellefinin gelirinin bir kısmını hazineye aktarmakta, diğer yandan hazineye toplanan geliri ülkenin her tarafına harcamakta dağıtmaktadır.

⁷ Kenan Sürgit (1996) Türkiye’de İdari Reform TODAİE Yayını İstanbul s 22

Vergi politikası, ekonomik kalkınmada çok önem taşımakla beraber, az gelişmiş ülkelerde kalkınma düzeyinin vergi sistemine yansıdığı ve yeterince gelişmediği görülmektedir. Bu ülkelerde vergi sistemlerini iyileştirmeye ve vergi sorunlarını çözmeye yarayan başlıca prensipler, vergi yükünün adil dağıtılması, vergi yönetiminin güçlendirilmesi, vergi sisteminin ekonomik kalkınma planına uyumunun sağlanmasıdır. Ancak vergi sisteminin iyileştirilebilmesi için; para ücret, fiyat, kamu harcamaları politikalarının da tamamlanması gerekmektedir.⁸

1.1.1.6. Enflasyon

Enflasyon genel tanım olarak, fiyatlar genel seviyesinin yükselmesidir. Enflasyonun iki temel doğuş nedeni bulunmaktadır. Birincisi; toplam talebin toplam arzı aşması halinde ortaya çıkan “talep enflasyonu” ikincisi, üretim maliyetlerindeki devamlı artışlardan doğan “maliyet enflasyonudur.” Bizim burada ele aldığımız konu kalkınmanın finansmanı ile ilgili olduğundan enflasyonun ayrıntılarına girmeyeceğiz.⁹

Az gelişmiş ülkelerde enflasyona yol açan nedenlerden birisi bu ülkenin taşıdığı yapısal özellikler, diğeri de para arzındaki artışlardır. Enflasyonu yapısal yönde etkileyen başlıca unsurlar; bu ekonomilerde üretim artışını kısa sürede hızlandırmanın güçlüğü, vergi yapısının yetersizliği, monopol eğilimin yüksekliği gibi hususlardır. Bu yapısal özellikler nedeniyle az gelişmiş ülkelerde enflasyon daima mevcuttur.

Para arzındaki artışlarda enflasyona yol açmaktadır. Para arzındaki artışlar; ya devletin para piyasalarına müdahale yolları olan kanunu rezerv hadleri, açık piyasa muameleleri, reeskont hadleri politikalarının para arzını artırıcı yönde kullanmaları ile ortaya çıkmakta ya açık bütçe uygulaması nedeniyle devletin iç borçlanması ve para basması sonucu oluşmakta ya da fertlerin geleceğe ait tahminlerinin değişmesi gibi nedenlerle doğmaktadır. Para arzındaki artışlar ekonominin tam istihdam durumunda, yatırımları artırmakta, tüketimi kısımaktadır. Böylece enflasyon yolu ile birikimi sağlanabilmektedir. Dolayısıyla kalkınmanın hızlandırılmasında belli ölçülerde enflasyondan yararlanılmaktadır.

⁸ Ahmet Kılıçbay(2001) İktisadi Planlama, İstanbul Yayını, İstanbul s 323

⁹ Mevlüt Çağlar,(1999) Ekonomik Kalkınma Ders Notu TODAİE İstanbul s 14

Az gelişmiş ülkeler enflasyona hızlı kalkınma için başvurumaktadırlar, ancak ülkeler enflasyonun başlangıç döneminde, sermaye birikimini ve yatırımların hacmini artırmayı başarmış olsalar da uzun vadede artan enflasyonun zararlı etkileri ortaya çıkmakta ve ekonomik düzen değişmektedir. Az gelişmiş ülkeler ılımlı bir enflasyonu uzun süre koruyabildiklerinde, enflasyonu, ekonomik kalkınmanın finansman kaynağı olarak kullanabilmektedirler.

1.1.1.7. İç Borçlar

Borçlanmanın devlet için sağladığı kullanılabilir kaynakların ekonomi içinden ya da yabancı ekonomilerden gelmiş olmasına göre borçları birde iç ve dış borçlar olarak ayırabiliriz. İç borçlar yurtiçi kaynaklardan, dış borçlar ise yurt dışı kaynaklardan sağlanmaktadır.

1.1.1.8. Devlet İç Borçları

Kamu hizmetlerinin artması, devleti borçlanmaya yönlendirmektedir. Devletin borçlanmasının sebepleri; bütçe açıkları, vadesi gelmiş borçlar, para piyasasının düzenlenmesi ve denge içinde kalkınmanın sağlanmasıdır.

İç borçlar; kullanılabilecek milli gelirin bir kısmının özel teşebbüs veya kamu kurumlarından devlete aktarılmasıdır. Başka bir ifade ile iç borçlanma, devletin kendi vatandaşlarından, bazı ekonomik kuruluşlardan veya sosyal güvenlik kurumlarından bankalardan yaptığı kaynak transferidir.

Devlet iç borçları kısa, orta veya uzun vadeli olmaktadır. Kısa vadeli borçlar genellikle para piyasasından, uzun vadeli borçlar sermaye piyasasından karşılanması, ekonomide farklı etki yapmaktadır. Kısa vadeli borçlar emisyon ve para arzını artırmaktadır. Devletin yapacağı büyük yatırımlar sermaye piyasasından alınan borçlarla karşılanmaktadır¹⁰.

¹⁰ Fred Harbison(2005) Quantitative Factor Analysis of Modernization and Development New Jersey s 26

Kamu finansman kaynaklarından olan devlet borçlarının özelliği, geçici bir kaynak olması ve vadesi geldiğinde geri ödenmesidir. Borçlanmanın başka bir özelliği de, gelirin hangi amaçla kullanacağını önceden belirlenmesidir. Oysa diğer kamu gelirinde geri ödeme ve belli bir harcamaya tahsis edilme söz konusu değildir.¹¹

Devlet borçlarının harcama yerlerinin de önemli ekonomik sonuçları bulunmaktadır. Devlet borçlarının yatırımlara yönlendirilmesi, fonların verimli alanlara yatırılması ekonomide mal ve hizmet üretimini artırmaktır. Diğer taraftan, geliri yüksek gruplarda alınan borçların, sosyal devlet anlayışı içinde az gelirli gruplar için harcanmasını gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesinde katkısı bulunmaktadır.

Devlet borçlarının yönetiminde maliye ve para-kredi ile diğer ekonomik politikaların bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, devlet iç borçları, tüketimi kısıarak, tasarrufların ve yatırımların artmasını, dolayısıyla ekonomik büyümeyi sağlamaktadır.

1.1.1.9. Dış Finansman Kaynakları

Az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkelere borçlanmaları, günümüz gerçeklerinden biridir. Çeşitli şekillerdeki dış finansmanlar, son yüzyılların mühim dış politika konularından birisi olagelmıştır. Ancak İkinci Cihan Savaşından buyana bu mevzudaki gelişme daha çok hızlanmış ve dış finansmanlar dış politikaların çok tesirli bir vasıtası olarak kullanılmaktadır.

“Dış Finansmanlar” tabiri üzerinde kısaca durmak gerekir. Bu konudaki yerli ve yabancı neşriyatta “Dış Yardımlar” tabiri kullanılmaktadır. Yardım kelimesi; zengin ülkelerin, fakir olanlara para veya mal vermek veya teknik öğretmek suretiyle bunların yaşayabilmelerini sağlamaları, bunlara destek olmaları yardım alanları içinde bir faaliyet olarak telakki edilebilir.

Dış finansmanın çeşitli şekilleri vardır.

¹¹ Zeynel Dinler(2004) Bölgesel İktisat, Ekin Kitapevi Bursa s 46

1. Bağışlar, dış finansman biçimleri içinde yardım niteliği daha çok olanlarıdır. Bağışlar, genellikle, ihtiyaç artığı maddelerin, ihtiyacı olan ülkelere verilmesi ile yapılmaktadır. Çok az rastlanan;para bağışıdır.Teknik yardımlar da genellikle bağış anlamı içindeki yardımlardır.Milletler arası finansman kurumlarınca gelişmemişlere borç verilmesini sağlayan fonlar için gelişmiş ülkelerce yapılan finansmanlarda yardım sayılmaktadır.Başka bir bağış biçimi de,verilen borçlara yapılan ıskontolardır.Şöyle ki ;borç tutarının belli bir ıskonto haddine göre hesaplanacak değeri arasındaki fark da bağış sayılabilmektedir.
2. Dış finansmanların büyük bir kısmını, resmi yardımlar kapsamaktadır. Bunlar hükümetten hükümete yapılan borç verme işlemleridir. Genellikle uzun vadeli, ödemesiz, devreli ve düşük faizli olmaktadır.
3. Bir diğer finansman şekli de; milletler arası kurumlar tarafından yapılan finansmanlardır. Bunların başlıcaları, dünya bankası ve buna bağlı kurumlardır. Milletler arası kalkınma kurumu, milletler arası finansman kurumu, Avrupa yatırım bankası ve benzeri kurumlar, bunlardandır. Sağladıkları finansmanlar, genellikle gelişme kredileri özelliğindedir.
4. Diğer bir dış finansman şekli, özel satıcı kredileridir. Özel imalatçı veya satıcı kurumlar karşı taraftaki ülkenin resmi veya özel sektör kurumlarına doğrudan kredi vermektedirler.
5. Yabancı özel yatırımların da, dış finansman kaynakları içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunlar, özel kurum veya şahısların bir başka ülkede yapılan yatırımlarıdır. Yabancı müteşebbislerin, azgelişmiş ülkelerde yatırım yapmaları doğrudan doğruya kar sağlamak amacıyla yöneliktir.

Azgelişmiş ülkelerde dış finansman politikasının amacı, yapılan finansmanın verimli alanlara gitmesi ve ilgili ülkede optimal gelişmenin sağlanmasına hizmet edilmesidir. Ekonomik gelişmeyle beraber ülke kendi kendine yeter ve gelişebilir düzeye ulaşacak, kendisine dış yardım yapılmaksızın gelişmesine devam edebilecektir.

Az gelişmiş bir ülkenin bu düzeye çıka bilmesi için dış finansmanın belirlenmesinde öncelikle ülkenin gelişme kapasitesinin tespiti gerekmektedir.¹²

¹² Vural Savaş(1998) Maliye Politikası, Savaş Yayınları Ankara s 182

Gelişmenin nasıl olduğu her ülkenin geçmişte gösterdiği performansa göre tespit edilmektedir. Ülkenin takip ettiği gelişme seyri belirlendikten sonra bu gelişmeyi en uygun şekilde sokmak için alınacak tedbirler bulunmakta ve dış finansman kararları için gerekli verilerde bu şekilde sağlanmaktadır. Ancak oluşturulan sistemler, her ülkenin kendi özel durumuna göre, bunların sakıncalarını önleyebildikleri ve yararlarını en üst düzeye çıkarabildikleri ölçüde gelişmelerine yardımcı olabileceklerdir.

Uygulamada azgelişmiş ülkelerin borç yüklerinin hızla artışı ve ödeme güçlüğü içine girdikleri görülmektedir. Bu durumda; dış finansmanın gelişmeye olumlu değil olumsuz katkısı olmaktadır.¹³

1.1.1.10. Dış Ticaret Yoluyla Finansman

Dış ticaret, kalkınma için kullanılabilecek kaynakları başlıca dört yoldan artırır. İlk olarak, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğü olduğu malların üretiminde ihtisaslaşmasını sağlayarak yatırımda kullanılabilecek kaynaklardan tasarrufa yol açar; bunlara ticaretin statik kazançları denilebilir. İkinci olarak, arz fazlası olan mallara Pazar bulur ve aksi taktirde kullanılmayacak kaynaklara kullanımını sağlar; üretimin artışının yaratacağı tasarruflar kalkınma amacıyla kullanılabilir. Üçüncü olarak, rekabet, yeni bilgilere, teknolojilere ve fikirlere açılma vb. etmenlere etki ederek üretim olanaklarını artırabilir; bunlara da ticaretin dinamik kazançları denebilir. Dördüncü olarak, ticaret iki nedenden dolayı önemli olabilecek malların ithaline olanak verir. Birincisi eğer yerli ikame malları yoksa, ithal edilebilme yeteneği üretimdeki dar boğazları rahatlatır. Tasarruf ve yatırımları artırır. İkincisi ithalat yerli kaynaklardan daha verimli olabilir ve dolayısıyla iç kaynakların miktarını artırır.

Azgelişmiş ülkeler, ekonomik kalkınmaları için gerekli olan sermaye mallarının büyük bir kısmı dış kaynaklardan sağlamak ve bunların bedelini ödeme gücüne sahip olmak zorundadırlar. Bu nedenle, azgelişmiş ülkelerin uluslar arası ticaretteki yeri ve dış ticaretle ilgili sorunları önem taşımaktadır.

¹³ Demet Erol(1997) Kalkınma Politikalarının İllerin Gelişimine Etkisi Ankara s 78- 79

Az gelişmiş ülkeler; daha çok hammadde üretmekte ve ihraç etmekte, buna karşılık kalkınmaları için gerekli olan sermaye malı ve tüketim maddeleri ithal etmektedirler. Gereken sermaye malını düzenli olarak temini, gelişme hızını olumlu yönde etkilemektedir. Yüksek bir kalkınma hızının sağlanabilmesi, ihracat gelirini süratle artırılmasını gerektirilmektedir. İhracatın hızlı artışı, hem büyük çaplı kalkınma yatırımlarının dış finansmanı ile ilgili tıkanıklıkların giderilmesini, hem de yurtiçi tasarruf düzeyinin yükseltilmesini sağlamaktadır. Ancak bir taraftan az gelişmiş ülkelerin ihraç mallarına olan dünya talebinin düşük olması nedeniyle ihracat gelirlerini yeterli artışı göstermemesi diğer taraftan ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabaları nedeniyle dış alanların yükselmesi, genellikle ithalatın ihracattan daha hızlı artması sonucunu oluşturmaktadır. Bu durumda; ithalatın karşılanması, ihracat geliri yanında dış kaynaklı sermayeyi (borçlanma, dış yardım vb.) gerektirmektedir.

Az gelişmiş ülkeler, dış ticarete denge sağlamak amacı ile üç alanda gayret gösterebilirler. Birincisi geleneksel gıda ve ham madde ihracatının artırılmasıdır. Ancak bu alanda gösterilen çabalar, bazı güçlüklerle karşılaşmakta ve ülkelerin kendi kontrolü dışındaki nedenlerden dolayı istenen sonucu verememektedir. İkinci yöntem, ithal ikamesidir. İthal ikamesi, ülke içinde ekonomik bir şekilde üretilebilen malların ithalatını azaltarak, döviz tasarrufu sağlamak ve ithali gerekli sermaye malları için daha döviz ayırabilmektedir. Ayrıca dış kaynaklara olan bağımlık giderek azalmakta, sanayileşme uyarılmaktadır. Dolayısıyla hızla sanayileşen az gelişmiş ülkelerin kalkınmasında ithal ikamesi büyük önem taşımaktadır. Dış ticarete denge sağlayacak üçüncü husus da; ihracata dönük sanayi mallarının kurulmasıdır. Yeterli teşebbüs yeteneği olduğunda dışa yönelen sermayeler kurulabilmektedirler. Ancak başlangıçta mevcut gelişmiş ekonomilerin ellerinde bulunan piyasalarda hareket etmek güçtür. Bu durumda az gelişmiş ülkelerin ihracata yönelen sanayi dallarına en iyi Pazar birbirlerinin piyasasıdır. Bu nedenle gelişme çabası içinde bulunan ülkelerin kendi aralarındaki ticaretin hızla artırılması büyük önem taşımaktadır. Sanayileşerek ekonomik yapılarını değiştirmek ve ihracat listelerini zenginleştirmek isteyen az gelişmiş ülkeler birbirlerine destek olmak, birbirlerinin mallarına piyasa oluşturmak ve aralarında çok etkili bir işbirliği kurmak zorundadırlar.¹⁴

¹⁴ Erdal Arslan(1992) Devlet İç Borçlanması İşletme ve Finans Dergisi Sayı 7

1.2. BÖLGESEL KALKINMA

İkinci dünya savaşından sonra hızlı büyüme arzusu ile birlikte artan sanayileşme yarışı uluslararası işbölümünün daha da artmasına neden olmuştur. Uluslararası düzeyde gelişmiş-gelişmekte olan ekonomiler şeklinde görülen bu farklılaşma her ülkenin kendi içinde meydana gelmiştir. Ancak gelişmiş ülkelerde bölgeler arasında görülen farklılaşma gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha azdır.

Gelişmekte olan ülkelerin farklı sosyo-ekonomik yapıları nedeniyle kullandıkları kalkınma modelleri de farklıdır. Bununla birlikte, daha ileri bir ekonomik yapıya geçebilmek için kullandıkları ortak yol sanayileşmedir. Sanayileşme sosyo-ekonomik yapıda değişiklikler yaparken, sanayileşmenin belli bölgelerde yoğunlaşması bölgesel dengesizliklere neden olmakta ve birtakım sorunlar yaratmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayi yatırımları ve gelir dağılımının bölgeler arası dengesizliği, gelişmekte olan ülkelerin en belirli göstergeleridir. Sanayi ve ticaretin kentlerde yoğunlaşması, kır nüfusunun kente göçünü hızlandırmıştır. Bunun sonucu olarak kentle kır arasında başlayan ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşma giderek artmış; konut, altyapı yetersizliği, çevre kirliliği gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan bu eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla, geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek ülke içinde adil bir refah dağılımının sağlanmasıdır. Bu temel amacı gerçekleştirmek için uygulanan bölgesel kalkınma politikaları, bölgeler arasındaki eşitsizlik derecesine göre değişmektedir. Ana amaç olan sanayiinin yaygınlaştırılması yolunda genellikle şu önlemler alınmaktadır¹⁵:

- Bölgelerdeki sermaye ve emeğin yoğunluk derecesine göre teknoloji seçilerek bu yöndeki faaliyetlere öncelik verilmesi amacıyla bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması,
- Modern teknolojiye dayalı, dayanıklı tüketim ve sermaye malları üreten sanayilerin kurulması,

¹⁵Tarık Sanalan(1990)Kalkınmada Öncelikli Yörelere Tespiti ve Teşvik Tedbirleri,İstanbul s 34

- Bölgenin kendi kaynaklarının kullanılmasına olanak verecek yatırımların yapılması,
- Kamu iktisadi teşekküllerinden öncelikle bu bölgelere yatırım yapmasının sağlanması,
- Özel kesim yatırımlarının bölgelere çekilmesi için vergi ve kredi gibi çeşitli teşvik tedbirlerinin uygulanması,
- Organize sanayi bölgeleri kurularak devletin bu bölgelerde kurulacak işletmelerin ürünlerine alıcı olmasının sağlanması,
- Devlet yatırımlarında geri kalmış yörelerin altyapı tesislerine öncelik tanınması ve bunun ulusal ekonomiyi bütünleştirici yönde olmasının sağlanması,
- Bu yörelerin teknik eleman ve vasıflı işçi açığını giderecek eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi vb.¹⁶

1.2.1. Tarihsel Süreçte Bölgesel Kalkınmada Ortaya Çıkan Dengesizlikler

Temel konumuz bir ülkenin farklı bölgeleri arasında görülen ekonomik ve sosyal dengesizlik (ki buna statik açıdan, farklı kalkınma derecelerinde bulunur.

Bu dengesizliğin ortaya çıkışının ekonomik analizine girmeden önce teknik uygarlık evrelerini de göz önüne alarak, dengesizliğin ortaya çıkışını inceleyelim.

1.2.1.1. Dengesizliğin Tarihsel Kökeni

Kalkınmayı toplumların tarihi kadar eski kabul eden bir görüşe göre daima gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler, daha yalın bir deyişle söyleyelim, zengin ve yoksul ülkeler vardır. Sanayi devrimine kadar dünya tarihi birtakım büyük uygarlıkların yükselme, duraklama ve çökme sürecinin izlenmesiyle karakterize edilebilir. Öte yandan bu devletlerarasında erişilen ekonomik kalkınma düzeyleri yönünden büyük farklar yoktur. Üstün sınıfların zenginliği, ekonomik gelişmenin bir sonucu olmaktan çok, aşağı görülen sınıfların ve güçsüz devletlerin sömürülmesine dayanmaktadır. Geniş halk tabakalarının yaşam koşulları oldukça kötü düzeydedir. Tüm ülkelerde yoksulluk egemendir. Bu düzeyin endüstri devrimine kadar devam etti görülür. Devrimin

¹⁶ Erol Türkmentekin(1997), Küreselleşme ve Kalkınma, Cantay Kitapevi, İstanbul s 101

gerçekleştirdiği ülkenin kısa dönemde eskisine oranla çok yüksek kalkınma hızlarına erişmeyi saptanmaktadır. Batı Avrupa Devletlerinin 1750'lerden sonra gerçekleştirdikleri milli gelir artışı hızları ilk yüzyılda eskisinin otuz kırk katına erişmiştir. Fransa'da 1950 yılındaki kişi başına düşen ortalama milli gelir baz alındığında, öteki devletlerin indeksleri aşağıdaki gibidir.¹⁷

ÜLKELER

Batı Avrupa	100 dolayında
Rusya ve Avrupa	60- 70
Japonya ve Güney Afrika	40
Avrupa'nın az gelişmiş ülkeleri	35
Latin Amerika	30
Asya ve Afrika	10

Ekonomik gelişmenin bazı merkezlerde, bazı noktalarda, ilk önce başlamasının nedenlerini teknik uygarlık evrelerini inceleyerek açıkça ortaya koymak gerekir Bu alanda araştırma yapan İngiliz ekonomisti P.Geddes ile Amerikalı sosyolog L. Mumford, teknik uygarlıkları üç büyük evre içinde toplamaktadır.

- a. Eotechnique (teknik başlangıç)
- b. Paleotechnique (eski teknik)
- c. Neotechnique (yeni teknik)

Teknik Başlangıcı Dönemi: Bu dönemi, su ve tahtanın kullanıldığı bir teknik düzeyi simgelemektedir. Su sürükleyici enerjinin temelini oluştururken tahta, bir yandan hammadde olarak, bir yandan da kalorisel enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Eski Teknik Dönemi: Kömür ve demirin kullanıldığı bir teknik düzeyini simgeleyen bu dönem, 1781 yılında başlar ve 80 yıl boyunca seri buluşlarla devam eder. Öte yandan demir yolu ulaşımı ve kömür verim, üretim ölçeği arasında yeni bir ilişkinin

¹⁷Zeynel Dinler(2002) Bölgesel İktisat Uludağ Üniversitesi Basımevi Bursa s 112-113

ortaya çıkmasını sağlar. Bu dönemde kömürün karası gelişmenin rengini simgelemektedir.

Yeni Teknik Dönem: Elektrik, petrol, metal ve kimyasal bileşimlerin kullanıldığı bir teknik düzey ve birbirini izleyen buluşlar bu dönemi simgeler.¹⁸

1.2.1.2. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkış Sürecinin Ekonomik Analizi

Ekonomik kalkınmanın her bölgede ayrı zamanlarda başladığı bilindiğine göre ekonomistler bir rastlantı sonucu belli bir noktada doğal kaynaklar ve beklenmedik bir buluş, coğrafi konum sonucu olabilir. Belli bir noktada başlayan ekonomik gelişmenin giderek orda yoğunlaşması iki nedene bağlanabilir. Birinci olarak, ölçek ekonomisinden maksimum derecede yararlanmak isteyen işletmelerin üretim tesis ölçeklerini optimal düzeye erdirmek için yeni yatırımlara gitmeleri, yani kuruluşlarını genişletmeleridir.

Böylece işletmenin ‘pozitif içsel ekonomiler şeklinde sağlamak istediği avantajlarını maksimize etmek isterken faaliyette bulunduğu yörede de ekonomik faaliyetler artmış olacaktır. İkinci olarak, belli bir yörede birlikte bulunmaktan doğmuş olan avantajlardan yani dışsal ekonomilerden yararlanabilmek için işletmeler aynı bölgeye toplanmak eğilimini gösterir.

1.3. BÖLGESEL KALKINMA VE TÜRKİYE

1.3.1. Bölgeler Arası Farklılıkların Ortaya Çıkış Nedenleri

Ekonomik kalkınmanın hiçbir zaman dünyada ki tüm ülkelerde ve her ülkenin bünyesindeki her noktada, yani tüm bölgelerinde, aynı anda başlamamıştır. Bölgesel dengesizliğin ortaya çıkış mekanizması diyebileceğimiz bir seri olaylar zinciri,

¹⁸Erol Tümerterkin(1997), Küreselleşme ve Kalkınma Cantay Kitapevi İstanbul s 115- 116

ekonomik kalkınma sürecine giren her ülkenin kaçınmayacağı. Yani geçirmesi gereken ve ancak en iyimser olasılıkla kısaltılması amaçlanabilen sosyal adalet yönünden pek istenmeyen bir devre idi. Hangi ekonomik sistem kabul edilmiş olursa olsun bugün her ülkede nihai amaç, o ülke yerlilerinin refahını en yükseğe ulaştırmak olmakla birlikte bu refahın mümkün olduğu kadar adaletli bir şekilde bireyler ve çeşitli coğrafi bölgeler arasında dağılımın gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Ülkemizde söz konusu olan bölgesel dengesizliği kavrayabilmek için dengesizlik nedenlerinin coğrafi, tarihsel ve sosyal nedenlerine inmek gerekir.

1.3.2. Ekonomik Ve Sosyal Nedenler

Kendiliğinden ortaya çıkan gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerin varlığı belli bir düzeye eriştikten sonra kıt üretim etmenlerinin kullanımında ustalıktan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Gelişmekte olan bölgelerin bir yandan işletmelere dışsal ekonomiler sağladığı, öte yandan da bireylere çeşitli avantajlar sağladığı ilk dönemlerde bu bölgelere yapılan altyapı kuruluşlarının ve yöresel hizmetlerin verimlilikleri giderek yükselmektedir. Farklılıkların ortaya çıkmasının bir nedeni de kaynakların yanlış ve eksik kullanılması kaynaklarının sektörler arasında en uygun dağılımının önlenmesi ve kentlerin aşırı büyümesi ekonomik sakıncaları ortaya çıkaracaktır.¹⁹

- a- Kaynakların eksik kullanılması
- b- Kaynakların sektör arasında en uygun dağılımı
- c- Aşırı kalabalık bölgelerin sorunları ve en uygun kent ölçeği

Gelişen bölge ve o bölgenin merkezi belirli bir gelişme düzeyine eriştikten sonra bir yandan dışsal avantajlar tersine dönerken öte yandan alt yapı kuruluşları ile yöresel hizmetlerin maliyetleri giderek artmaya başlayacaktır.²⁰

¹⁹ Ali Özgüven(2003)İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Filiz Kitapevi İstanbul s 113

²⁰ Ali Özgüven(1998) İktisadi Büyüme ve Sosyal Kalkınma ve Planlama, Filiz Kitapevi İstanbul s 56

Alt yapı kuruluşları yetersiz olan nispeten az gelişmiş bölgeler geliştirmekte olan bölgelerdeki işletmelerin yaralandıkları hizmet ve dışsal ekonomilere sahip olamadıkları gibi bu bölgelerde oturanlar sürekli olarak iş bulma güçlüğü ile karşı karşıya kalırlar.

1.3.3. Coğrafi Nedenler

Adam Smith kalkınmaya olumsuz yönde etki eden coğrafi etmenler (iklim, yeraltı zenginlikleri, doğal kaynaklar, taşıma ve haberleşme olanakları vs.) az gelişmişliğin nedeni olarak gösterilmektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin dünya küresi içindeki coğrafi konumu incelendiğinde ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Avustralya dışında ki gelişmiş ülkelerin tümü kuzey yarımküre de yer alırken az gelişmiş ülkeler tropikal bölgelerde yer almaktadır. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler sahip oldukları iklim koşulları yönünden daha yakın incelediğimizde, endüstrileşmiş ülkelerin dört mevsimi de yaşayan bir iklim kuşağında bulunmalarına karşılık geri kalmış ülkelerin çok sıcak yâda çok soğuk iklim kuşağında bulunduklarını saptıyoruz. İklim ile ekonomik kalkınma arasında ilişkiyi araştıran B.Higgins'e göre, tropikal bölgelerin, ılıman iklimli bölgelere göre daha geri kalmış olmasının nedeni, birinci derecede coğrafi nedenlere dayanmaktadır. Tropikal bölgelerdeki ülkelerin toprakları, zannedildiğinin tersine pek zengin değildir. Bu yörelerde topraklar verimsizdir ve çoğu da çöllerle kaplıdır. Bu yöreler tek tip ürünün üretimine elverişlidir. Mono kültürün gelişmesi içinde Pazar ekonomisine geçilmiş ve bu yönde mesafe kat edilmiş olması gerekmektedir. Öte yandan salgın hastalıklar ve ekonomik kriz bu bölgelerde bulunan ülkelerde sık sık tarımcıların çok kötü durumlara düşmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenledir ki tarımsal gelişme ılıman iklimli bölgelerde tropikal bölgelerden daha hızlı olmuştur. İlıman bölgeler tropikal bölgelere göre hayvancılık yönünden daha elverişli bir ortama sahiptir. Zira tropikal bölgelerde hayvansal ürünleri korumak güç olduğu gibi bu bölgelerin bitki örtüsünün hayvan yemi olarak değeri çok düşüktür.²¹

Doğal kaynaklar yönünden de tropikal bölgeler ılıman bölgelere göre daha fakirdir. İlıman bölgelerde doğal kaynakların çeşitli olması, gelişmesi için daha elverişli bir durum oluşturmaktadır. Son olarak iklim koşullarının insanların çalışma sürecine direkt etki ettiği görülmektedir. Aşırı sıcak iklim insanları gevşekliğe itmekte

²¹Ahmet Kılıçbay(1998)Piyasa Bütçeleri ve Küresel Kalkınma, İmge, Ankara s 10-12

verimliliklerini düşürmektedir. Çalışmak için en uygun iklim, ılıman iklim olmaktadır. Ö.R.Sarç coğrafi koşulların ekonomi üzerindeki etkilerini şöyle ifade etmektedir. ‘Tabi çevrenin ekonomi üzerindeki derin ve geniş etkileri vardır. Mesela İngiltere’nin zenginliği kapitalizme atfedilip maden servetinin ve elverişli coğrafi durumunun bu hususta oynadığı rol unutulmakta yahut Rusya sanayisinin hızla gelişmesi yalnız boşevizmin eseri sayılmaktadır.

Halbuki insanların muhtaç olduğu malların kaynağı tabiattır ve ihtiyaçların ne derecede karşılanacağı, onun ne kadar zengin yâda fakir, cömert veya cimri olduğuna geniş ölçüde bağlıdır. Ayrıca insanların ziraat ulaştırma gibi türlü faaliyetleri ihtiyaç ve kabiliyetleri ve bütün benlikleri tabiatın derin ve kuvvetli etkileri altındadır. Bundan dolayı iktisadi hayat tabi çevrenin daima izlerini taşır ve bu çevreyi göz önünde bulundurmadan hiçbir ülkenin ekonomisi laikiyle kavramak mümkün olmaz. Bununla birlikte coğrafi etmenler olumlu yada olumsuz yönde olsun ancak nispi bir karaktere sahip olup geri bir ekonomide tutucu bir rol alırken ekonomi geliştikçe bu tutucu rolün şiddeti azalmaktadır. Öyleyse bizi ilgilendiren coğrafi etmenler ‘ Türkiye de ki bölgesel dengesizliğe hangi ölçüde katkıda bulunmaktadır’ sorusunun yanıtı olacaktır.

Tüm coğrafi etmenlerin yükseklik, iklim, bitki örtüsü, düzey şekiller (vb.) bölgeler arası incelendiğinde Doğu Anadolu’nun diğer yörelere göre daha dezavantajlı olduğu görülmektedir. Doğa Türkiye’nin doğusuna diğer yönlerine nispeten daha cimri davranmıştır. Ortalama yüksekliği 1800-2000metre dolaylarında olan Doğu Anadolu ülkenin en yüksek ve dağlık yöresidir. Bu bölgenin sadece platonları değil ama bazı ovaları bile ülkenin öteki yörelerindeki dağların doğrultusunda paralel olarak uzanan dağlar Doğu Anadolu da Bingöl dolayların da bir düğüm oluşturarak yeniden ayrılırlar. Bu dağlar arasında vadiler yer yer geniş yayla ve ovalara dönüşmektedir. Ülke ortalaması üzerinde bir yükseklik gösteren Doğu Anadolu bölgesi yüksekliği doğal bir sonucu olarak çok sert bir iklime sahiptir. Sibirya yükseklik basınç merkezinin etkisi altında kalan bölgede kışlar çok uzun sürerken donlu günler sayısı 113 ile 118 gün arasında ve karla örtülü günler sayısı ise 62 (Erzurum) ile 153 (Sarıkamış) arsında değişmektedir. Öte yandan yazlar daha kısa geçmekte ve oldukça sıcak olmaktadır. Yazla kış arasındaki sıcaklık farkları genellikle 25 dereceden fazladır.

Sonuç olarak denilebilir ki Eskişehir ve Adana arasında çekilen hayali bir çizginin batısında kalan yerler; dağlar ve yüksek yaylalarla kaplıdır. Batıdaki ılıman deniz iklimi yerini doğuda karasal sert bir iklime bırakır. Batı Anadolu ile karşılaştırıldığında Doğu Anadolu'nun zararına işleyen coğrafi koşullar bu bölgenin kalkınmasını engelleyen etmenlerin en önünde gelmektedir.

1.3.4. Tarihsel Nedenler

Doğu Anadolu'nun ekonomik ve sosyal yönden geri kalmışlığını incelerken dikkatimizi çeken bir nokta, Anadolu'nun yalnız batısında değil Doğusunda da çok parlak uygarlıkların geçmişte hüküm sürmüş olduğudur. Eski terkedilmiş yollar, köprüler, hanlar, kervan saraylar ve özellikle büyük kent harabeleri bunu açıkça göstermektedir. Bu uygarlıklar birbirini izleyerek sanayi devriminin patlak verdiği 18.yüzyıla kadar gelmekte ve daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi ile birlikte yine yalnız Doğu Anadolu da değil Anadolu'nun her yanında bu geri kalmışlık derece derece kendini göstermektedir. Türkiye'nin geri kalmışlığına imza atan Osmanlı İmparatorluğu'nun neden gerilediğine burada değinilmeyecek ama Anadolu'nun doğusu ile batısı arasında ki gelişmişlik farkının Osmanlılar döneminde nasıl başladığını ve geliştiğini sosyal ve ekonomik yönden var olan dengesizlikleri ve Cumhuriyet döneminde bu dengesizliğin azaltılması yönünde izlenen politikayı ortaya koymaya çalışacağız.²²

1.3.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bölgelerarası Farklılaşmanın Ortaya Çıkış Süreci

Osmanlıların batıda ortaya çıkan endüstrileşme hareketine neden ayak uyduramadıklarının tartışmasını yapmayacak fakat batıya bağımlı bir gelişme içine giren yarı sömürge haline gelen Osmanlılardaki bölgesel farklılaşmanın nasıl ortaya çıktığını batıdaki endüstrileşme, savaş tekniğinde ateşli silahlar lehine büyük değişiklikler getirmiştir. Osmanlılar devamlı talim gören ve ateşli silahlar kullanan bir ordu beslemek zorunda kalmışlar ve eyalet askerlerinin azalırken yeniçeri ordusunun

²² Ayda Eraydın(2001) Bölge Merkezlerinin Sanayi Yapısı ve Sosyal Planlama , Saygı Yayınevi, Ankara s 117

sayısı giderek artırılmıştır Cumhuriyet Anadolu’da 70.000’i aşan yerleşme merkezinin olması, bu oğlunun meyvesidir.

Toprak üzerinde bozulmayla birlikte uzaklara kaçamayan köylülerin bir kısmı da topraklarını terk ederek başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere göç edilmeye başlanmıştır.

Osmanlı imparatorluğunda 19.yüzyıl sonunda bölgeler arası gelişmişlik farkı batıya açılma sonucu, İmparatorluğum mevcut el sanatlarına dayalı ekonomik faaliyetlerinin gerilemesi ve yıkılmasıyla başlamıştır. Mevcut ekonomik faaliyetlerin körlenmesi İmparatorluğun iç bütünleşmesinin ve parçalanmasına neden olmuştur.²³

1.3.5. Kalkınmada Öncelikli Bölgeler

1.3.5.1. Birinci Derecede Öncelikli Bölgeler

1. ADIYAMAN
2. AĞRI
3. ARDAHAN
4. ARTVİN
5. BARTIN
6. BATMAN
7. BAYBURT
8. BİNGÖL
9. BİTLİS
10. DİYARBAKIR
11. ERZİNCAN
12. GÜMÜŞHANE
13. HAKKARİ
14. IĞDIR
15. KARS
16. MARDİN

²³Zeynel Dinler(2005) Bölgesel İktisat,Uludağ Üniversitesi Basın Evi, Bursa s.11,12

17. MUŞ
18. SİİRT
19. ŞANLIURFA
20. ŞIRNAK
21. TUNCELİ
22. VAN
23. ZONGULDAK
24. KARABÜK

1.3.5.2. İkinci Derece Öncelikli Yöreler

- 1- AMASYA
- 2- ÇANKIRI
- 3- ÇORUM
- 4- ELAZIĞ
- 5- ERZURUM
- 6- KAHRAMANMARAŞ
- 7- KASTAMONU
- 8- MALATYA
- 9- SİNOP
- 10- SİVAS
- 11- TOKAT
- 12- YOZGAT²⁴

1.3.5.3. Kalkınma Öncelikli Yörelerde Sosyal, Ekonomik Ve Altyapı Durumu

1.3.5.3.1. Sosyal Durum

A-NÜFUS 1985- 1990 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde binde 17.5 ikinci derecede öncelikli yörelerde binde 8.2 ve kalkınmada öncelikli yöreler genelinde binde 12.5 oranında gerçekleşmektedir. Söz

²⁴ 04.05.1992 ve 08.06.1992 tarihli gazeteler arşivden temin edildi.

konusu yörelerde yer alan kırsal yerleşmelerin gelişmiş bölgelere oranla çok dağınık ve az nüfuslu olduğu tespit edilmektedir

Nüfusun azlığı şehir merkezi içinde söz konusudur. Nitekim bu yörelerdeki şehirli nüfus ülke toplam şehirli nüfusu içindeki oranına bakıldığında bunun yalnızca yüzde 30 olduğu görülmektedir. Kırsal nüfus ise ülke toptan nüfusunun yüzde 38'ini teşkil etmektedir. Yerleşim yeri sayıları: kalkınmada öncelikle yöreler ülkemiz yüz ölçümünün yüzde 54,4'ünü (352.028 km²) kapsamakta, ülke nüfusunun ise yüzde 28'ini (15.851.957 kişi) barındırmaktadır. Ülkedeki toplam ilçe merkezlerinin (merkez ilçeleri hariç) yüzde 36,4'ü (302), köylerin yüzde 47,2 si (17.096), köy altı yerleşim birimlerinin (ünitelerin) yüzde 49,5'i (22.900) bu yörelerde barınmaktadır. Bu duruma göre merkez ilçeler hariç ülkedeki toptan yerleşim sayısı yüzde 48,3'ü (40.298) kalkınmada öncelikle yörelerde yer aldığı görülmektedir.

A- EKONOMİ

- Kayıtlı İşsiz Sayısı
- Göç
- Kamu Yatırımları Gerçekleştirmeleri
- Toplam İçindeki Paya Göre
- Sabit Fiyatlara Göre
- Nakit Gerçekleşmeye Göre
- Devlet Planlama Teşkilatı
- Teşvik Belgeli Yatırımlar
- Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
- Kamu Ortaklığı Fonu

B- EĞİTİM

- İlkokullar
- Yatılı Bölge Okulları
- Ortaokullar
- Genel Liseler
- Mesleki Teknik Liseler
- Branşlara Göre Mesleki ve Teknik Liseler

- Yüksek Öğretim ²⁵

C- SAĞLIK

- Hekim
- Yatak
- Sağlık Ocağı
- Sağlık Evi ²⁶

D- BANKA KREDİLERİ

- Ziraat Bankası
- Halk Bankası
- Genel Bütçe Gelirleri ve Giderleri
- Gelen Bütçe Giderleri

E- KIRSAL ALTYAPI

- Köy Yolu
- Köy İçmesuyu
- Köy Elektrifikasyonu
- Arazi Sulamaları
- Kırsal Bakınma Projeleri
- İller Bankası Yatırımları

Kalkınmada Öncelikli Yörelere Yatırımlara ve Bu Yatırımların Desteklenmesine Yönelik Çalışmalar

Ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın gelişmesi yapılan harcamalar yatırımdır. Bölgelerarası gelişmişliğin dengelenmesinde, kamu yatırımlarının ve müdahalesinde çok önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Devlet müdahalesi, özel sektörün yönlendirilmesi ve geliştirilmesi açısından önemlidir ve temel altyapının hazırlamasından başka çeşitli sevk araçlarıyla bu yoldan çabalar gösterilmiştir ve gösterilmektedir. Kalkınmada öncelikli yörelerin tabii ve beşeri kaynaklarının harekete

²⁵ Sarıca İsmail (1992)DPT Daire Bşk. K.Ö.Y.D.'de Yapılan Çalışmalar, Ankara s 6- 9

²⁶ Sağlık Bakanlığı İstatistikleri 2005

geçirmek amacıyla özel sektör bu bölgelerde yatırım yapmasını özendirici teşvikler geliştirilmiştir.²⁷

Tablo 1

Kırsallığın Derecesine Göre İnsani Gelişme:
(nüfus)

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme	%	Orta Düzy İnsani Gelişme	%	Düşük Düzy İnsani Gelişme	%	TOPL AM	%
Kentsel	11.249.015	67.6	7.609.752	20.6	412.173	4.6	19.270.940	30.8
%	58.4		39.5		2.1		100	
Kayda Değer Oranda Kırsal	3.039.333	18.3	13.428.973	36.4	3.181.842	35.7	19.650.148	31.5
%	15.5		66.8		16.2		100	
Çoğunluk la Kırsal	2.347.033	14.1	15.872.690	43.0	5.329.008	59.7	23.548.731	37.7
%	10.0		67.4		22.6		100	
		100		100		100		
TOPLAM	16.635.381		36.911.415		8.923.023		62.469.819	
%	26.6		59.1		14.3			100

(Kırsallık Oranları 2004- 2005)

1.3.5.3.2. İnsani Gelişme Göstergeleri

Aşağıda verilen tablolar endekslerin oluşturulduğu ana değişkenlikleri özetlemektedir. Tablo 2 nüfus üzerinedir. Nüfus bu çalışmanın en temel göstergesidir. Ancak nüfus tartışmalı bir konudur. Buradaki “kırsal nüfus” tanımının Türkiye’ye özgü

²⁷ Eğitim ve Spor İstatistikleri 2005

olduğu konusunda, okurun ta baştan, uyarılması gerekir. “Kırsal” la ilgili Fransız, İtalyan, İspanyol ve Japon tanımlamaları kullanılsaydı, sonuç farklı olurdu. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) pek çok yayınında kırsal nüfus (ve bölge) tanımlamasını artık (kalıntı) kategori, yani “il merkezlerinin belediye sınırları ve bölge merkezlerinin dışındaki alt-bölge ve köylerin (muhtarlıkların) nüfusu”, olarak ele alır. ²⁸

Tablo 2

Kırsallık Derecesine ve Ortalama Nüfus Büyüklüğüne Göre İnsani Gelişme

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme	Orta Düzy İnsani Gelişme	Düşük Düzy İnsani Gelişme
Kentsel	287059	291224	103043
Kayda Değer Oranda Kırsal	106263	77178	81586
Çoğunluk la Kırsal	61764	38526	34830

(İnsani Gelişme Oranları TESEV 2005- 2006)

Kırsallığın derecesi arttıkça, nüfusun büyüklüğü ile insani gelişme derecesi düşer. Nüfusun büyüklüğü, İGE’ si düşük çoğunlukla kırsal olan bölgelerde yaklaşık olarak 35.000’dir. Bu, standart 27905 sapmayla 187.000 ile 4.875 arasında oynar.

Tablo 3

Kırsallık Derecesine ve Doğumda Yaşam Beklentisine (yıl olarak) Göre İnsani Gelişme

	Yüksek	Orta	Düşük	TOPLA
--	---------------	-------------	--------------	--------------

²⁸ TESEV(2006) İstatistikleri (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdleri Vakfı)

	Düzy İnsani Gelişme	Düzy İnsani Gelişme	Düzy İnsani Gelişme	M
Kentsel	73	67	62	70
Kayda Değer Oranda Kırsal	74	67	62	67
Çoğunluk la Kırsal	73	68	63	67
TOPLAM	73	67	62	68

(Doğumda Yaşam Beklentisine Göre İnsani Gelişme 2005- 2006)

Yukarıda değinildiği gibi, yaşam beklentisi verileri yalnızca il düzeyinde bulunabilir. Aynı il sınırları içindeki bütün yöreler aynı yaşam beklentisi endeksine sahiptir. İl içindeki sağlık tesislerine ulaşma çarpıcı bir biçimde farklılaşmadığı sürece bu varsayım hiçbir büyük sorun oluşturmaz. Tablo 7 bu ulaşabilirlik için kaba bir fikir verebilir. Doğumda yaşam beklentisi Türkiye için genel olarak 68 yıldır. Doğumda yaşam beklentisi azami olarak 75.4, asgari olarak 57,7 yıldır. Çoğunlukla kırsal olan alanlardaki, İGE'si düşük düzeyde olan yörelerde doğumda yaşam beklentisi 63 yıldır²⁹.

İller (yöreler) arasında okuryazarlık, yaşam beklentisinden daha büyük eşitsizlik sebebi gibi görünüyor. Tablo 4 bu veriyi sağlamaktadır. Okuma yazma oranı en düşük yer yüzde 18'le Van Bahçesaray'dır. İGE'si düşük düzeyde olan bölgeler arasındaki en yüksek okuryazarlık oranı ise yüzde 83 ile Orta Anadolu'nun Karaman-Kazım Karabekir yöresidir. Bu veride gizli iki önemli özellik vardır. İlki, kırsal bölgelerde kadın okuryazar oranı bu tabloda gösterilenden daha düşüktür. Doğuda bunlar son derece düşüktür. İkincisi, okuryazar oranının düşük olması esas olarak yetişkinlerin okuryazar olmamalarından kaynaklanmaktadır. Ortalama eğitim yıllarını artıracak olan

²⁹ DTP İstatistikleri(2005)

son zamanlarda yapılan reformlar, ya da yeni okulların açılışı bu tablonun yansıttığı bütün sorunları çözemeyecektir³⁰.

Tablo 4

Kırsallık ve Okuryazarlık Derecesine Göre İnsani Gelişme (%)

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme	Orta Düzy İnsani Gelişme	Düşük Düzy İnsani Gelişme	TOPLA M
Kırsal	90%	87%	61%	88%
Kayda Değer Oranda Kırsal	88%	82%	64%	80%
Çoğunlukl a Kırsal	86%	79%	59%	75%
TOPLAM	89%	82%	61%	80%

(Kırsallık Okur Yazarlık Oranları 2005- 2006)

Tablo 5 gelir üzerinedir. Kişi başına düşen gelir çoğunlukla kırsal olan bölgeler sıralamasında en alttaki bölgeler arasında 251 ile 6652 dolara uzanan bir yelpazededir. Burada ortalama gelir 1022 dolardır. Genel azami tutar olan 36.596 dolar ticari bir bölge olan Eminönü-İstanbul’da gözlenmiştir. İGE sıralaması kişi başına düşen gelir sıralamasından daha yüksek olan çok sayıda bölge vardır. Bunun tersi de doğrudur. Çoğunlukla kırsal olan bölgelerde kurulan sanayi fabrikaları oldukça yüksek katma değer üretmektedir. Bu büyüklük yerli sakinlerin ev gelirlerine ille de yansımaz. Sözelimi, Keban-Elazığ’daki büyük baraj tarafından üretilen katma değer (elektrik) istatistik olarak kişi başına düşen geliri 25.760 olarak kaydetmektedir. Bu yüksek gelir Keban’daki yaşam koşullarını doğrudan geliştirmez. Bu yüksek gelir dikkate alınmaz ve

³⁰ Behzat Tolan(2003) Türkiye de iller İtibariyle Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Endeksi,İmge,Ankara s 56

başarısı, yalnızca okuryazarlık ile doğumda yaşam beklentisine göre ölçülürse, Keban, İGE'si orta düzeyde kayda değer oranda kırsal olan bir bölge olmak yerine, İGE'si düşük düzeyde kayda değer oranda kırsal olan bir bölge olarak sınıflandırılırdı.

Tablo 5

Kırsallık Derecesine ve Gelire (kişi başına dolar olarak) Göre İnsani Gelişme

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme	Orta Düzy İnsani Gelişme	Düşük Düzy İnsani Gelişme	Topla m
Kırsal	4164	3358	1429	3787
Kayda Değer Oranda Kırsal	5796	2621	1383	2912
Çoğunlukl a Kırsal	4436	2151	1022	2123
TOPLAM	4501	2571	1170	2885

(Gelire Göre İnsani Gelişme Oranları 2004- 2005)

Tablo 6 İGE'si düşük çoğunlukla kırsal olan bölgeleri (ortalama olarak) tanımlamakta ve İGE'si yüksek çoğunlukla kentsel olan bölgelerle aralarındaki farkı ortaya koymaktadır.

Tablo 6

Temel Göstergeler

	İGE'si Düşük (ortalama) çoğunlukla kırsal bölge	İGE'si Yüksek (ortalama) çoğunlukla kentsel bölge	Türkiye (ortalama)
--	--	--	-----------------------

Nüfus Büyüklüğü (bölge)	35000	287059	68273
Doğumda Yaşam Beklentisi	63	73	68
Okuryazarlık Oranı	59%	90%	80%
Kişi Başına Gelir (dolar olarak)	1022	4164	2885

(Genel Bölgeler Arası Farklılık 2005- 2006)

Tablo 7 Türkiye'nin genel kırsal karakterini vurgulamaya yönelik oluşturulmuştur. Tablo 1'in tersine burada yalnızca il merkezleri hakkındaki enformasyon sağlanmıştır. İl merkezi bir il içinde en gelişmiş kentsel bölge olarak varsayılır. Türkiye'deki bütün il merkezlerinin neredeyse yarısının kayda değer oranda bir kırsal nüfus payı vardır ve bunlar insani gelişme bakımından orta düzeydedir (Tablo 7) Kocaeli' yi Türkiye'nin en sanayileşmiş kentlerinden biri olarak göstermesine karşın, İGE' leri düşük yoğunlukla kentsel olan iki il merkezi, Siirt ve Batman'a kıyasla hâlâ güçlü bir kırsal karakteri var.

Siirt ve Batman illeri güney-doğudadır. Petrol rafineri ve maden çıkarma etkinliklerinden dolayı bu illerde kırsal nüfus görece düşük düzeydedir. Bu etkinliklerin kentsel yaşama biçimine katkı sağlayıp sağlayamadıklarının sorgulanması gerekir.

Bir sonraki tablo bu il merkezlerini ilk olarak orta düzey insani gelişme kategorisine koyar. Ancak bu illerde İGE' si düşük yöreler vardır. Bir başka ifadeyle, bu illerin düşük ve orta düzey insani gelişme endeksli yörelerden oluşan karma yapıları vardır. Vurgulanması gerekir ki özellikle doğu il merkezlerinin insani gelişme endeks değerleri, düşük düzey insani gelişme eşiğine oldukça yakındır. Ama yine de bu tür il sınırları içinde bulunan yöreler arasında kayda değer farklılıklar vardır.

Düşük düzey insani gelişmesi olan il merkezlerinin listesi bu çalışmanın belki de en önemli gözlemlerinden birisidir. Bu merkezler bölgedeki diğer yöreler için beklenen kentleşmeyi sağlayamazlar.³¹

³¹ [www.tesev.org.tr\(03/10/2006\)](http://www.tesev.org.tr(03/10/2006))

Tablo 7

Kırsallık Derecesine ve İnsani Gelişmeye Göre İl Merkezleri

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme		Orta Düzy İnsani Gelişme		Düşük Düzy İnsani Gelişme
Kentsel	İstanbul Ankara İzmir Yalova	Antalya Konya Eskişehir Gaziantep Kilis Sivas	Karabük Adana Kırıkkale Erzurum Edirne		Siirt Batman
Kayda Değer Oranda Kırsal	Sakarya Balıkesir Muğla Denizli	Aydın Manisa Tekirdağ Bolu Bilecik Çanakkale Uşak Trabzon Samsun Afyon Kütahya Artvin Isparta	Ordu İçel Çorum Kayseri Burdur Kırklareli Malatya Sinop Nevşehir Çankırı Bayburt Gümüşhane Amasya	Tokat Rize Diyarbakır Yozgat Giresun Kırşehir Karaman Mardin Kastamonu Elazığ Adıyaman Osmaniye	Erzincan Kars Van Şanlıurfa Tunceli K.Maraş Ağrı İğdır Bitlis Hakkari Şırnak

Çoğunlukla Kırsal	Kocaeli	Zonguldak Bartın Hatay Niğde Aksaray			Ardahan Muş Bingöl
--------------------------	---------	--	--	--	--------------------------

(İller Bazında Kırsallık Oranları 2005- 2006)

Tablo 8

İGE’ si Düşük Yörelere Olan İller

	Yüksek Düzy İnsani Gelişme	Orta Düzy İnsani Gelişme	Düşük Düzy İnsani Gelişme
Kentsel		Kırıkkale Erzurum	Siirt Batman
Kayda Değer Oranda Kırsal		Tokat Diyarbakır Giresun Karaman Mardin Kastamonu Elazığ Malatya Sinop Adıyaman	Erzincan Kars Van Şanlıurfa Tunceli K.Maraş Ağrı Iğdır Bitlis Hakkari Şırnak
Çoğunlukla Kırsal		Niğde Aksaray	Ardahan Muş Bingöl

(Oranları Düşük İller 2005- 2006)

İnsan bir haritadan bu illerin birbirlerine komşu olduklarını ve tek tek yöre ve illerden çok, çok daha büyük İGE' si düşük bir bölge oluşturduğunu rahatlıkla görüp tanıyabilir. Türkiye'nin bu bölümlerinde coğrafi, çevresel koşullar geleneksel (yaygın) tarım uygulamaları için çok uygun değildir. Birkaç bölge 1500 rakımdan yüksek yerde bulunmaktadır. En yüksek rakım 2400 metreyle Başkale/Van'dır. En düşük rakımlar Türkiye'nin güneydeki ovalarıdır. Genel ortalama yaklaşık olarak 600m rakımdır. Bu ortalama Orta Anadolu'nun ovalarından 200 metre daha düşüktür. Ancak bölgenin az yağış alması ve yazların sıcak geçmesi (Türkiye'de yazın en yüksek sıcaklığı buradadır) burada tarım üretimine şiddetli kısıtlamalar getirmiştir³².

1.3.6. Türkiye'De İktisadi Kalkınma Projeleri

1.3.6.1. Kaynakların Projeler Arası Dağılımı

Proje, belli bir mal ve hizmetin üretimi için bir ülkenin kaynaklarının tahsisi halinde elde edilecek ekonomik avantaj ve dezavantajların değerlendirilmesini mümkün kılacak bilgilerin toplanması şeklinde tanımlanabilir. İlk önce ekonomik değerlendirmenin geleceğe ait tahminler olduğu ve bu tahminlerin de doğru oldukları konusunda kaçınılmaz bir şekilde risk unsurunu intiba ettiği de unutulmamalıdır. Herhangi bir teşebbüsün karşılaşacağı tehlikelerin ve olağan üstü durumların bazılarını öngörebilmek mümkündür. Fakat bu öngörebilme bir projenin kademelerinde yapılacak ve onu başarısızlığa götürecek kadar ciddi olabilecek yanlış hesaplamaları tamamen ortadan kaldırmaz.

Bir proje ne kadar dikkatli hazırlanırsa hazırlansın ne kendisine etki yapan faktörleri tamamen kapsamına alabilir ne de organizasyonu kurulmaya başlaması ve işletmesi konusunda ancak mahallinde ve anında giderilebilecek bütün güçlükleri öngörebilir.

Az gelişmiş ülkelerde hazırlanan yatırım projelerinin bazılarının standartları konusunda sık sık işitilen tenkitler eğer söz konusu yatırım tasavvurlarının ekonomik faydaları tahmin kar şeklinde takdim edilmiş olsaydı bu kadar fazla ihtiyaç duyulan

³²[www.tesev.org.tr\(04/10/2006\)](http://www.tesev.org.tr(04/10/2006))

yabancı sermaye ile işbirliğini daha kolay ve daha büyük ölçüde sağlanabileceğini göstermektedir. Ayrıca gerek kamu sektöründe, gerekse özel sektörde devamlı önemli kayıplara uğranıldığı tespit edilmektedir. Bu kayıpların sebebi, belli bir üretim hedefine ulaşmak için en iyi usulün seçilmemiş veya aslında etüt safhasından daha ileri geçmemesi gereken bir projenin uygulanmış bulunması olabilir.³³

1.3.6.2. Kalkınma Planlaması

Planlamanın esas amacı; sistemin istikrarıyla bağdaşabilecek, koordine edilmiş üretim hedeflerini tespit edecek şekilde ülkenin veya bölgenin iktisadi kalkınmasına ait geniş bir perspektif elde etmektir. Planlama önce iktisadi kalkınmanın tarihi gelişme eğiliminin bir tahlilini ve bu günkü durumun teşhisini ihtiva eder. Bu tahlil ekonomide meydana gelen değişimleri ve bunların sebeplerini göstermektir. Aynı zamanda gerekli değerlendirmelerin yapılması öngörülmektedir. Bu temel tahlil yapıldığında mevcut şartlar altında ve yenilenebilir sermaye malların ve tabii, beşeri, mali kaynaklara ait edinilen bilgilerin ışığı altında erişilmesi uygun görülen gelişme hızı elde edebilmek için uygulanan politikaya uygun olarak bir plan hazırlanabilir. Plan kalkınmada meydana gelebilecek değişikliğin mahiyetini meydana koyacak, kurumsal yapının finansmanı ve hedeflere ulaşmak için lüzumlu olan iktisadi politikayla ilgili birçok problemleri ortaya çıkaracaktır. Bu durumda müteşebbislerin, planın kendilerine ait kısmını uygulayabilmelerini teşvik edecek şartların oluşması için planı uygulayacak finansman ve dış ticaret politikalarını formüle edecek kamu sektörü ve özel sektör arasında bir sınır çizgisi çekecek yeterli bir organizasyonun kurulmasının zorunlu olduğu anlamını taşır.

Mesela vergilendirme sistemi kamu sektöründe yapılacak yatırımların finansmanının da kavramalı ihtiyacı olan sanayiciler için yeterli miktarda koruyucu tedbirler sağlanmalı, teşvik edilmesi gereken sanayilerde muaf tutulmalıdır. Teşvik edilmemesi gerekenlerin ise daha ağır vergilendirilmesi gerekmektedir. Böylece kalkınmaya yönelik bir planlama daha isabetli bir şekilde ortaya konulacaktır.

³³ Erkin Öney(1997) İktisadi Planlama,İmge, Ankara s 244

Öncelikle iki sektörün yani kamu ve özel sektörün birbirinden ayrılması gerekir. Bu nedenle iki tip kararın alınması daha uygun olur.

- a- Kamu sektörü belirli projelerin finansmanı için gerekli kaynakların tahsisi
- b- Müteşebbislerin plana uygun olarak en fazla arzulanan yönde yatırıma teşvik edecek pratik bir iktisadi politikanın kabulü

Kalkınma planlaması oldukça geniş bir süreci ifade eder. Kalkınma planlaması uzun dönemli kalkınma planlamasının belli kurallara göre düzenlenmesi demektir. Yani uzun dönemli kalkınma planlamasının çözümleyemeyeceği temel iktisadi sorun planlama yoluyla çözümlemeye çalışmaktır³⁴.

Ekonominin dengeli ve sürekli gelişmesini sağlamak ya da bunu engelliyen faktörlerin ortadan kaldırılması, bilinçli bir planlama ile olacaktır. Bu alanda planlamanın en önemli işlevi, gelişme için uygun olmayan yapının uygun duruma getirilmesidir.

1.3.6.3. Kalkınma Stratejisi Ve Hedeflerin Belirlenmesi

Birinci aşamada hazırlanan değerlemeler ikinci aşamada kalkınma stratejisi ve hedeflerin belirlenmesinde etkili olacaktır. Her kalkınma planı açık ya da kapalı bir kalkınma stratejisini içerir. Birçok seçenek vardır³⁵.

- 1- Dengeli ya da dengesiz kalkınma
- 2- Sanayi ya da tarım önceliği
- 3- Öncü kesimlerin geliştirilmesi
- 4- Alt yapı ya da doğrudan yatırım önceliği
- 5- Adil gelir dağılımı
- 6- Sermaye birikiminin artırılması
- 7- Ödemeler bilânçosunun iyileştirilmesi
- 8- İstihdam düzeyinin yükseltilmesi
- 9- Eğitim sisteminin iyileştirilmesi

³⁴Ahmet Kılıçbay(2001)Türkiye de İktisadi Planlama,İstanbul s 102

³⁵Erkin Öney(2004) İktisadi Planlama, Gündem Yayınevi, İstanbul, s 87

Bu stratejilere dayanarak genel hedefler saptanır.

Kalkınma planlamasının uygulanmasına gelir programlama aşamasında belirlenmiş olan plan temel olarak ekonomik teknik içeriği ve iç tutarlılığı açısından doyurucu olsa bile, planda formüle edilmiş olan hedefler uygun kalkınma politikası önlemleri ile desteklenmediği sürece kısır uygulama olanağı bulamayan arzular olarak kalacaktır.

Plan yâda program değerlendirilmesin amacı bu sorunu bilimsel ve objektif olarak aydınlatabilmektedir. Değerlendirme sürekli bir süreçtir. Bu süreç içinde değerlendirme ile kalkınma planı ya da programının akışı arasında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal değişimin saptanması ve sayıya dökülmesi mümkün olur. Son olarak değerlendirme aşamasında planın hazırlanması ve uygulanmasına katılan kuruluşların aşamasında programlama modelinde değerlendirilmesi gerekir. Kalkınma planı kalkınma politikasının en önemli aracıdır. Kalkınma planlamasıyla eş anlamlı değildir. Kalkınma planlaması, yukarıda sayılan süreçlerle meydana gelen bir üründür. Planlama çalışmaları içinde yapılan teknik çalışmalar sonucunda plan taslağı hazırlanır. Bu taslakta plan hedefleri ve bunların gerçekleştirilmesinde uygulanacak tüm araçlar ve de kalkınma politikası önlemleri tutarlı bir biçimde bütünleştirilmiş olur.

Bu planlamanın dönemde belirli bir ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinin gerçekleşmesini sağlayacak bir amaç-araç uyumunun kurulması demektir. İşte bu ilişki ve uyumları kapsayan taslağı en doğru ve uygulanabilir bir nitelikte olduğu siyasal karar organlarınca uygulanması halinde belge bir kalkınma planı olur. Sonuç olarak kalkınma planlaması çeşitli planlama çalışmalarını içeren geniş bir süreçtir. Gerekli ve eksiksiz bir planlama faaliyeti bu çalışma aşamalarının gereklerinin yerine getirilmesiyle oluşur. Ülkeler planlamaya başvurmakla çeşitli amaçların gerçekleşmesini beklerler. Bunlar planlamayı bir teknik olarak gören amaçlar siyasal açıdan önem taşıyan amaç ve yapısal değişiklik gösteren amaçlar siyasal açıdan gruplandırılıp faaliyetlerine devam ederler. Bu arada doğal olarak planlamada yönetsel nitelikte, iktisadi nitelikte ve yansız başlıklarda toplanabilen araç ve önlemleri kullanarak başarıya ulaşmayı amaçlar.

Yeni planlar kapsadıkları süreye, ölçeğe, kontrol ettikleri ekonomik alana ve içerdikleri hedef sayısına göre ayrıca büyüme ve kalkınma amaçlarına ve içerdikleri zorunlu olma hususuna göre çeşitli türlere ayrılmaktadırlar.³⁶

1.3.6.4. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Dakp)

İller: Bitlis, Hakkâri, Muş, Van

Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum sürecinde AB-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında katılım süreci fonlarından yararlanmak üzere ülke politikalarına uyumlu olarak hazırlanan Doğu Anadolu Kalkınma Planı Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini kapsamaktadır. DPT koordinasyonunda yürütülmekte olan bu program yenilikçi bölgesel politika ve planlama yaklaşımlarının uygulamaya yönelik olarak merkezde ve bölgede kapasite oluşturmak üzere ve bölgenin sürdürülebilir kalkınması için yenilikçi bölgesel yaklaşımlara örnek oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Avrupa Birliği MEDA formundan desteklenen programın finansman anlaşması 5 Ağustos 2003 tarihinde imzalanmıştır. Programın uygulanmasına 16 Şubat 2004 tarihinde başlanmıştır.³⁷

1.3.6.5. Programın Öncelik Alanları

Tarım ve kırsal kalkınma
Kapasite oluşturma projeleri
Yatırım projeleri
Turizm ve çevre
Sosyal gelişme

1.3.6.5.1. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı

İLLER:

TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars

³⁶ Ahmet Satiroğlu(1999)Planlama ve Programlama Teknolojisi İstanbul s 315- 317

³⁷ [www.bilgiyonetimi.org\(15/10/2006\)](http://www.bilgiyonetimi.org(15/10/2006))

TR72: Sivas, Kayseri, Yozgat

TR52: Karaman, Konya,

TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 kalkınma programı; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplam 13 ili kapsamaktadır. 2004 yılı mali işbirliği programlaması kapsamındadır. Ön ulusal kalkınma planında ekonomik ve sosyal uyum kapsamında desteklenmesi ön görülen ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmalı yanı sıra merkezi ve bölgesel düzeyde hazırlama ve uygulama kapasitesini artırmaktadır.

1.3.6.5.2. TR82, TR83 VE TRA1 Düzey Ve 2. Bölgeleri Kalkınma Programı

İLLER:

TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop

TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat

TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum

DPT koordinasyonunda büyütülmekte olan İktisadi bölge birimi kalkınma programı Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere toplam 10 ili kapsamaktadır. 2003 yılı mali işbirliği programlaması kapsamında hazırlanan bütçesi AB desteği ve ulusal bütçe katkısı ile hazırlanmıştır. Yerel kalkınma girişimcilerinin KOBİ' lerin küçük ölçekli alt yapının desteklenmesi amaçlı hibe programlarını ve program vurgulamasını destekleyecek teklif yardım hizmetini ortaya koymaktadır.³⁸

1.3.7. Türkiye’de Kalkınma Planları Ve Büyüme

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından 1950 yılına kadar olan süreçte özel sektör dışında tamamen ekonomik alanda kamu öncülüğünde çok kısıtlı bir ekonomik büyüme ve yapılanma olmuştur. 1950’li yıllardaki Çok Partili Sistem biraz daha dengelemeye çalışmıştır. İlk defa büyüme 1963’den sonra 5’er yıllık kalkınma planları

³⁸www.dpt.gov.tr (Devlet Planlama Teşkilatı)(06/10/2006)

ile ekonomik büyüme hedefleri konularak planlı bir büyüme dönemine geçilmiştir. Kalkınma planlarında toplam yatırımlar, toplam harcamalar, ülkedeki talep durumu, tasarruf eğilimleri göz önüne alınarak hedeflenen büyümeye ulaşılmaya çalışılır.(36)

Genel amaç olan "toplumsal refahın yükseltilmesi"ne yönelik olarak ulusal planlarda sıkça rastlanan amaçlardan bazıları şunlardır

- Hızlı ve dengeli büyüme
- Kişi başına milli gelirin artırılması
- Tam istihdamın sağlanması
- Kapasite kullanımının artırılması
- İnsan gücü kaynaklarının niteliğinin yükseltilmesi
- Yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması
- Bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi
- Çeşitlendirilmiş ve kendi kendine yeterli bir ekonomik yapının oluşturulması
- Sürdürülebilir ve dengeli bir büyüme ortamı yaratılması
- Sanayileşmenin hızlandırılması
- Bilim ve teknoloji alanında atılım yapılması
- Ödemeler dengesinin iyileştirilmesi
- Enflasyonun aşağı çekilmesi
- Dış dünya ile bütünleşme
- İdari yapının iyileştirilmesi

Ekonomik planlar, hazırlanış amacı bakımından ya istikrarcı ya da kalkınmacıdır. Güçlü özel sektörü ve gelişmiş pazar yapısı olan ileri sanayi ülkelerinde uygulanan istikrarcı planlamanın temel amacı, genelde ekonomik istikrarı sağlama ihtiyacının belirlediği sınırlar ve yürürlükteki ekonomik ve sosyal yapı çerçevesinde ülkedeki sermaye stoku, işgücü ve diğer kaynakların tam istihdamını sağlayacak şekilde etkili bir talep düzeyi oluşturulmasıdır. Planın amaç ve hedeflerine ulaşmak için benimsenen politika ve önlemler, parasal ve mali önlemlerce kontrol edilen pazar ve talep kanalıyla çalıştırılır.³⁹

Son elli yıllık deneyimlere bakıldığında, özellikle kaynakları sınırlı olan gelişmekte olan ülkelere, ortak amaç olan dengeli, sürdürülebilir ve hızlı kalkınmanın

³⁹ Ekan Han(2003) Ekonomik Politika ve Temelleri, İzmir, s 74- 75

en emin ve dolaysız olarak, iyi hazırlanmış ve başarıyla uygulanmış kalkınma planları ile sağlanabildiği görülmektedir. Bu nedenle, hemen hemen bütün gelişmekte olan ülkelerde, uzun yıllardan beri “ulusal kalkınma planları” hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Ulusal kalkınma planlarıyla amaçlanan kalkınma, yalnızca üretimin ve kişi başına milli gelirin artırılmasından ibaret olmayıp gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, kısaca ekonomik ve sosyo-kültürel yapının iyileştirilmesi anlamına gelmektedir.

Ulusal bir kalkınma planının uygulanabilmesi için devlet (ya da hükümet) desteği gerekiyor olmakla birlikte, kamu mülkiyetinin artırılması zorunlu değildir. Ancak, ekonominin sağlıklı işleyişi için gerekli bazı altyapı projeleri ile özel sektörün istekli olmadığı ya da finansal gücünün yeterli olmadığı bazı büyük ve riskli projelerin devlet tarafından gerçekleştirilmesiyle kamu mülkiyeti artabilir. Buna karşılık, politik tercihlere bağlı olarak bazı kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi ile bu durumun tersi de gerçekleşebilir. Ayrıca, yatırımları teşvik etmek, rekabet ortamını yaratmak, para ve maliye politikalarıyla ekonomik istikrarı sağlamak gibi dolaylı yollarla desteklenen özel sektör, hedeflenen plan amaçlarına ulaşmada ana rolü de üstlenebilir. Diğer taraftan devletin planlama aracılığıyla hem kendi yatırım politikaları, hem de alternatif yatırım stratejilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusunda özel sektörü bilgilendirmiş olması, özel sektör yatırım kararlarının daha akılcı bir temele oturmasını sağlar.

1.3.7.1. Türkiye’deki Büyüme Modelinde Harrod-Domar

Türkiye’deki büyüme sürecinin planlanmasında ilk 5 Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Harrod-Domar Modeli etkisi altında hazırlanmıştır. Harrod-Domar Modeli’nde her an bozulabilecek bir dengeden bahsedilir. Buna Bıçak Sırtı Denge adı verilmiştir. Dengenin her an bozulabilecek şekilde olmasının nedeni ise ekonomik birikimlerin her an değişecek şekilde olması ve buna bağlı olarak hızlandıran mekanizmasının çakışmasıdır. Harrod büyüme modeli dengeli ve aynı karar bir büyümeden bahseder. Dengeli ve aynı karar bir büyümenin olabilmesi için girişimcilerin üretimle ilgili aldığı kararlara bakarak büyüme oranını belirlemeye çalışır.

Bunun anlamı üretimde gerçekleşecek artışı K/X oranının belirleyeceğidir. Sermaye hâsıla oranının diğer bir adı büyüme oranıdır. Bu model etkisinde büyüme planlanırken K değerini yani sermaye stokuna yapılan ilaveler yüksek tutulmaya çalışılmış bunun içinde kamu büyük çaba göstermiştir. Çünkü K 'daki artışlarla yatırımlar finanse edilmiştir. Yatırımlardaki artışlarda X 'i arttırmış bunun sonucunda büyümenin gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Ekonomide genel olarak 2 dengeden bahsedilir.⁴⁰

1-İç Denge

2-Dış Denge

Genel olarak tüm büyüme modellerinde bu iki dengenin olması istenir. Mesela ABD, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde en önemli hedef bu dengeleri sağlayarak istikrarlı bir büyüme hedeflenir. Fakat Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde en önemli hedef yüksek oranlı bir büyüme hızıdır. Bunun sonucunda iç ve dış denge hedeflerinin tutması zorlaşır. İç dengenin sağlanma koşulu toplam yatırımların toplam tasarruflara eşit olmasıdır ($I=S$). Fakat gelişmekte olan ülkeler yüksek büyüme hızını sağlamak için yatırımların tasarruflardan daha fazla olmasını sağlamaya çalışırlar ($I>S$). Yatırımların tasarruflardan fazla olan kısmını ise diğer bir deyişle Harrod-Domar modelinin temel değerlerinden birini de oluşturan ekonomideki toplam yatırımlar yeterli düzeyde olmadığından devlet müdahale ederek yatırımların miktarını kendi iç kaynaklarıyla finanse ederek arttırmaya çalışır. Temel olarak da büyümenin gerçekleşmesini sağlayan temel faktör toplam yatırımların miktarıdır. Devlet de istediği büyüme oranını sağlamak için yatırımların miktarını tasarruflardan daha fazla tutar. Bunun sonucunda $I=S$ dengesi bozularak ekonomideki potansiyel büyüme hızından daha yüksek bir büyüme hızına ulaşılır. Bu da;⁴¹

1. Enflasyon baskısı

2. Dış açıklara sebep olur.

Türkiye de son 40 yılda yüksek enflasyon ve dış açıklarla ekonomi sürmektedir. Çünkü tasarruflardan fazla yatırım yapabilmek için ya iç finansman kaynakları

⁴⁰ Nejdettin Serin(1998)Sanayileşme Siyaseti ve Sınai Gelişmesi İstanbul s 24- 25

⁴¹Aydın Gürkan(1993) Ekonomik Gelişme ve Sorunları Ankara s 51- 52

kullanılmalı ya da dış finansman kaynakları kullanılmalıdır. Fakat Türkiye yıllardır güçlü bir mali sistemi geliştiremediğinden finans kaynakları olarak sadece iç kaynakları kullanmakta yeteri kadar dış kaynak kullanamamaktadır.

Tablo 9

	1. Kalkınma Planı		2. Kalkınma Planı		3. Kalkınma Planı	
Sabit Sermaye Yatırımları	Planlanan	Gerçekleşen	Planlanan	Gerçekleşen	Planlanan	Gerçekleşen
GSMH Oranları	18,3	16	21,3	16,1	21,9	20,2
İç Kaynaklar	14,8	14,2	19,4	15,5	21,1	16
Dış Kaynaklar	3,5	1,8	1,9	0,6	0,8	4,2

1. Kalkınma Planı Döneminde; GSMH'nin büyüme hızı yılda ortalama %7 alınmış ve bunu sağlamak için, yatırımların toplam milli gelirdeki payının %18,3 olması ve bu oranın 14,8'inin iç kaynaklardan, 3,5'inin dış kaynaklardan sağlanması öngörülmüştür. Gerçekleşen oran ise %14,2 iç kaynak ve %1,8 dış kaynak olmak üzere toplam %16 dolayında olmuştur. İç tasarruflarda plan hedefine oldukça yaklaşmasına rağmen, dış kaynaklar hedeflenen ölçüde gerçekleşememiştir.
2. Kalkınma Planı Döneminde; aynı büyüme hızına ulaşmak için sabit sermaye yatırımlarının GSMH'nin %21,3'üne ulaşması öngörülmüş, gerçekleşme ise %16,1 olmuştur. Özellikle iç kaynaklar yönünde beklenen düzeye ulaşılammış %19,4 yerine %15,5 bir yatırım oranı sağlanabilmiştir.⁴²
3. Kalkınma Planı Döneminde; GSMH'nin %21,9'unun sabit sermaye yatırımlarına ayrılması planlanmış, gerçekleşme oranı %20,2 olmuştur. Bu amaçlanan hedefe en yakın gerçekleşme oranı olmuştur. Ancak ilginç olan iç kaynakların planlanan %21,1 yerine, %16 olarak gerçekleşmesidir. İç kaynakların yetersizliği, yatırımların giderek dış kaynaklara bağımlı duruma gelmesi sonucunu doğurmuştur.

⁴² Yüksel Ülken(1997) 20. YY Dünya Ekonomisi İstanbul s 95

Ekonomideki yatırımların iç kaynakların ağırlıklı kullanılarak gerçekleşmesi demek kamunun para arzını arttırmasıyla yatırımları fonluyor diyebiliriz. Gerek para arzının arttırılması gerekse yatırımlar sonucunda tüketimin uyarılmasının sonucunda sürekli bir yüksek enflasyonu göze almaktadır. Ayrıca yatırımların finansmanı için kamu yüksek faiz uygulayarak tasarrufların arttırılmasını sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda sabit sermaye yatırımlarında kamu ve özel sektörün payları görülmektedir.

İlk 5 kalkınma planında görüleceği gibi gelişmiş ülkelerde pek görülmeyen Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde görülebilecek şekilde yüksek büyüme hızına ulaşmak için sabit sermaye yatırımlarında %50'nin üzerinde kamu payı bulunmaktadır.

Türkiye'de 1963 yılından başlayarak uygulamaya konulan her planda bir öncekinden daha kapsamlı ve daha gelişmiş planlama teknikleri kullanılmıştır. İlk beş planda, zaman içinde geliştirilmiş olmakla birlikte, esas itibariyle Harrod-Domar tipi büyüme modeli kullanılmıştır. Ekonometrik model kullanımı ilk defa Altıncı Plan ile başlatılmış, daha sonra geliştirilerek Yedinci Planda da uygulanmıştır.⁴³

Türkiye'de makro model ve öngörü amaçlı çalışmaların başlangıcı, planlı kalkınma döneminin ilk yıllarına kadar gitmektedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için hazırlanan tek sektörlü Harrod-Domar tipi büyüme modeli ile başlayan modelleme pratiği, zaman içinde gerek kullanım amaçları, gerekse yöntemsel olarak geliştirilmiştir. Bu süreçte geleneksel Girdi-Çıktı (**Input/Output**) modelleri ile birlikte çeşitli büyüklüklerde ekonometrik modeller de kullanılmaya başlanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanmasında da kullanılan ve esas itibariyle girdi-çıktı analizine dayalı çok sektörlü doğrusal tutarlılık modeli olan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Modelinin ilk aşaması, tek sektörlü Harrod-Domar modelidir. Harrod-Domar modeli büyüyen bir ekonomide dinamik denge koşullarını inceleyen bir modeldir. Modelin yanıt aradığı temel soru, ekonomik büyüme sürecinde yatırım-tasarruf dengesinin nasıl sağlanacağıdır.

⁴³ Barda Akın(2001) Dış Ticaret Teorisi İstanbul Üniv. İktisat Fakültesi İstanbul s 52

Bu nedenle, ulaşılmak istenen ve ülkenin olanakları açısından makul olan bir büyüme hızının seçiminden sonra, yaklaşık olarak hesaplanan ve modelin özünü oluşturan sermaye-hâsıla katsayısı yardımıyla gerekli yatırım ve tasarruf hedefleri saptanır ve yatırımlar ile tasarrufları bu hedeflere ulaştıracakı umulan ekonomik politikalar belirlenir.

Bu model, genel olarak iki temel varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, yatırım oranı büyüme hızının birincil belirleyicisidir. İkincisi, sermaye-hasıla katsayısı uzun dönemde sabittir.

Tablo 10

	GSMH		Tarım		Sanayi		Hizmetler	
	Planlanan	Gerçekleşen	Planlanan	Gerçekleşen	Planlanan	Gerçekleşen	Planlanan	Gerçekleşen
1.Kalkınma Planı	7	6,6	4,2	3,4	12,3	10,9	6,8	7,3
2.Kalkınma Planı	7	7,2	4,1	3,7	12	8,7	6,3	7,9
3.Kalkınma Planı	7,4	6,5	3,7	4	11,2	9,9	7,7	7,8
4.Kalkınma Planı	8	2,1	5,3	2,2	9,9	1,7	8,5	2,3
5.Kalkınma Planı	6,5	5	3,6	2,6	7,5	6,3	6,4	4,8
6.Kalkınma Planı	7	-	4,1	-	8,1	-	6,7	-
7.Kalkınma Planı	5,5	-	2,9	-	6	-	5,1	-

DTP Verileri

Kalkınma hızının, Gayri Safi Milli Hasılanın (GSMH), GSMH'nin yapısının (ana sektörler itibariyle dağılımı) ve sermaye-hasıla katsayısı yardımıyla hesaplanan toplam yatırım miktarının belirlenmesinden sonra, makro planlama aşamasında kaynakların dengeli bir şekilde dağılmasını sağlamak üzere aşağıdaki dengeler kurulur. Bunlar;

- a) Kaynaklar-Harcamalar Dengesi,
- b) Yatırım-Tasarruf Dengesi,
- c) Finansman Dengesi,

d) Ödemeler Dengesidir.

6. ve 7. Kalkınma Planları'nda artık daha kararlı büyümeye geçebilecek politikalara dönmüştür. Devlet ekonomideki lokomotif görevinden vazgeçmiş, ekonomideki dengeyi sağlayacak politikalar üretmeye başlamıştır. 1980'den sonra piyasa ekonomisine geçilmesinden sonra özel sektör ekonomide büyük oranda yer almaya başlamış devlet de özel sektörün ekonomide yatırım yapması için ekonomide istikrar sağlayıcı politikalar sağlamaya başlamıştır. Ekonomide güven ortamını sağlayacak önlemler almış, ekonominin dışa açılması sonucunda piyasada oluşabilecek riskleri azaltmaya çalışmış, yatırımları finanse etmek için kamu kaynaklarını kullanmaya çalışmıştır. Fakat bazı yıllarda ekonomi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bundan da uzun yıllar krizsiz bir ekonomi sağlanamamıştır.⁴⁴

Türk planlaması Altıncı ve Yedinci Planlar hariç, kullanılan teknikler açısından ne sosyalist ülkelerde görülen fiziksel planlamalara ne de bazı kapitalist ülkelerin ayrıntılı ekonometrik modellere dayanan planlarına benzemektedir.

Türkiye'de 1980 yılından beri uygulanan dışa açık, serbest pazar ekonomisine ve devletin ekonomik yaşama daha az müdahale etmesine dayanan ekonomi politikaları, planlama teknikleri üzerinde de etkili olmuştur. Kalkınma stratejisindeki bu temel değişikliğe bağlı olarak ekonominin kısa dönemli stabilizasyon sorunları ön plana geçmiştir. Bu nedenle, geçmiş plan modellerinden farklı olarak ilk defa Altıncı Planda ve daha sonra geliştirilerek Yedinci Planda kullanılan bir makro ekonometrik plan modeli oluşturulmuştur. Bu model, kısa dönemli politika analizlerinde de kullanılmaktadır.

Ekonometrik plan modeli ilk kez Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları sırasında kullanılmıştır. Bu pratiğin ulaştığı en son aşama, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanması aşaması, çok sektörlü I/O modeliyle birlikte ya da bağımsız olarak çalışabilen makro ekonometrik model ile kısa dönem tahmin modellerinin kullanılması aşamasıdır.

⁴⁴ Aynur Menduh(1995) Kalkınma Yarışı ve Türkiye İlgili Basımevi Ankara s 54

Altıncı Beş Yıllık Plan Modelinde, reel sektör ile kamu finansmanı değişkenleri ve parasal büyüklükler arasındaki ilişkiler ilk kez kapsamıştır. Bu plan için hazırlanan makro ekonometrik model, daha sonraki yıllarda program hazırlama amacıyla da kullanılmış, ancak 1991 yılından sonra gerek Türkiye ekonomisindeki değişiklikler, gerekse ekonometri pratiğindeki gelişmeler nedeniyle bazı köklü değişiklikler yapılarak Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanmasında kullanılan son şekline ulaşmıştır.⁴⁵

Yatırımların planlanması ve programlanması çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Yatırımlar planlanırken ilk önce toplam kamu yatırımları tahmin edilir. Bunun için kamunun finansman olanakları çerçevesinde büyüme oranı, mevcut kamu proje stoku ve bunların sektörel dağılımı, sektörel üretim hedefleri, özel kesimin yatırım eğilimi ve izlenmesi kolay olan sektörlerde özel kesimin gerçekleştireceği olası projelerden yararlanılır. Toplam kamu yatırımları, makroekonomik modele dışsal bir değişken olarak dâhil edilir. Modelde içsel olarak yer alan özel sektör yatırımları, modelin çözümlenmesi ile elde edilir. Modelin çözümü sırasında, zaman zaman geriye dönülerek hem dışsal değişkenlerin değerlerinde hem de model parametrelerinde bazı düzeltmeler yapılarak tutarlı sonuçlar elde edilinceye kadar model kalibre edilir. Makro dengeler çerçevesinde tutarlı ve anlamlı bulunan toplam kamu yatırımları ve toplam özel sektör yatırımları, öncelikler ve üretim hedefleri gözetilerek sektörlerle dağıtılır. Bu aşamada marjinal sermaye-üretim katsayılarından da yararlanılmaktadır.

1.3.7.2. Türkiye’de Teknolojiye Dayalı Model Uygulaması

Türkiye için oluşturulacak bir teknoloji modelinin iki unsuru olmalıdır. İlk unsur fiziki sermaye ikinci unsur ise bilgidir. Türkiye seksenli yıllardan itibaren yoğun bir şekilde ticaret yapan bir ülke olduğundan teknoloji transferi konusunda Güney Kore ve Tayvan gibi şanslı bir ülke varsayılabilir. Türkiye’nin ihracat artışının en önemli olduğu sektörlerde şu ana kadar gerçekleştirilen teknoloji transferi bunun en önemli kanıtıdır. Söz konusu sektörler tekstil, otomotiv, demir-çelik, şişe ve cam sanayi, elektrikli makine ve cihazlar sektörleridir.

⁴⁵ Besim Üstünel(2003) , Ekonominin Temelleri, Ankara s 61

İkinci unsur ise bilgidir. Burada bilgi geniş anlamda kullanılmaktadır. Yeni ürünün üretilmesine ilişkin ya da ürün iyileştirilmesine ilişkin her türlü teknik ya da teknik olmayan bilgi şeklindedir. Bu amaca yönelik olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı Bünyesinde bir birim oluşturulmalıdır. Söz konusu birim, yeni prototip ürünlere ilişkin bilgileri, özellikle Türkiye benzeri Uzak Asya ülkeleri ticaretindeki yeni teknoloji içerikli malların gelişimini izlemeli, dünyada çeşitli araştırma ve geliştirme projelerine ilişkin veri sistem oluşturmalı, patent konusunda merkez ülkelerde faaliyet gösteren birimleri izlemelidir. Diğer yandan, söz konusu birim yerli firmalara yönelik bir veri sistemi oluşturmalıdır. Veri sisteminde, teknoloji ile ilgili mevzuat teknoloji yoğun malların dış ticaretine ilişkin tanım ve sayılar söz konusu mallarda ticaretin yönü ve yoğunluğuna ilişkin sayılar yer almalıdır.

Teknolojik atılımın gerçekleştiği en önemli sektör makina sanayi olmuştur. Makina sanayi diğer sanayi alanlarına göre (elektronik, biyoloji ve kimya sanayi) daha az teknik bilgi gerektiren bir alandır.

Türkiye bu türden bir teknoloji transferi modeli geliştirebilir. Bunun için, hedef sektörlerin tespit edilmesi gerekir.⁴⁶

1.3.7.3. 1923- 1980 Yılları Arasında Türkiye Ekonomisi

1920'lerden günümüze kadar Türkiye ekonomisi tarihini incelerken üç iktisat kongresinin de ekonomi politikalarında önemli değişimlerin yaşandığı dönemlerin başlarına rastladığı gözlenmektedir. Bu açıdan iktisat kongrelerinin ekonomik hayata yön verme işlevleri olmuştur.

Birinci İktisat Kongresinin düzenlendiği 17 Şubat 1923 tarihinde, Kurtuluş Savaşından galip olarak çıkan Türkiye, iktisadi açıdan Osmanlı İmparatorluğundan devraldığı "Duyunu Umumiye" ile karşı karşıya kalan, halkın büyük çoğunluğu fakir ve eğitimsiz, sanayi kuruluşları yok denecek kadar az ve sermaye birikiminden yoksun, geri kalmış bir ülke konumundaydı. Bu Kongrenin ortaya konulan fikirler açısından o dönemin Türkiye ekonomisini yeniden inşa etmede büyük katkıları olmuştur.

⁴⁶ www.dpt.gov.tr(11/10/2006)

1981 yılında düzenlenen İkinci İzmir İktisat Kongresi ise, iktisadi ve siyasi bunalımların gözlemlendiği, iktisadi olarak içe dönük sanayileşmenin yarattığı bunalımların biriktiği ve hemen ardından bu alanlarda büyük değişimlerin gözlemlendiği bir dönemde düzenlenmiştir.

21. yüzyıla girmekte olan dünyada gözlenen siyasi ve teknolojik değişim rüzgârları içerisinde, 1992 yılında düzenlenen Üçüncü İzmir İktisat Kongresi, bu değişim ortasında olan ve coğrafi açıdan etrafında siyasi çalkalanmaların gözlemlendiği Türkiye için, iktisadi açıdan gelecek yüzyıla hazırlanmada, hedefleri belirlemede, kamu ve özel kesimin fikirlerini ortaya koymada önemli bir yere önemli bir yere sahiptir.

Birinci Dünya Savaşından 5 yıl sonra, dünyanın kendine bir düzen vermeye çalıştığı uluslararası konjonktürde toplanan Birinci İktisat Kongresi, daha çok içerdeki dengeleri tesis etmeye ve iktisadi yapıyı oluşturmaya yönelikti.

Kongrede sanayici, tüccar, çiftçi, işçi "murahhaslarının" oldukça çekişmeli ve kulisli bir çalışma ortamından sonra, ana sektörler itibariyle belirlenen "Misak-ı İktisadi Esasları" başlığı altında bütünleşmeleri, bir ittifak arayışının kanıtı olarak sayılabilir. Bu çerçevede, Kongre kapsamı içinde siyasi bağımsızlığın iktisadi bağımsızlıkla birleştirilmesi ve Türk girişimcisinin güçlendirilmesi en temel hedeflerdi.

Kongrede milliyetçi ve liberal politikaların temelleri benimsenmişti. Gerçekten, 1923- 29 dönemi tüm dünyada görüldüğü gibi liberal politikaların uygulandığı bir dönem olmuştur. Bunun nedeni, uygulanan politikaların, özel girişim öncülüğünde ve dışa açık bir ekonomik yapı içinde gelişmesiydi. Dışa açık politikaların benimsenmesinin bir diğer nedeni ise Lozan Antlaşmasının iktisadi hükümleriydi. Antlaşmanın eki olan ticaret sözleşmesi, 1916 yılında Osmanlı gümrük tarifelerinin beş yıl daha yürürlükte kalmasını ve yeni yasaklar getirilmemesini öngörüyordu. Bu nedenle, 1929 yılına kadar gümrük tarifelerinde artışlar gerçekleştirilememiştir.⁴⁷

1923- 29 yılları arasında devlet özel girişimi teşvik etmek için yoğun çaba harcamıştır. Bu amaçla yapılanların başında, devlet tekelleri kurularak daha sonra bunların işletmesini özel sektöre devretmek gelmektedir. Ayrıca, bu dönemde, milli sanayii geliştirmek için Teşvik-i Sanayi Kanunu ile birlikte çeşitli hammaddelerin

⁴⁷ www.egitimci.com.tr(18/10/2006)

ithalatını kolaylaştıran gümrük tedbirleri alınmıştır. Milli bankalar kurularak (İş Bankası, Tütüncüler Bankası ve Sanayi ve Maden Bankası), İstanbul ticaret ve tahıl borsası açılmıştır. Bu dönemde anonim şirketlerin kurulmaları da kolaylaştırılmıştır. Madenler ve sigara üretimi devletleştirilerek milli üretime dönük bir biçimde işletilmeye başlanmış, şeker fabrikaları için teşvik kanunu çıkartılmıştır. Ancak, bu dönemde, devletin en az düzeydeki müdahaleci tutumuna rağmen, özel sektör istenilen gelişmeyi sağlayamamıştır. Tüm dünyayı iktisadi açıdan büyük bir çıkmaza sokan 1929 dünya iktisat bunalımı ise liberal iktisat politikalarını izleyen ülkemizi de etkilemiştir. Bu dönemde, Türk parasının değerinin düşmesi sonucu, tarım ürünlerimizin dünya piyasalarında fiyatları düşmüştür. 1924- 1929 döneminde GSMH yılda ortalama yüzde 10,9, sınai üretim ise yüzde 8,5 oranında artış kaydetmiştir. Bu sonuç, üretim kapasitesine yapılan ilavelerden çok, geçmişte meydana gelen kapasite boşluklarının kullanılmasının bir sonucudur. Bu dönemde tarımsal üretimde görülen hızlı artış ise, aktif nüfusun savaş sonrasında toprağına geri dönmesinden kaynaklanmıştır.

1930 yılından sonra tüm dünyada, devletçi, müdahaleci ve korumacı politikalara yönelinmeye başlanmıştır. Türkiye de bu doğrultuda hareket ederek, bunalımdan çıkmak ve iktisadi genişlemeyi sağlamak amacıyla çeşitli tedbirler almıştır. Öncelikle, 1930 yılında Merkez Bankası kurulmuş ve Türk Parasını Koruma Kanunu TBMM'de kabul edilmiştir. 1931 yılında ise ithalata kota konulması ve ihracatın denetlenmesi hakkında çıkan kanunla korumacılığın ilk adımları atılmıştır. Yine aynı yıl, Sanayi Kongresi düzenlenmiş, bunu takiben, 1932 yılında iktisadi hayatta devletin denetimini artıran bir dizi kanun çıkarılmıştır. 1933 yılında ise, Sümerbank'ın kurulması ve Mevduatı Koruma Kanunu ile Ödünç Para Verme İşleri Kanunlarının kabul edilmeleri başlıca iktisadi olaylardır. Devlet bu tarihte ilk defa faiz oranlarını belirlemeye başlamıştır.

Devletin iktisadi hayata girişi, doğrudan doğruya devlet işletmeciliğine başlaması, 1934- 1938 yılları arasında uygulanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile başlamaktadır. Bu plan döneminde, öncelikle, büyük kısmı yabancıların elinde bulunan demiryolları, Tramvay, Tünel Şirketi, Zonguldak Kömür Şirketi, İzmir Telefon Şirketi millileştirilmiş ve kamulaştırılmıştır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı döneminde toprak reformu yapılarak tarıma teşvik sağlanmış ayrıca hammaddesi yurtiçinde bulunan malları işleyecek sanayi kuruluşları ile devletçe finanse edilmesi mümkün olan kuruluşların kurulmasına öncelik verilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının başarılı uygulaması ve hedeflere ulaşılması üzerine 1938 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır. Bu planın uygulanacağı yıllarda II. Dünya Savaşının başlamış olması devletin savaş ekonomisine uygun bazı tedbirler almasına yol açmıştır.

II. Dünya Savaşı dönemine, olası bir tehlikeye karşı savaş ekonomisi uygulanmıştır. Bu çerçevede, hükümete, olağanüstü koşullarda fiyat saptama, özel işletmelere el koyma, zorunlu çalıştırma gibi araçlarla, ekonomiye doğrudan müdahale yetkisi veren 1940 Milli Koruma Kanunu ile devlet gelirlerini artırmak için Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Varlık Vergisi Kanunu 1942 yılında gördüğü yoğun tepkiler nedeniyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Savaşın bitmesi ve tüm dünyada liberal politikaların etkin olmaya başlamasıyla birlikte Türkiye'de de bazı değişiklikler olmaya başlamıştır. Çok partili sisteme geçişle birlikte başlayan liberal akım, 1945- 1950 yılları arasında, Türk ekonomisinde devlet müdahaleciliğinin belirli sınırlar içinde tutulması ve daha liberal bir ekonomi uygulanması yolundaki girişimleri ön plana çıkarmıştır.

1946 yılında yapılan devalüasyon ile TL'nin değeri yüzde 53,6 oranında düşürülerek 1 Amerikan Dolar karşılığı 2,80 TL olarak kur sabitlenmiştir. Bu dönemde yapılan devalüasyonun nedeni, savaş sonrası uluslararası fiyat düzeylerine ve yeni ekonomi politikalarına uyum sağlayarak ihracatı artırmaktır. Ancak, bu devalüasyon istenilen sonuçları vermemiş, ithalattaki aşırı artışlar, birikmiş olan döviz rezervleri ve daha sonra dış yardımlarla finanse edilerek 1953 yılına kadar sürmüştür.

Türk ekonomisini dar kalıplardan ve kısır kaynaklardan kurtarmak için 1947 yılında liberal karakterde bir Kalkınma Planı (1948-1952) hazırlanmıştır. Bu planda özel kesime büyük önem verilmiştir. Planın 1948- 1952 dönemi için öngördüğü toplam harcama miktarında en büyük payı yüzde 44 ile ulaştırma almıştır. Bu dönemde

ulaştırma sektöründe ağırlık verilen kesim demiryollarından ziyade karayolları olmuştur⁴⁸.

Tarım ve tüketim malları sanayine önem veren, özel girişimin öncülüğünü savunan ve dış ticaret ile kambiyo rejimlerinde serbestleşmeyi öngören bu stratejiler, 1947 yılında üye olunan IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların görüşleriyle de uyumlu idi. Yine de, 1947 yılından itibaren askeri ve 1948 yılından itibaren ekonomik yardımlar alan Türkiye'nin 1945- 1950 yılları arasında reel GSMH' sinde istenilen büyüme sağlanamamıştır.

1950- 1953 döneminde gerek tarımda gerekse sanayileşmede önemli gelişmeler sağlanmıştır. Tarımın makineleşmesi, kredi imkanları ve tarım için belirlenen yüksek fiyat politikası ile birlikte iklimin elverişli olması, bu dönemde tarım üretimini artırmıştır. Aynı zamanda, yabancı sermaye girişini kolaylaştırıcı uygulamalar, para arzının artırılması, ithalatın sınırlandırılması ve dış krediler ile yardımlar sayesinde de hızlı bir gelişme gözlenmiştir. Bu dönemde, büyük kamu yatırımlarına ağırlık verilmiştir.

1954'den sonra plansız yatırımların yapılması nedeniyle artan ithalatın finansmanında, dış yardımlara paralel olarak döviz rezervlerinin kullanılması sonucu zorluklarla karşılaşmıştır. Dış ticaret hadleri aleyhimize gelişirken, fiyatların hızla artması ile birlikte ekonomik büyüme geçen dört yıla göre aynı oranda olmamıştır.

Bankaların tarım ve sanayi sektörüne açtığı kredilerin yükseltilmesi yanında plansız yatırımların yapılması ve 1956 yılında Milli Koruma Kanunu'nun yeniden yürürlüğe konulması sonucunda, fiyatlar üzerinde suni bir baskı yaratılmış, enflasyon körüklenmiştir.

1958 yılında tekrar ekonomik istikrarı sağlamak için sıkı para ve maliye politikaları ve ihracatı teşvik tedbirleri gibi bir takım ekonomik tedbirler alındıysa da enflasyonist gidiş önlenememiştir⁴⁹.

⁴⁸Mustafa Tumbul(1998) Türkiye de Bölgesel Planlama Çalışmaları, İz Yayınevi, İstanbul, s 120

⁴⁹Bilge Umar(1996)Türkiye Kalkınma Hukuku, Ege Üniversitesi, İzmir, s 34

Bu ekonomik koşullarda, siyasi bunalımla birlikte 1960 yılında yeni bir Anayasa hazırlanarak, uzun vadeli bir ekonomik planın yapılması çalışmalarına yeniden başlanmıştır. Bunun için ilk önce 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca, 1958 yılında alınan istikrar önlemleri, 27 Mayıs 1960'dan sonra eskisinden daha sıkı bir biçimde uygulanmaya devam etmiştir. 1962 yılında ise, bir yıl süreli bir plan hazırlanmış ve planın başarılı olması üzerine, bundan sonra, beş yıllık planlar hazırlanmaya başlanmıştır.

1963- 1967 yılları arasındaki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ekonomik ve siyasi bunalımların sonunda istikrarlı bir büyüme hızı ve kalkınma sağlanması amacıyla 15 yıllık bir perspektif içinde hazırlanmıştır. Bu iki dönem içinde 10 adet yıllık program da uygulanmıştır.

Bu 15 yıllık perspektif içinde başlıca hedefler şöyle sıralanabilir:

- Yılda yüzde 7'lik bir büyüme sağlanması,
- İstihdam sorunun özömlenmesi,
- Dış ödemeler dengesinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Her alanda yeterli sayıda ve üstün nitelikli bilim adamı ve teknik eleman yetiştirilmesi,
- Bu hedeflerin sosyal adalet ilkesiyle uyumlu bir biçimde sağlanması gerçekleştirilmiş.

Bu hedefler çerçevesinde ele alınan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının yürürlüğe konulmasıyla, ithal ikameci sanayileşme de yeni bir evreye girmiştir. Sıkı maliye ve para politikaları, kaynakların tam olarak kullanılmasına ve en iyi biçimde tahsisine engel olan enflasyonist ve deflasyonist eğilimlerin gelişmesini önleyecek biçimde tespit edilmiştir. Kamu yatırımlarının, vergiler, kamu teşebbüslerinin yaratacağı fonlar ve dış âlemden sağlanacak kaynaklar gibi gerçek tasarruflarla finanse edilmesi öngörölmüştür. Ayrıca, para ve kredi politikaları, özel sektör yatırımlarının gerçek kişi ve kurum tasarrufları ile finansmanını mümkün kılacak biçimde tespit edilmiřtir⁵⁰.

⁵⁰Alkan Soyak(2003) Türkiye de İktisadi Planlama, Doğuş Üniversitesi Dergisi, İstanbul, s 16-19

Bu planın öngördüğü dönem sonunda Türk ekonomisinde şu gelişmeler olmuştur; Sanayi için yıllık yüzde 12,3 gelişme hızı öngörülmüş, bu oran yüzde 10,6 olarak gerçekleşmiştir. Dış finansman kaynaklarının hedeflenen ölçüde sağlanamamış olması ve tarım kesiminin gelişiminin büyük ölçüde hava şartlarına bağlı bulunması nedeniyle yüzde 7'lik büyüme hızına ulaşılamamış, yılda ortalama yüzde 6,5 oranında büyüme gerçekleştirilmiştir.

Toplam yatırımların GSMH içindeki payı başlangıç yılı olan 1963'te yüzde 18'e yükselmiştir. Kamu gelirleri artmış olmakla birlikte öngörülen seviyeye ulaşılamamış; bu da kamu harcamalarının kısılması sonucunu doğurmuştur. Ödemeler dengesi açığı ise, ihracatın düşünülen seviyenin üstünde gerçekleşmesi nedeniyle plan hedefinin altında kalmıştır⁵¹.

Bu plan döneminde yatırımları ve ihracatı teşvik amacıyla bazı kanunlar çıkarılmıştır. Yatırımları teşvik amacıyla Gelir Vergisi Kanununa eklenen bazı maddelerle kalkınmada öncelikli yörelerde daha yüksek oranlarda yatırım indirimi uygulamasına başlanmış ve Vergi Usul Kanununa eklenen bir madde ile hızlandırılmış amortisman yöntemine geçilmiştir. Yatırımlarda kullanılacak ham maddelerin ithalatını kolaylaştırıcı gümrük indirimleri gibi kolaylıklar sağlanmıştır. İhracatı teşvik için ise, ihracatta vergi iadesi uygulaması başlatılmıştır.

1.3.7.4.1980 Sonrası Planlı Dönemden Sonra Türkiye Ekonomisi

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının dengelenmesi sektörel ve makro politikaların kalkınma etkisinin artırılması, büyük şehirlere yönelik kontrolsüz göçün daha alt kademe merkezler de yönlendirilerek dengeli bir yapının oluşturulması kentlerde çevre ve kırsal alanda istihdam ve verimi artırıcı ve gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi için bölgesel gelişme planlarının hazırlanması önemini korumaktadır. Bölge planları ve bununla uyumlu diğer plan ve programların uygun kurumsal yapılanma ve finansman imkânlarıyla desteklenerek uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

⁵¹Funda Telatar(2003) Türkiye de Politika Değişkenliği ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi 1986-2001, Ankara, s 71-91

GAP Bölge kalkınma Planı ve GAP Uygulama Programı kapsamındaki projelerin uygulamada devam etmektedir.

GAP kapsamındaki sulamaya açılmış alan yaklaşık 254 bin hektar olup bölgedeki sulama projelerinin tamamlanmasıyla birlikte yaklaşık 1,8 milyon hektar alan sulamaya açılmış olacaktır.

GAP Bölgesindeki yıllık ortalama enerji üretim kapasitesi 2004 yılı Eylül sonu itibariyle 19,908 GWh olup, GAP kapsamındaki tüm enerji projelerinin tamamlanması ile 27,384 GWh'e ulaşacaktır.

Bölgesel gelişme planlarının uygulanmasında, kamu ve özel kesim kaynaklarının yanı sıra başta AB olmak üzere çeşitli uluslar arası kuruluşlardan da finansal destek sağlanması çalışmalarına devam edilecektir.

GAP Bölge Kalkınma Planı ve GAP Uygulama programı kapsamındaki ekonomik ve sosyal projelere devam edilecektir. 2004 yılında Ilısu Barajı ve HES dışında GAP kapsamındaki enerji projelerinin tümünün bitirilmesi hedeflenmektedir.

ZBK bölgesel Gelişme Projesi DAP Ana Planı ve DOKAP Bölgesel Gelişme Planı uygulama çalışmalarına devam edilecektir. Bu çerçevede JICA tarafından Doğu Karadeniz Bölgesinde Katı Atık Yönetiminde Çevre Bilimci Oluşturulmasına Yönelik Kalkınma Çalışması tamamlanacaktır⁵².

Havzada ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlanması yapılarak doğal kaynakların güncel takibi yönetilmesi ve proje kapsamındaki illerin tüm sektörlerde gelişmesini amaçlayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi 2005 yılında tamamlanacaktır.

II. BÖLÜM

⁵²Muhsin Kar,Sami Taban(2004)Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerinde ki Etkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 58-3, s 23

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

2.1. SANAYİ İŞLETMELERİNDE YATIRIM KARARI VE KURULUŞ YERİ SEÇİMİ

2.1.1. Yatırım Kavramı

Makro açıdan yatırım kavramı, ülkenin üretim gücüne yapılan eklemeler bütünü olarak ifade edilir. İşletme bazında yatırım ise, işletmeler üretim güçlerinde artış ya da süreklilik sağlamaktır.⁵³

2.1.1.1. Yatırımın Tanımı

Halk arasında yatırım ekonomik değerlerin kar amacıyla belli bir işe tahsil edilmesidir.⁵⁴

İktisat bilimi açısından yatırım ise, herhangi bir meblağın belirli bir üretim aracına sarf edilmesi diğer bir deyişle serbest ve hareketli sermayenin bağlı sermayeye çevrilmesidir.⁵⁵

Yatırım kavramına sonucu açısından baktığımızda, yatırımı bir dönem içerisinde aktiflerde meydana gelen artışlar olarak tanımlayabiliriz.

Basit bir ifade ile yatırım, gelecekte daha fazla gelir ya da başka faydalar elde etme amacıyla yapılan harcamalar bütünüdür.⁵⁶

Bu tanımlamalardan sonra, yatırımların işletmeler açısından önemine deyinmek istiyoruz.

⁵³ Oktay GÜVEMLİ(1990) Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul, s.2

⁵⁴ Hasan OLALI(1996)İşletmelerde Uzun Süreli Yatırım Finansman Planlaması, İzmir, s.3

⁵⁵ Sabri F. ÜLGER: Milli Gelir, İstihdam Ve Büyüme, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, s.201

⁵⁶ Semih BÜKER: İşletmelerin Finansal Yönetiminde Yatırım Kararları Ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara, s.4

2.1.1.2. Yatırımların İşletmeler Açısından Önemi

Yatırımlar, işletme amaçlarını gerçekleştirme aracıdır. İşletme amaçlarının sağlıklı saptanması ölçüsünde, yatırım kararlarında sağlıklı olacaktır.

Bir işletmenin gelişmesi, pazar koşullarına uygun yeni yatırım kararları almayı gerektirir. Bu durum işletmeye sürekli bir rekabet üstünlüğü sağlar. Çünkü bu yolla işletme, pazardaki gelişmelere ayak uydurma ve en son teknolojiyi yakından takip etme olanağına sahip olur.⁵⁷

Uzun dönemde. Bir işletmenin başarı ölçüsü, yönetimin, kaynakları nicelik, nitelik ve zaman bakımından sabit varlıklara yatırmasındaki etkinliktir. Yöneticiler, genişleme ve ölçülü büyüme konusundaki kararları fabrika binalarını ve donatım gereksinimleri göz önünde tutmadan veremez. Sabit varlıklara, satışları göz önünde tutmadan, çok fazla yatırım yapan atıl kapasite ile çalışmak zorunda kalabilirler. Diğer taraftan çok az veya hiç yatırım yapmama üretimin yetersiz kalmasına ve müşteri taleplerinin karşılanmamasına yol açabilir. Ancak bu işletme değerinin sabit varlıkların değeri ile ölçüleceği anlamına gelmez.⁵⁸

Riskleri ölçme ve geleceği değerlendirme işletmecilikte esastır. Yönetimin sabit varlık harcamalarındaki hataları kolaylıkla düzeltilemez ve yatırım yapılma zamanının seçimindeki yanlış hesaplar pahalıya mal olur. Aynı şekilde, kuruluş yeri seçimindeki gerekli incelemeler yapılmadan verilecek bir karar, işletmeyi uzun dönemde başarısızlığa götürebilecektir.

Bu bağlamda sanayi işletmelerinde yatırım kararlarını etkileyen faktörleri incelemekte yarar görüyoruz.

2.1.1.3. Sanayi İşletmelerinde Yatırım Kararlarını Etkileyen Faktörler

⁵⁷ Mehmet ŞAHİN: “Kuruluş Yeri Seçimi”, Yatırım ve Proje Değerlemesi, 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi, AÖF Yayını, Ankara, s.10

⁵⁸ Semih BÜKER: İşletmelerin Finansal Yönetiminde Yatırım Kararları ve Türkiye’deki Uygulama, Ankara, s.19

Başarılı işletmeler, genellikle, mali olanaklarını aşan yatırım projeleri ile karşı karşıya gelen işletmelerdir. Yapılması gereken yatırımın tutarı olanakları aştığında çeşitli alternatifler arasında bir seçim yapmak söz konusudur. Yapılması düşünülen yatırımlar arasında seçim yapmak ise işletme yöneticilerinin karşılaştıkları en önemli problemlerden biridir.

Bu nedenle, başarılı bir yatırımdan söz edebilmek için, yatırım kapasite ve kuruluş yeri bakımından da yerinde bir seçim sonucunda yapılmış olması gerekir.

İşletme yöneticileri tarafından proje seçiminde karşılaştırılan alternatiflerin karlılıkları kriter olarak alınır. Ve en yüksek karlılığı sağlayacak proje kabul edilirse başarılı bir kara verilmiş olur. Alternatiflerin hiçbirisi firma tarafından istenen karlılık düzeyine sahip değilse, diğer yatırım olanakları araştırılır.⁵⁹

Sanayi işletmelerinde yatırım kararlarını etkileyen başlıca faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1.1.3.1. İşletmenin Amaçları ve Politikaları

Bir işletmenin amaçları ve politikaları aşağıdaki gibi açıklanabilir.

2.1.1.3.1.1. Amaçlar

Yatırımların yönetimi temel işletme amaçlarının belirlenmesi ile başlar. Bunlar, işletme politikaları, planları ve yöntemleri için geni bir kılavuz hizmeti gören değer yargılardır. Yönetim amaç olarak varlığını devam ettirmeyi veya büyümeyi hatta hepsinden önemlisi karını artırmayı da amaçlamış olabilir.

2.1.1.3.1.2. Politikalar

⁵⁹ Öztin AKGÜÇ, “Yatırım Projelerinin Teşebbüs Yönünden Değerlendirilmesi”, Yatırım Projelerinin Hazırlanması, Değerlendirilmesi, Cilt 2, Ankara, s.353–354

Yatırım politikalarının işletmenin büyüklüğü ile değişmesi gerekir. Amacı yavaş büyüme olan ve bölgesel ihtiyaçları karşılayan işletmelerin politikalarının yazılı olmasına gerek yoktur.

Daha büyük işletmelerde ise, yatırım politikaları araştırma ve geliştirme bölümleri ile beraberce firmanın büyüklüğüne göre yüzlerce kişi tarafından yazılı olarak hazırlanır.

2.1.1.3.1.3. Yönetimin Felsefesi

İşletme yöneticilerinin felsefesi, yönetimin seçtiği işletme stratejisinde ifade edilir. Pazarlama ve büyüme konusunda atılgan bir görüş ile üretim yenilikleri konusunda tutucu görüş birbiriyle doğal olarak uyuşmayacaktır. Mamullerin üretiminin uzun zaman alması maliyetleri etkiler. Donatımlar, bakım giderleri yeni makinelerin veya daha iyi durumda kullanılmış makinelerin karlı olacağı noktaya kadar yenilenmeyebilir. Bunun nedenlerini işletme yöneticilerinin kabul ettiği stratejide aramak gerekir.⁶⁰ Yönetim felsefesi endüstri veya zamanla uyuşmuyorsa işletmeler zorluklarla karşılaşır. Hızlı değişmelerin görüldüğü, elektronik ve havacılık endüstrilerinde eldeki donatımla “üretme devam et” felsefesi izleyen işletmelerin uzun ömürlü olmaları beklenemez.

2.1.1.3.1.4. Ekonomik Etkenler

Birçok işletmede yatırım kararları çoğu kez birkaç ekonomik veya psikolojik etkene dayanılarak verilir. Yönetim, yatırım karlılığını etkileyen işletme faktörlerinin hepsinden haberdar ise ve gerçekten en önemlilerini seçmiş ise yerinde hareket etmiş demektir. Yatırım kararını ekonomik yönden etkileyen etkenlerden önemlileri şunlardır:

2.1.1.3.1.5. Potansiyel Fonlar

Yatırımın gerektirdiği fonlar uzun süreli olarak sağlanmalıdır. Çünkü bu fonların işletmeye geri dönmesi uzun bir süre gerektirir.

⁶⁰ M. Zeki USLU, “Yatırım Projeleri Değerlendirme Yöntemleri”, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adana , s.31

Uzun süreli fonların en önemli kaynakların uzun süreli borçlar, yeni hisse senedi ihracı ve oto finansmandır. Uzun süreli fonların kaynakları arasında seçim yapmak yüksek yönetimin işidir. Bu işletmenin geleceği hakkında uzun süreli etkileri olacak, en uygun alternatifin seçimi sorunudur.

2.1.1.3.1.6. Üretim Biçimi

Üretim, ya sipariş üzerine olur ya da stoka çalışma biçiminde olur. Bazı durumlarda da sipariş ve stok için üretim türlerinin bir bileşimi söz konusu olabilir. Üretim biçiminin işletmenin mamullere uygunluğu yatırım kararlarının verilmesinde göz önünde tutulmalıdır.

Üretim, materyalin devamlı otomatik hareket ettiği biçimde ve otomatik işlemlerle yapılıyorsa bu büyük işletmelerin yararınadır. İşletmelerin bazılarında işçilik maliyetleri yüksek ise, bu tür üretim, küçük işletmeler tarafından da tercih edilir.⁶¹

2.1.1.3.1.7. Risk ve Belirsizlik

Geleceğin risk ve belirsizliği işletme kararlarının hepsinde göz önünde tutulmalıdır. Yatırımın yapılıp yapılmamasında göz önüne alınan ve geleceğin her faktör, önceden kesinlikle bilinmeyen ve sadece tahmin edilen değişmelere uğrayabilir. İşletme giderleri hâsılat, faiz oranları, sermaye bulma olanakları, yeniden yatırım olanakları veya sermayenin maliyetinde değişimler olabilir.

2.1.1.3.1.8. Zaman

Zaman sermaye yatırım kararını iki yoldan etkileyebilir:

1. İşletmenin uzun devreli planının parçası olarak zaman,
2. Üretilmesi planlanmış malların üretilmesinde kullanılacak sermaye mallarının seçiminin zamanı.

⁶¹ Leman ARDOĞAN, ve diğerleri, “Türkiye’de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları”, TOBB Yay., Ankara, s.65.

İşletmenin uzun devreli planı 1 yıl sonrası için oldukça ayrıntılı olarak başlar. 5 ve ya 10 yıl sonrasına uzadıkça daha az ayrıntılı hale gelir. Üretimde kullanılacak özel donatım 3–5 yıl önceden planlanabilir. Ve son olarak sermaye fonlarının planlaması yapılır.⁶²

2.1.1.3.1.9. Rakiplerin Davranışı

Genel olarak ekonomistler rekabetçi bir ekonomik ortamın ekonomik gelişme ve yüksek düzeyde yatırım için gerekli olduğu fikrini öne sürerler. Bu görüş, işletmelerin karlarını artırmak isterlerken üretim giderlerini düşürecekleri düşüncesine dayanır. Şiddetli bir rekabetin olduğu ortamda, işletmeler isterlerse giderlerini azaltıcı bir yeniliği izleyebilirler.

İşletmelerin; yenilik ve yeni yatırımlara girme yeteneği, büyük ölçüde girişimci ve yönetici kapasitesi ve finansal güçlere dayanır.

2.1.1.3.2.10. Enflasyonun Neden Olduğu Fiyat Değişimleri

Sürekli ve yüksek enflasyonun anlamı paranın gerçek satın alma gücünün devamlı azalmasıdır. Eğer enflasyon projenin gerektirdiği nakit giriş ve çıkışlarını aynı oranda etkiliyorsa, vergiden önceki karın değişmeyeceği söylenebilir. Enflasyonun amortismanlar üzerindeki olumsuz etkisi göz önünde tutulduğunda amortismanların sağladığı vergi tasarrufundaki azalış nedeniyle, reel vergi oranında bir artış olacak ve sonunda net kar azalacaktır. Bunun yanında enflasyon döneminde gelir vergisindeki artış, fiyat artışından daha fazladır. Çünkü verginin hesaplanmasında esas olan amortisman, sabit varlığın tarihi maliyetine bağlıdır. Ve fiyat değişimleri ile değişiklik göstermez. Enflasyonun bu olumsuz etkisinden işletmeleri kurtarabilmek için, sabit kıymetlerin yeniden değerlendirilebilmeleri imkânı sağlamıştır. Türkiye’de sabit kıymetlerin yeniden değerlendirilmesi 1980’li yıllarda başlamıştır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile mükerrer 298. maddeye göre bilanço esasına göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin amortismanına tabi sabit kıymetleri ile bunlara ait birikmiş amortismanların kanunda belirlenen oranlar ile yeniden değerlerinin

⁶² Semih BÜKER: “İşletmelerin Finansal Yönetiminde Yatırım Kararları Ve Türkiye’deki Uygulama”, Ankara , s.41

hesaplanmasına imkân tanınmıştır. Bunun yanında Vergi Usul Kanunu mükerrer 315. maddesinin 2. fıkrasına göre, %50'sini geçmemek üzere doğrusal amortismanın iki katı aşınma payı ayrılmasına izin verilmektedir.⁶³

2.1.1.3.2.11. Vergiler

Vergilerin yatırım kararlarına etkisi birkaç yönden incelenebilir. Birincisi mükellefin elindeki parayı devlete ya da vergi otoritesine devretmeye zorlanmasıdır. Bu yolla mükellefin yatırım ya da harcama kapasitesi daralmış, başka bir deyişle ekonomik gücü azaltılmış olmaktadır. İkincisi, yatırımlarda yatırım için harcanan paranın ancak belirli bir oranının her yıl aşınma ve yıpranma payı olarak gelirden düşülmesine izin verilmesi dolayısıyla görülür. Böylece serbest üretim aracı için harcanmış bir liranın gelir vergisine tabi gelirden her yıl ancak belirli bir kısmı düşülecektir. Paranın zaman değerini göz önünde tutacak olursak, yatırımın maliyeti, aynı miktarın bir defada gider olarak yazılması halinde daha yüksek olacaktır.

2.1.1.3.2.12. Özendirme Önlemleri

Özendirme önlemleri, ekonomik süreç ve yapının arzulanan sonuçlara ulaşması için başvuru olan ekonomi politikası önlemleridir. Klasik liberalizmin aksine günümüz ekonomileri, belli başlı amaçların gerçekleştirilmesi için bilinçli olarak etkilenmekte, uyarılmakta ve yönlendirilmektedir.⁶⁴

Gerçekte Batı ülkelerinin gelişmiş ekonomileri de sanayi gelişme süreçleri içinde çeşitli teşvikler yoluyla ekonomilerini yönlendirmişlerdir ve halen de bu yönde çalışmaları devam etmektedir.⁶⁵

Gelişme olan ülkelerde kıt kaynakların rasyonel biçimde kullanımını sağlamak, yatırımları en uygun yatırım alanlarına ve bölgelerine yöneltmek için bu önlemlere

⁶³ Oktay GÜVEMLİ(1992)Amortisman Uygulamaları Vergi Hukuku, Muhasebe Ve Finansman Açısından, İstanbul, s.143–144

⁶⁴ Hüsnü ERKAN ve Rezzan TATLIGİL; Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi, TOBB Yayını, Ankara s.50

⁶⁵ Mustafa MAZLUM ve Diğerleri; Özel Kesim Yatırım İmkânları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği, Ankara s.19–30

başvurulur. Kalkınmış ülkeler ise ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunların çözülmesi amacıyla yatırımların özendirilmesi önlemlerini kullanırlar.⁶⁶

2.1.1.3.2.13. Ekonomik Olmayan Faktörler

Ekonomik olmayan faktörler, etkileri gerçekten ekonomik, fakat ölçülmesi zor olan faktörler olara görünürler. Örneğin, etkileri karakter olarak uzun süreli olabilir. En açık ekonomik olmayan faktör, donatımın esenlikle çalışmasıdır. Sayısı bilinmeyen kazalardan kurtulmakla sağlanan tasarruf tutarını bilmek zordur.

Donatımın görünüşü, çalışma yerini çalışmak için daha uygun hale getirebilir ve ya iş üzerinde daha dikkatle durulmasına yardım edebilirler. Bu ise devamsızlığı azaltıp üretkenliği artırabilir. Burada da bu koşulları sağlayacak donatımın değerini parayla ölçmek zor olacaktır.

Çalışma ortamlarındaki devamlı kontrolün meydana getirdiği monotonluk sonunda, işçiler daha yüksek ücret isterler ve ya hoşnutsuzluklarını işe düzensiz olarak gelmek ve ya işletme zararına uğraşlarla ortaya çıkarırlar. Tüm bu ekonomik olmayan ama ekonomik etkisinin de tartışılmayacağı nedenler daha da çoğalıp çeşitlendirilebilir.

Bir yatırımın projesi değerlendirilirken sırasıyla Pazar analizi, teknik analiz, finansal analiz ve ticari analiz yapılır. Teknik analizin içinde; ürünün teknik özelliklerinin ve üretim teknolojisinin belirlenmesi, üretim sürecinin belirlenmemesi ve kuruluş yeri seçimi ile yatırım uygulama planının hazırlanması bulunmaktadır. Bunların içinden kuruluş yeri seçimi, etkilerinin uzun dönemlere yansımaları ve hatalı bir yer seçimi kararından dolayı kuruluş yerinin değiştirilmesinin hemen hemen olanaksız olması nedeniyle, üzerinde önemle durulması gereken bir karardır.⁶⁷

Bir işletmenin kuruluş yeri seçimi, değişik yönlerden incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu özelliğiyle “genel kuruluş yeri teorisi” sosyal, teknik, coğrafi, şehircilik, askerlik ve ekonomik boyutları olan disiplinler arası

⁶⁶ İsmail TÜRK; Maliye Politikası, Savaş Yayınları, Ankara , s.177

⁶⁷ Mehmet ŞAHİN(1999)“Yatırım Projelerinin Ekonomik Yönünden Hazırlanması ve Talep Tahmini”, Yatırım ve Proje Değerlemesi, 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayını, Ankara, s.168

bir konuma sahiptir. Ancak çalışmamızın bu bölümünde kuruluş yeri seçimi konusu, işletme seviyesinde ve ulusal ekonomi içerisinde incelenecektir.⁶⁸

2.1.2. Kuruluş Yerinin Tanımı Ve Kuruluş Yeri Faktörleri

Yatırım projelerinin teknik analizi içinde uygun kuruluş yerinin seçimi oldukça önemlidir. Çünkü işletmenin üretim için faaliyette bulunduğu mekân olarak kuruluş yeri, üretim maliyetini ve pazarlama etkinliğini doğrudan etkilediği için işletmenin gelecekteki başarısında temel bir rol oynar. Diğer yandan, kuruluş yeri bir kez seçilip tesis ya da fabrika kurulduktan sonra hatanın görülüp giderilmesi mümkün olmayan uzun dönem sorunlarına yol açar.⁶⁹

2.1.2.1. Kuruluş Yerinin Tanımı

Ekonomik bir şekilde üretimde bulunmanın temel şartlarından birisi, iyi seçilmiş kuruluş yeridir.⁷⁰

Kuruluş yerini bilimsel olarak ilk kez ele alan bilim adamlarından Wilhelm Launhart'a göre optimum kuruluş yeri, "toplam taşıma maliyetinin minimum kılındığı coğrafi konum" dur. Alfred Weber "Endüstri Standartları Üzerine" adlı kitabında, kuruluş yerini üç aşamada incelemiştir. Birinci aşamada Launhart'ın tekrarı niteliğinde, optimum kuruluş yerini toplam taşıma maliyetinin minimum kılındığı yer olarak tanımlamıştır. İkinci ve üçüncü aşamalarda birinci aşamada, toplam taşıma maliyetinin minimum kılındığı coğrafi konum olarak belirlenen kuruluş yerini, işgücü ücretleri ve yığılma avantajlarındaki farklılıklara göre gözden geçirerek yeniden bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Weber'in kuruluş yeri teorisine en büyük katkısı, "kuruluş yeri faktörü" kavramıdır.⁷¹

⁶⁸ Oktay ALPUGAN(1998) İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Beta Dağıtım, İstanbul s.79

⁶⁹ Tamer MÜFTÜOĞLU(2004) "Kuruluş Yeri Seçimleri", Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, s.15

⁷⁰ Güngör ÖNAL(1998) Organize Sanayi Bölgeleri ve Uygulamadaki Durum, Eskişehir Sanayi Odası Yayınları, Ankara, s.44

⁷¹ Tamer MÜFTÜOĞLU(2002) "Kuruluş Yeri Seçimleri", Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, s.24-25

2.1.2.2. Kuruluş Yeri Faktörleri

Belli bir coğrafi konumun bir işletmenin kuruluş yeri olarak belirlenebilmesi için, bu konumun belirli şartlara uygun ve belirli özelliklere sahip olması gerekir. İşte herhangi bir coğrafi konumun belirli bir üretim alanına bağlı olarak uyması gereken ve sahip olması gereken özellikler kuruluş yeri faktörleri olarak isimlendirilir.

Genel coğrafik bölgenin seçimi kararını etkileyen kuruluş yeri faktörlerini şu şekilde gruplamak ve açıklamak mümkündür.

2.1.2.2.1. Ekonomik Faktörler

Ekonomik faktörler, içinde Pazar bölgelerine ve hammadde kaynaklarına yakınlık ile ulaşım olanakları yer almaktadır.

A)Pazar Bölgeleri: Kuruluş yerinin Pazar bölgelerine yakınlığını gerekli kılan faktörler:

- a)Ürünün pazara taşıma maliyetleri.
- b)Ürünün çabuk bozulması ve dayanıksızlığı.
- c)Ürünün üretim sırasında hacim ya da ağırlık olarak büyümesi (taşıma maliyeti).
- d)Üretimin hizmet olması durumu
- e)Sipariş ile yapılma durumu.

B)Hammadde Kaynakları: Kuruluş yerinin hammadde kaynaklarına yakın olmasını gerektiren faktörler:

- a)Hammaddenin işletmeye taşınma maliyetleri.
- b)Hammaddenin üretim sırasında ağırlık ve ya hacim kaybetmesi.
- c)Hammaddenin çabuk bozulması durumudur.

d)Bölgenin Ulaşım Olanakları: karayolları, demiryolları, havayolları, denizyolları olarak sıralanabilir.

1.1.2.2.2. Doğal Faktörler

Doğal faktörler arasında, iklim durumu, bölgenin coğrafik yapısı(dağlık, deprem bölgesi olması gibi) ve doğal su kaynakları bulunmaktadır.

1.1.2.2.3. Ekonomik Politikalar

Çeşitli bölgelere sanayi yatırımlarını çekmek için hükümetlerin uyguladığı doğrudan ve dolaylı özendirme önlemleri ilk sıralarda yer alır.

Coğrafi bölge seçimini etkileyen bu genel faktörlerden ayrı olarak, mahalli bölge ve konumluk yer seçimini etkileyen faktörler de şöyle sıralanabilir:

- a)Mahalli bölgenin toplumsal koşulları. Hastane, okul ve eğlence merkezleri gibi olanaklarla çalışanların toplumsal ihtiyaçlarını karşılama düzeyi.
- b)Şehir içi ve şehir dışı ulaşım ve haberleşme olanakları.
- c)Su, enerji ve sanayi atıkların atılması gibi altyapı olanakları.
- d)Yan sanayinin varlığı.
- e)Arazi maliyeti ve inşaata hazırlama masrafları.

Yukarıdaki açıklanan faktörleri göz önüne alarak, sanayi işletmeleri için kuruluş yerini belirlemek istersek; dumansız, gürültüsüz ve kokusuz fabrikaları, yüksek standarttaki yolları ve yeşil sahaları ile Organize Sanayi Bölgeleri uygulamaları karşımıza çıkar. Organize Sanayi Bölgeleri, çevre bilincine sahip, doğaya saygılı yaklaşımıyla, makro düzeyde kuruluş yeri seçimine gereken önemi vermektedirler. Bu yüzden mikro düzeyde sanayi işletmeleri için bölge konumluluk yeri seçiminde de en uygun çözüm olmaktadır. Bu nedenle; Organize Sanayi Bölgeleri için kuruluş yeri seçiminde hangi kriterlerin üzerinde durulduğu konusunun incelenmesinde yarar görülmektedir. Çünkü Organize Sanayi Bölgeleri için kuruluş yeri seçiminde, tüm kuruluş yeri değerlendirme kriterleri göz önünde tutularak Bölge'nin kuruluş yeri belirlendiğinden, işletmelerin kuruluş yeri seçiminde sadece Organize Sanayi Bölgesi'nde bir sanayi parseli satın almaları yeterli olacaktır.⁷²

⁷² Alev DAMALI(2000)Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Bir Sistem İçinde Geliştirilmesi İçin Öneri, DPT Yayını, Ankara, s.69–70

2.2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ İÇİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ KRİTERİ

Organize Sanayi Bölgeleri planlanırken, sanayi türlerinin gereksinim duyduğu yeterli büyüklükteki arazilerin sağlanması gerekir. Bu konudaki deneyimler, Organize Sanayi Bölgesi'nin en az bir milyon metrekare olması gerektiğini göstermektedir.⁷³

Kuruluş yeri, bölgede yerleşecek sanayilerin gereksinim duyacağı kadar içme ve sanayi kullanma suyunun temini bakımından da uygun olmalıdır. Aksi halde, su temin için gereksiz yere fazla altyapı yatırımı yapılması zorunluluk haline gelecektir. Bu ise Organize Sanayi Bölgesi'nin tasarruf ilkesine ters düşer.

Belli bir bölgede Organize Sanayi Bölgesi kurulurken, konumu bakımından canlılara en az zarar verecek alternatifi seçmek uygun bir davranış olacaktır.

Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulacağı yerin bütün şartları taşıması, kuşkusuz beklenemez. Planlama aşamasında eksikliklerin tamamlanması ya da en aza indirilmesi mümkündür.

Organize Sanayi Bölgeleri için kuruluş yeri seçiminde özellikle üzerinde durulan kriterleri şu şekilde sıralayabiliriz.⁷⁴

1. Tarımsal niteliğinin olmaması ya da oldukça düşük olması,
2. Yeter büyüklükte bir alana sahip olması,
3. Şehir planlarındaki yerinin incelenmiş olması,
4. Sanayici toplum tarafından benimsenmiş olması,
5. Yeteri kadar taşıma gücüne sahip olması ve her mevsim ulaşım açık bir karayolu ve ya demiryolundan da yararlanılabilmesi,
6. Çevrede bulunan havaalanı, liman gibi diğer ulaşım tesisleriyle bağlantısının olması,

⁷³ DAMALI(2000) A.g.e., s 74

⁷⁴ AĞRA GÜLER; "Kuruluşundan Günümüze Kadar Organize Sanayi Bölgeleri" Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul , s.49-52

7. Bölgenin su ihtiyacını karşılayabilecek yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip olması,
8. Organize Sanayi Bölgeleri'nin ihtiyacı olan miktar ve güçte enerji temin edilebileceği tesislerden yararlanılabilecek durumda olması,
9. Arazi parçalarının kolaylıkla ve ucuza satın alınıp birleştirilebilecek durumda olması,
10. Son elli yıl içinde önemli bir afetten etkilenmemiş olması,
11. Topografik durumunun gerek bölgenin, gerekse sanayi yapılarının kolay ve ekonomik bir şekilde yapımına uygun olması,
12. Eğiminin, kanalizasyon ve drenaj şebekelerinin ekonomik olarak yapımı ve işletilmelerine ve gerekiyorsa demiryolunun inşasına uygun olması,
13. Zemin taşıma gücünün, sanayi yapıların kolay ve ekonomik olarak yapılmasına elverişli olması,
14. Sanayi artıkları ve gazlarının çevre kirlenmesine neden olmadan ortadan kaldırılabilmesi için gerekli koşulları taşıyor olması.

Organize Sanayi Bölgeleri için kuruluş yeri seçiminde bu kadar titizlikle davranılması zorunluluğu; Bölge içinde yer alacak sanayi işletmelerinin sadece konumluk yer seçimi yapacakları gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda esas olan, Organize Sanayi Bölgesi için yer seçimidir.

Sanayinin belirli bölgelerde toplanması çalışması, tarım arazileri dışındaki alanlarda altyapısı hazırlanmış bölgeler oluşturarak kolektif masrafları minimize etmeyi ve dolayısıyla yatırım projelerinin karlılığını artırmayı hedefler. Bu nedenle Organize Sanayi Bölgeleri için kuruluş yeri belirlenirken özellikle tarım dışı arazilerin seçilmesine, hammadde kaynaklarına ve ulaşım ağının yakınlığına özen gösterilmesi gerekir.

Bu bağlamda, Organize Sanayi Bölgeleri'nin kuruluş yerinin belirlenebilmesi için çok yönlü araştırmaların yapılması zorunludur. Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin planlı ve düzenli bir yaklaşımla gelişmesini sağlarken sanayi işletmeleri

içinde kuruluş yeri seçiminde tanınan özendirme önlemlerinden başlayıp, tesisin üretim aşamasına kadar uzanan bir seri kolaylıklar sunmaktadırlar.⁷⁵

Sanayinin gelişimi ve ülke kalkınmasındaki rolü ile Organize Sanayi Bölgeleri, yukarıda sıraladığımız özelliklerin dışında, sanayi işletmelerin bir arada kurulmasını sağlamak, istihdamı artırarak işsizlik problemine çözüm olmak gibi dolaylı etkileriyle de kalkınmakta olan ülkelerde hızla gelişmektedir.

2.3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE YATIRIMLARIN ÖZENDİRİLMESİ ÖNLEMLERİ

2.3.1 Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tanımı, Amacı Ve Önemi

Sanayileşmekte olan ülkelerde, sanayi işletmelerinin ulaşım ağını, insan gücünü hammaddelere, enerjiye ve tüketim merkezlerine ulaşılabilirliğindeki eşitsizlikler, bölgeler arası dengesizlik meydana getirerek sosyal yapıyı bozmaktadır. Diğer yandan, karmaşık bir özellik gösteren sanayi altyapısının bireysel olarak karşılanması durumunda yatırım harcaması tutarı yükselmekte, sonuçta endüstriyel üretimin maliyetleri artmakta ve pazarlama aşamasında rekabet olanakları yitirilmektedir. Bu nedenle Organize Sanayi Bölgeleri makro politikaları uygulamanın etkin bir aracı olmalarının yanı sıra sanayinin gelişmesini sağlayan, sanayi kuruluşları çağın şartlarına göre modernleştiren, verimliliği yükselten, maliyetleri azaltan, dolayısıyla karı artıran ve ürünün kalitesini yükselten önemli bir sanayileşme yöntemi olarak uygulanmaktadır.⁷⁶

Şehirleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından önemli olan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi birimlerinin çevrede meydana getireceği olumsuz etkileri denetleyebilmek; sanayi birimlerinin topluca yer aldığı alanlarda daha kolay ve ucuz yapmalarını ve uygun koşullarda altyapı hizmetlerinden yararlanmalarını sağlarlar.

⁷⁵ Alev DAMALI(2000)A.g.e., s.40–43

⁷⁶ Asuman ÇEZİK, Ayda ERAYDIN; “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri”, DPT Yayınları, Ankara, s.53

Bu bağlamda Organize Sanayi Bölgeleri, gelişen sanayilerin daha çok, daha kolay ve kaliteli üretim ve pazarlama olanaklarına kavuşmaları istenciyle oluşturulmuşlardır. Kuruluş amacı ne olursa olsun tek tek ve dağınık yerleşimlere kıyasla, Organize Sanayi Bölgesi girişiminin topluma yararlı olduğu açıktır. Zira Organize Sanayi Bölgeleri, planlı düzenli ve organize bir yaklaşımın ürünüdürler.⁷⁷

2.3.1.1. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tanımı

Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından benimsenmiş olan tanıma göre; Organize Sanayi Bölgesi, birbiri ile işbirliği halinde üretim yapan orta ve küçük işletmelerin, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır.⁷⁸

Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca geliştirilip resmi olarak kabul gören genel tanıma göre; Organize Sanayi Bölgesi, karma ekonomi şartları altında, küçük ve orta ölçekli endüstrilerin geliştirilmesi için gerekli olan planlı yerleşme ajanlarının, altyapı ve ortak hizmet ihtiyaçlarının inşa edilerek sağlanması yoluyla, belli standartlarda geliştirilmesi ve organize edilmesidir.⁷⁹

En genel anlamda Organize Sanayi Bölgesi ise; ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilk yardım ve benzeri olanaklarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı, ekonomik bir ölçek içinde gruplanmış fabrika yerleşim birimleridir.⁸⁰

2.3.1.2. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Amacı

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin gelişmesini sağlayan, sanayi kuruluşlarını çağın şartlarına göre modernleştiren, verimliliği yükselten, maliyetleri azaltıp dolayısıyla karı artıran ve ürünün kalitesini yükselten önemli bir sanayileşme aracı ve

⁷⁷ Öznur GÜLSARAN; “Kentleşme ve Çevre Sorunları Karşısında Gebze Organize Sanayi Bölgesi”, İstanbul , s.9

⁷⁸ UNIDO; Guidelines For Establishment of Industrial Estates In Developing Countries, New York , s.5–6

⁷⁹ Asuman ÇEZİK, Ayda ERAYDIN; “ Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri”, DPT Yayınları, Ankara , s.1–7

⁸⁰ UNIDO; Guidelines For The Establishment of Industrial Estates In Developing Countries, New York , s.5–6

ya yöntemi olarak uygulanmaktadır. Bunun ötesinde, gelişmiş ülkelerin çoğunda Organize Sanayi Bölgeleri kurulması, sanayinin özellikle kalabalık şehir merkezlerinden daha uygun alanlara yönlendirilmesini sağlamak amacıyla kullanılan bir araç haline gelmiştir.⁸¹

Sanayi kuruluşları tek tek ayrı yerlerde kurulduğu zaman her biri için altyapı, sosyal tesis, enerji ve benzeri temel hizmetlerin ayrı yapılması durumunda kaynak savurganlığı olacağı açıktır. Tek tek yapılıncı ekonomik olmayan bu tür hizmetler, Organize Sanayi Bölgelerinde birlikte geliştirilmekte, maliyetler düştüğünden dolayı işletmelerin karlılığı artmaktadır. Böylelikle sanayicilere yeni yatırımlar için daha çekici olanaklar sunulmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin kurulabilmesi için gerekli fiziki ihtiyaçları karşılarken, sanayi işletmelerinin de verimli çalışabilmeleri için uygun ilişkilerinin birbirini besleyen bir ağ gibi geliştirilmesinde elverişli bir çevre oluşturmaktadırlar. Ayrıca bu bölgeler, şehirler bazında sanayi alanı ile kullanışlı arazi alanlarını ayırmayı ve tarıma elverişli arazilerin korunmasını sağlarlar.

Tanımlardan ve açıkladığımız amaçlardan çıkardığımız ortak sonuca göre; Organize Sanayi Bölgeleri'nin amaçlarını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- a) Planlı yerleşim,
- b) Altyapının planlılığı, gerçeklere uygunluğu,
- c) Ortak hizmet kuruluşlarının sağlanması,
- d) Standardizasyon,
- e) Organizasyon,

Bu anlamda, planlı sanayileşme, düzenli kentleşme ve sağlıklı temiz bir çevre oluşturulması sağlanır.

2.3.1.3. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Önemi

⁸¹ Leman ARDOĞAN ve Diğerleri; Türkiye'de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, TOBB Yayınları, Ankara , s.11-12

Organize Sanayi Bölgeleri'nin önemi, temel olarak şu üç amacın gerçekleştirilmesinde ortaya çıkmaktadır.

a) Orta ve küçük ölçekli sanayi işletmelerinin gelişimini sağlamak ve bunlara daha iyi üretim olanakları sunmak,

b) Ekonomik açıdan farklılaşan bölgeler arasında dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek,

c) Sanayi kuruluşlarını büyük şehir merkezlerinin dışına çıkarmak ve sanayinin uygun, planlı ve programlı yerleşimini sağlamak. Böylece, sanayileşmenin şehirleşme üzerine doğurabileceği olumsuz etkilerden kurtularak sanayileşme ve şehirleşme arasındaki ilişkiyi düzenlemek.⁸²

2.3.1.4. Dünyada Organize Sanayi Bölgeleri'nin Tarihsel Gelişimi

19. yüzyılın ilk yarısında, Kuzey Amerika'daki tekstil imalat hanelerinin bir arada kurulması sonucunda meydana gelen fiziki yerleşmeler, kendiliğinden gelişen “Sanayi Bölgeleri'nin” ilk örneklerini oluşturmaktadır.

Sanayinin toplum hayatındaki önemini ilk anlayanlar da bu gelişimin etkilerini görebilmiş ve ekonomik kalkınma için yaptıkları etütlerde “ Sanayi Bölgesi” fikrine yer vermişlerdir. Nitekim 1885 yılında Kuzey Amerika'daki ekonomik kalkınma ile ilgili hazırlanan bir rapor “Sanayi Bölgesi” fikrini ortaya atmakta ve bunu “sanayi kalkınma için bir araç” olarak görülmektedir.

19. yüzyılın son yarısında İngiliz ekonomistleri de Kuzey Amerika'daki meslektaşları ile aynı görüşü benimsemiş ve onlardan daha çabuk davranarak “Sanayi Bölgesi” fikrini gerçekleştirmişlerdir. Böylece 1896 yılında Manchester yakınında kurulan “Trafford Park” adlı bölge “Sanayi Bölgesi” fikrini ilk planlı uygulaması olmuştur.

⁸² Mahmut ÖZDEMİR; Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, TOBB Yayını, Ankara 1990, s.11

“Sanayi Bölgesi” fikrinin ilk olarak ortaya atıldığı Kuzey Amerika’da ise, uygulamalar daha geç başlamış, buna karşılık daha ileri bir anlayışla yapılmış ve bu sebeple de daha çabuk benimsenmiştir. Nitekim 1905 ve 1909 yıllarında özel teşebbüsler tarafından Chicago şehrinde gerçekleştirilen “Central Manufacturing” ve “Clearing” adlı bölgeler, modern “Sanayi Bölgeleri”nin ilk örneklerdir.⁸³

Ülkemizde 1960’lı yılların başından beri uygulanmakta olan Organize Sanayi Bölgeleri ilk defa Bursa’da kurulmuş ve geliştirilmiştir. Çok kısa bir sürede benimsenen Organize Sanayi Bölgeleri uygulaması daha sonraki yıllarda da bu başarısını devam ettirmiştir.

2.4.TÜRKİYE’DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE SANAYİ SİTELERİ

2.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri Ve Sanayi Sitelerinin Gelişimi

Türkiye’de 1960 yılında başlatılan planlı kalkınma hareketi, başta temel altyapı hizmetleri olmak üzere eğitimin yaygınlaştırılması yanında, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesini de öngörmüştür. Planlı kalkınma döneminde, sanayinin “lokomotif” sektör olduğu saptanmış ve ekonomik dengenin kurulması, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, belli bir hızda büyüme ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler belirlenmiştir.⁸⁴

Planlı kalkınma döneminde Türkiye, sanayileşmesinin oldukça kapsamlı ve karmaşık bir teşvik ve muafiyetler sistemiyle gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede, organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi uygulamaları, yerli sanayinin geliştirilmesi ve sanayi artırılması amacıyla, sanayi teşvik politikalarının bir parçası olarak kullanılmıştır. Özellikle, organize sanayi bölgelerinin kurulması, bu teşvik

⁸³ Esen ONAT;(2002)Organize Sanayi Bölgeleri Fikri Planlama Esasları, TOBB Yayınları, Ankara, s.9–12

⁸⁴ OSBUK, “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, http://www.osbuk.org/doc/OSB_Uygulamalar.doc

politikalarının uygulanması yoluyla sanayi kalkınmanın gerçekleştirilmesiyle beraber yerli sanayinin düzenli ve planlı gelişimini de sağlamayı amaçlamıştır.⁸⁵

Organize sanayi bölgeleri, 1962 yılından beri sürekli olarak kalkınma plan ve programlarında, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici tedbirler arasında yer almıştır.

Bu dönemde, sanayinin mekânsal dağılımı, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleriyle yönlendirilmeye çalışılmıştır.⁸⁶

Özellikle, organize sanayi bölgelerine yüklenen fonksiyonlardan biri de ülkemizde planlı şehirleşmeyi sağlamasıdır. Bunun da nedeni, 1960'lı yıllara kadar sanayi yerleşiminin dağınık ve plansız bir şekilde şehirlerin etrafında yayılmasıdır. Bundan dolayı, OSB'lerin kurulması, fiziki mekân düzenlemesi bakımından olumlu bir araç olarak görülmüştür. Bu çerçevede, politika ve tedbirler geliştirilmiş ve bunlar, plan ve programlarda yer almıştır.⁸⁷

Böylece, hızlı kentleşme ve dağınık sanayileşmenin ortaya çıkardığı çevre kirliliği önlenmek istenmiştir. Dolayısıyla, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri, dengesiz bölgesel kalkınma ve çarpık kentleşmenin yol açtığı sorunların çözümünde birer araç olarak görülmüştür.

2.4.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişimi

Planlı kalkınmayla belirlenen hedefler doğrultusunda, ülkede sanayinin geliştirilmesi amacıyla birçok teşvik tedbiri uygulamaya konulmuştur. Uygulaya konulan tedbirlerden biri de, organize sanayi bölgeleri uygulamasıdır. Dolayısıyla, OSB düşüncesi, Türk sanayinin plan ve programlara bağlı olarak geliştirilmesi ve teşvik edilmesi çabalarıyla birlikte ağırlık kazanmaya başlamıştır. Hükümet tarafından 1961 yılında yaptırılan etütler sonucunda hazırlanan raporda, OSB'lerin Türk sanayisine

⁸⁵Sadi Uzunoğlu(2003)Dünyada ve Türkiye de Özel Sanayi Bölgeleri, Ankara, s.11

⁸⁶ DPT, Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru), s.12

⁸⁷ Özdemir, a.g.e., s.8

sağlayacağı faydalara işaret edilmiş ve örnek olarak Bursa’da bir “Pilot organize sanayi bölgesi”nin kurulması teklif edilmiştir.⁸⁸

Nitekim OSB uygulamalarına, ilk olarak 1962 yılında, Dünya Bankası’ndan alınan krediyle gerçekleştirilen Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulmasıyla başlanmıştır.⁸⁹

Bursa OSB, tüm sorunlarına rağmen başarılı olmuş ve organize sanayi bölgesi kavramının, Türkiye’de kendisini kabul ettirmesine öncülük etmiştir. Bursa’da OSB deneyiminin ardından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde organize sanayi bölgelerine kredi sağlayan bir fon oluşturulmuştur. Bu fona, devlet bütçesinden kaynak aktarılmış ve bu fon kullanılarak, OSB’lerin yapımına başlanmıştır.

O tarihlerde, OSB’lerin kurulması, 5 yıllık kalkınma planlarındaki hedefler doğrultusunda, Bakanlar Kurulu Kararı ile gerçekleştirilmiştir. Kurulması kararlaştırılan organize sanayi bölgelerinin altyapı yatırımlarının yüzde 99’u bu fondan, yüzde 1’i ise OSB’yi kuran ticaret ve sanayi odaları ve ya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından karşılanmıştır.⁹⁰

Bir başka ifadeyle, organize sanayi bölgelerinin ilk kurulduğu yıllarda, devletin katkısı azami derecede olmuştur. Devlet, o yıllarda kurulan bütün OSB’lerin tüm altyapısını yaparak sanayi özendirme çabası içinde olmuştur.

Organize sanayi bölgeleri, Türkiye’de sanayileşmenin önemli bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgeler, tıpkı Almanya, İtalya ve Japonya’da olduğu gibi, devletin öncülüğünde orta ölçekli girişimcilerin sermayelerinin değerlendirildiği alanlar olarak görülmüştür. 1962’den bu yana OSB’lerin temel hedefleri de şöyle belirtilebilir: Sanayi üretimi artırmak, sanayi yatırımlarını özendirmek, eri kalmış bölge illerinin kalkınmalarını teşvik etmek ve böylece bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak, tarım alanlarının sanayide kullanılmasını disipline etmek, müşterek altyapı

⁸⁸ Onat(2002)A.g.e., s.12

⁸⁹ DPT, Organize Sanayi Bölgeleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.3

⁹⁰ OSBUK, “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, http://www.osbuk.org/doc/OSB_Uygulamalar.doc

tesisleriyle çevre kirliliğini önlemek, sanayiler arası etkileşimi geliştirmek, ulusaldan uluslar arası rekabete açılabilmek.

Dolayısıyla organize sanayi bölgelerinin ülkemizde giderek yaygınlaşmasının en önemli nedeni, OSB'lerin, dengeli kalkınmanın ve düzenli şehirleşmenin önemli bir aracı olarak görülmesi ve desteklenmesidir. Organize sanayi bölgeleri uygulamasıyla, bir taraftan sanayinin ülke sathına dengeli dağılımı ve düzenli şehirleşme hedeflenmiş, diğer taraftan da çevre kirliliği sorunları en aza indirilmiş, ihtisaslaşma, daha örgütlü üretim süreçleri tasarlamaya, teknoloji geliştirmeye ve kapasite artırımına dönük sanayileşme desteklenmiştir.⁹¹

Bursa deneyiminin başarısı ve devletin sağladığı desteklerin sonucunda, Türkiye'de OSB'lerin sayısı hızla artmıştır. Bursa'dan sonra; Konya, Manisa, Gaziantep, Eskişehir ve Erzurum'da organize sanayi bölgeleri kurulmuştur. OSB'ler, zamanla il merkezlerinden ilçelere de kaymıştır. Çerkezköy, Gerede, Tuzla, Osmaniye, Gebze, Bor, Menemen, İskenderun, Ünye, Tarsus, Mustafa Kemal Paşa, Akhisar, Merzifon ve Tire, OSB'lerin kurulduğu ilçelere örnek olarak gösterilebilir.⁹²

Organize sanayi bölgelerinin hızla gelişmesinde ve yaygınlaşmasında, sanayicilere sağladığı ucuz arsa tahsisi, altyapı ve sosyal tesis olanaklarının etkisi büyük olmuştur.

Öte yandan, zamanla ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması da gündeme gelmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması öngörülmüştür. Bu bağlamda önce İstanbul'da deniz kenarında kurulmuş ve yerleşim alanlarının arasında bulunan, altyapısı yetersiz olan ve çevre kirliliği yaratan deri fabrika ve atölyeleri, her türlü çevre önleminin alındığı, altyapının sağlandığı Tuzla'da kurulan ihtisas Deri Organize Sanayi Bölgesi'ne taşındırılmıştır. Bunu, diğer illerde kurulan ihtisas organize sanayi bölgeleri izlemiştir. Bugün için; deri, plastik,

⁹¹ TOBB, Organize Sanayi Bölgeleri'nde Çevre Sorunları ve Çözümleri Projesi Tanıtım Toplantısı, TÜBİTAK ve TOBB İşbirliğiyle, 18 Kasım 1994, Ankara, s.7

⁹² Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İstatistikleri, s.51

gıda, mermer, kimya, taşıt araçları yan sanayi, boya-vernük, taş-toprak, kömür ve besi-hayvan gibi pek çok ihtisas OSB kurulmuştur.⁹³

Planlı kalkınmanın, sanayileşmenin ve kentleşmenin gerçekleştirilebilmesi için bir uygulama aracı olarak görülen OSB'lerin, sanayi yatırımlarımızın yoğunlaştığı alanlar içindeki payı gittikçe artmaktadır. 1962'den bugüne kadarki 42 yıllık süre içerisinde organize sanayi bölgelerinin sayısı da giderek artmıştır.

2003 yılı sonu itibarı ile bitirilen OSB'lerin sayısı 76'yı bulmuştur. Türkiye genelindeki bu 76 OSB, 18.137 hektar büyüklüğündeki bir alana yayılmıştır. Bu durum, bitmiş durumdaki organize sanayi bölgeleri projelerini gösteren Tablo 1.1'de görülmektedir. Ayrıca, OSB'ler için yapılan harcamaların da yıllar geçtikçe hızla arttığı anlaşılmaktadır. Bu eğilim, cari fiyatlarla organize sanayi bölgeleri için yapılan harcamaları gösteren Tablo 1.2'den tespit edilmektedir.

Tablo 1.1: Bitirilen Organize Sanayi Bölgesi Projeleri

Yıl	Adet	Alan(Hektar)	Parsel Sayısı
1962-1987	9	1.550	1.005
1988	4	1.900	1.077
1989	3	1.100	611
1990	2	240	107
1992	6	1.420	806
1993	5	1.205	935
1994	6	1.017	747
1995	1	150	85
1996	-	-	-
1997	5	1.122	622
1998	2	456	376
1999	5	1.679	318

⁹³ OSBUK, "Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Kuruluşu ve Gelişimi", http://www.osbuk.org/doc/OSB_Uygulamalar.doc

2000	3	1.080	457
2001	14	3.220	1.967
2002	5	993	266
2003	6	1.005	606
Toplam	76	18.137	9.985

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

**Tablo 1.2: Organize Sanayi Bölgeleri İçin Yapılan Harcamalar
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)**

Yıl	Harcama
1984	4
1985	7
1986	14
1987	24
1988	26
1989	39
1990	77
1991	158
1992	238
1993	331
1994	412
1995	506
1996	1.930
1997	6.765
1998	10.500
1999	12.250
2000	18.150
2001	26.580

2002	45.200
2003	43.130

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

2.4.2.1. Sanayi Sitelerinin Gelişimi

Planlı kalkınma döneminde organize sanayi bölgeleri uygulaması hızla yaygınlaştırılırken, küçük sanayi siteleri de ihmal edilmemiştir. Bu süreçte, küçük sanayi; büyük sanayiye yardımcı ve onu destekleyen bir yan sanayi sektörü olarak değerlendirilmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1965'ten bu yana “düşük faizli uzun vadeli kredi desteği” ile küçük sanayi sitelerini de toplum hizmetine sunmuştur. Küçük sanayi siteleri uygulamasının yaygınlık kazanmasının temel nedeni ise bu uygulamanın, kent içinde dağınık biçimde ve elverişsiz işyeri koşullarında faaliyette bulunan küçük sanayicilere, çağdaş imkânlar sunmasıdır.⁹⁴

KSS uygulamasıyla, ana sanayi-yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesi gibi ana amaçların yanı sıra, yoğun sanayileşmenin meydana getirdiği düzensiz şehirleşmenin ve çevre kirliliğinin önlenmesi de amaçlanmıştır. Öte yandan, ülkemizdeki küçük sanayici ile esnaf ve sanatkarların toplu ve düzenli bir biçimde faaliyet göstermelerini ve daha verimli üretim yapabilmelerini, tarım arazilerinin korunmasını, geri kalmış yörelerde sanayi altyapısının hazırlanarak sanayinin teşvik edilmesi gibi hedefler de, bu projelerin uygulanma nedenleri arasındadır.⁹⁵

Küçük sanayi siteleri, aynı zamanda mesleki eğitimin de yoğunlaştığı birer merkez durumundadır. Gerçekten de bu sitelerde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortak çalışmalarıyla mesleki eğitim de verilmektedir.

Küçük sanayi sitelerinin temel amaçları ise şöyle belirtilebilir: “Kent içinde dağınık biçimde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan küçük işletmeleri çağdaş ve düzenli birer işyeri yerine kavuşturmak, onların çalışma

⁹⁴ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, İstatistikleri, s.135

⁹⁵ Yılmaz Çakır(2002)Organize Sanayi Bölgeleri ve Çevre, Siyasal Yayınevi, Ankara, s 116

koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek verimliliklerinin artırılmasını sağlamak”.⁹⁶

KSS uygulaması, “çevre ve yerleşim açısından; inşaat ve elektrik, su vb. kamu desteklerinin daha ucuz sağlanması ve bu olanaklara daha kolay ulaşabilmeleri açısından; üretim, yönetim ve danışmanlık konularında ortak imkânlarla kolaylıkla ulaşabilmeleri açısından, bugüne kadar gelişerek ve yaygınlaşarak gelmiş başarılı bir sistemdir.”⁹⁷

Küçük sanayi siteleri, 1965’ten bu yana Türkiye genelinde giderek yaygınlık kazanmıştır. Kuşkusuz, kent merkezlerinde dağınık biçimde faaliyet gösteren küçük sanayicinin ve esnafla sanatkârın, çağdaş imkânların sunulduğu alanlara kavuşturulması, devletin öncülüğünü gerektirmiştir. Bu bakımdan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar ve Siteleri Genel Müdürlüğü, küçük sanayi sitelerinin imar planlarına uygun olarak kurulmasını ve bu sitelerin üstyapı ve altyapıları için kredi sağlamak ve inşaatları denetlemekle görevlendirilmiştir.

Devletin sağladığı destekler ve elde edilen başarı sonucunda, KSS’lerin sayısı giderek artmıştır. 2003 yılına kadar toplam 83.318 işyerinin yer aldığı 362 adet küçük sanayi sitesi inşaatı tamamlanmıştır. 500.000 kişilik istihdam kapasitesine sahip sanayi sitelerinde halen 400.000 civarında kişi istihdam edilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteği olmaksızın yapılan küçük sanayi sitelerinin sayısı ise Bakanlık kredi desteğiyle yapılanların iki katı civarındadır. Hizmete açılan KSS’lerin 275’inde çıraklık okulu ve ya eğitim merkezi de mevcuttur.⁹⁸ Cari fiyatlarla küçük sanayi siteleri için yapılan harcamaların gelişimi Tablo 1.3’te gösterilmiştir.

Tablo 1.3 Küçük Sanayi Siteleri İçin Yapılan Harcamalar
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Yıl	Yıl	Harcama	Yıl	Harcama
Harcama				

⁹⁶Güneş Berberoğlu(2003)Organize Sanayi Bölgelerinin Şehir Ekonomisine Katkıları, İstanbul, s 98

⁹⁷Berberoğlu(2003)A.g.e., s 106

⁹⁸ DPT, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ocak 2004, <http://ekutup.dpt.gov.tr/esnaf/kobi/strateji.pdf>, s.15

1982	6,3	1990	83,0	1998	7.050,0
1983	6,1	1991	225,0	1999	6.550,0
1984	7,5	1992	298,4	2000	11.600,0
1985	15,0	1993	530,5	2001	18.240,0
1986	30,7	1994	606,9	2002	42.410,0
1987	70,0	1995	1.355,9	2003	28.500,0
1988	92,7	1996	2.371,0		
1989	66,6	1997	3.706,0		

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

2.5. Kalkınma Planları Ve Yıllık Programlarda Organize Sanayi Bölgeleriyle Sanayi Siteleri

Devletin, Beş Yıllık Kalkınma Planlarında; yol gösterici, teşvik edici ve yönlendirici olduğu bilinmektedir. Kalkınma planlarıyla bütün Türkiye’de başlatılan kalkınma hamlesi, büyük kentlerde yapılan sanayi yatırımları yanında, organize sanayi bölgeleriyle küçük sanayi sitelerini geliştirmeyi de hedeflemiştir.⁹⁹

Türkiye’de organize sanayi bölgelerinin kurulmasının hukuki dayanakları arasında, Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden itibaren, kalkınma plan ve programlarında sürekli olarak yer almış ve sanayinin geliştirilmesiyle bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici tedbirler arsında sıralanmıştır.¹⁰⁰

Dolayısıyla, OSB’lerin gelişmesini başlangıcı, aynı zamanda planlı dönemin de başlangıcına rastlanmaktadır.

Öte yandan, plan dönemine küçük sanayi sitelerinin de yapımına ve desteklenmesine önem verilmiştir. Böylece, kalkınma planlarına uygun olarak, orta boy sanayiciyle küçük sanatkâr ve esnafın modern işyerlerine kavuşması ve böylece verimlerinin artırılmasının amaçlanmıştır. “Bu tedbirlerde açıkça görüldüğü gibi, gelişmiş sanayinin ihtiyaç duyduğu yan sanayi girdileri temin edilmekte ve küçük sanayinin, ülkenin belirli merkezlerinde toplanması yerine, ülke sathına dengeli olarak yayılması

⁹⁹ TOBB, Türkiye’de ve Dünya’da Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, s.32

¹⁰⁰ Özdemir, a.g.e., s.7

suretiyle, hem boyut ve hem de mekân olarak sanayi entegrasyonu hız kazanmış bulunmaktadır.¹⁰¹

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri açısından, Beş Yıllık Kalkınma Planları aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967): Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, Türkiye’nin uzun süreli gelişiminin daha çok sanayileşme yönünde olacağı vurgulanmış ve bu sanayileşmenin gerçekleştirilmesi sürecinde, bölgeler arası dengeli bir kalkınma esaslarının göz önünde tutulacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla, Birinci Beş Yıllık Plan, bölgeler arasındaki dengenin sağlanmasındaki asıl sorumluluğu devlete yüklemiştir. Ayrıca, planda, özel kesimin geri kalmış bölgelerde yapacağı yatırımlar için de özendirme önlemleri getirilmiştir. Planda, yerel girişimcilerin kendi bölgelerine yatırım yapmasını kolaylaştıracak sanayi bölgeleri, siteleri vb. araçlar da öngörülmüştür.¹⁰²

Gerçekten de planda, “Endüstriyel Teşvik” alt başlığı altında, sanayide verimi artırmak ve dengeli bir bölgesel kalkınmanın sağlamak amacıyla sanayi bölgelerinin seçilmesi ve düzenli sanayi yerleşimlerinin kurulması öngörülmüştür. Bursa ve Manisa Organize Sanayi Bölgeleri, bu dönem yapılmasına karar verilen bölgelerdir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972): Bölgeler arasındaki dengenin sağlanması, İkinci Plan döneminde de, planın temel hedeflerinden biri olmaya devam etmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, sanayinin geliştirilmesine ve organize sanayi bölgelerine, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na oranla daha çok ağırlık verilmiştir. Bu amaçla, sanayi teşvik tedbirlerinin kapsamı daha da genişletilmiştir. Planda, ayrıca organize sanayi bölgelerinin, Türkiye’nin belli merkezlerinde yoğunlaştırılması ve altyapı olanaklarıyla desteklenmesi öngörülmüştür. Planda, endüstri işletmelerinin gelişmelerini sağlamak üzere gelişme potansiyeli olan kentlerin yakın çevrelerinde altyapısı hazırlanmış endüstri bölgelerinin kurulacağı vurgulanmıştır.¹⁰³

¹⁰¹ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, a.g.e., s.163

¹⁰² TOBB, Türkiye’de ve Dünya’da Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, s.33

¹⁰³ Sadi Uzunoğlu(2003)Dünyada ve Türkiye de Özel Sanayi Bölgeleri, Ankara, s.33

Bu plan döneminde; Konya I, Gaziantep I, Eskişehir I ve Erzurum Organize Sanayi Bölgelerinin yapımına başlanmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977): Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde OSB’ler, bölgesel kalkınma ve gelişme aracı olma işlevinin yanında, sanayi teşvik ve mekân düzenleme fonksiyonları açısından da önem kazanmıştır. Plan stratejisinde, fiziki planlama ve şehirleşme bakımından organize sanayi bölgelerinin düzenleyici fonksiyonuna işaret edilmiştir.

Bir başka ifadeyle, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda organize sanayi bölgeleri, yerleşme ve şehirleşme bölgelerinde sanayileşmeyi düzenleyici ve şehirleşmeyi disipline edici bir araç olarak ele alınmıştır.¹⁰⁴

Bu plan döneminde; Bilecik, İnegöl, Eskişehir II, Çorum, Kayseri I, Çerkezköy I, Ankara, Malatya, Denizli, Bolu, Adana I, Mardin, Tokat I, Konya II, Antalya ve Kars Organize Sanayi Bölgeleri ele alınmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (199–1983): Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, planlı dönemde bölgeler arası dengesizliğin giderek arttığı tespiti yapılmış ve soruna bir bölgeler arası denge sorunun ötesinde, daha genel bir bakış açısıyla bakılmıştır. Planda, OSB’ler konusunda; “Bu bölgeler, bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerden oluşan kapsamlı sanayi yerleşmeleriyle bütünleştirilecektir” denilmiştir.¹⁰⁵

Dolayısıyla, bu plan döneminde, organize sanayi bölgeleri; az gelişmiş bölgelerin kalkınması için bir araç olarak görülmüştür. Bu plan döneminde, öncelik taşıyan bölgelerin bitirilmesi doğrultusunda bir uygulaması yapılmış, genelde hiç sanayi bölgesi kurulması kararı verilmemiştir. Öte yandan, ilk defa bu plan dönemine girilirken OSB’lerle ilgili bir özel ihtisas komisyonu kurulmuştur.

¹⁰⁴ DPT İstatistikleri s.3

¹⁰⁵ TOBB, Türkiye’de ve Dünya’da Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, s.35

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989): Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, organize sanayi bölgelerine çok önem verilmiş ve bunların yer seçimi, kuruluşu, yetki ve görevleri konusundaki düzenlemeler, konut alanlarının sağlanması ve rezerv alanlara kadar genelden ayrıntıya doğru tüm konularda politikalar geliştirilmiş ve konu bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmıştır.¹⁰⁶

OSB bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin yer aldığı KSS’lerin de kurulmasının teşvik edileceği planda belirtilmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(1990–1994): Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın, dışa dönük bir sanayileşmeyi ve Türk sanayisinin rekabet gücünün artırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Gerçekten de, planın hedef ve politikaları arasında, imalat sanayisinde dışa dönük ve rekabet gücü olan bir yapının geliştirilmesi, ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğin sağlanmasının esas alınması ve verimliliğin artırılması yer almıştır. Planda, “ imalat sanayisinde faaliyet gösteren büyük ölçekli kuruluşların, gerekli fiziki ve teknolojik yatırımları ve diğer yapısal düzenlemeleri gerçekleştirerek uluslar arası piyasalara uyum sağlayacak yönde gelişmeleri; küçük ve orta ölçekli kuruluşların ise modernizasyon ve büyük sanayiye entegre olabilecek bir yapıya kavuşmalarının hedef alındığı”¹⁰⁷ belirtilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996–2000): Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, Altıncı Plan döneminde tamamlanan 25 adet OSB’nin 5.6 bin hektarlık alanı ve 3.370 sanayi parselini kapladığı belirtilmiştir. Böylece, 1994 sonu itibarıyla 8.8. bin hektarlık alanda 5.320 sanayi parseliyle toplam 37 adet OSB kurulmuştur. 1995 yılı Yatırım Programı’nda 19’u etüt safhasında olmak üzere, 9.668 hektarlık alanı kapsayan toplam 81 adet OSB projesi yer almıştır. Yine planda, küçük sanayi sitelerinde tamamlanan işyeri sayısı 1994 yılı sonunda 65 bine ulaştığı ve bu işyerlerinde 371 bin kişinin istihdam edildiği vurgulanmıştır. 1995 yılı Yatırım Programı’nda yer alan KSS projeleri kapsamında toplam 40.058 adet işyerinin de yapımının sürdüğü planda

¹⁰⁶ Özdemir, a.g.e., s.18

¹⁰⁷DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000), DPT Yayını, Ankara 1996, s.66 s.45

belirtilmiştir. Bu işyerlerinin hizmete açılmasıyla birlikte 230 bin kişiye daha istihdam imkânı yaratılacağı tahmini de planda yer almıştır.¹⁰⁸

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005): Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, organize sanayi bölgeleriyle ilgili bazı rakamlara yer verilmiştir. Buna göre, 1999 yılı sonu itibariyle Türkiye genelinde tamamlanmış bulunan 43 OSB’nin 13’ü Kalkınmada Öncelikli İllerde bulunmaktadır. Mevcut 43 OSB’nin 10’u Ege, 9’u İç Anadolu, 6’sı Marmara, 6’sı Karadeniz, 5’i Akdeniz, 4’ü Güneydoğu Anadolu ve 3’ü Doğu Anadolu Bölgelerinde bulunmaktadır. Etüt-proje, kamulaştırma ve inşaat aşamasında bulunan OSB projelerinin; 46’sı Marmara, 36’sı Ege, 18’i Akdeniz, 31’i İç Anadolu, 37’si Karadeniz, 18’i Doğu Anadolu ve 6’sı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Planda, ayrıca yeni sanayi odaklarının oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak girişimcilere sunulan OSB ve KSS uygulamalarına ilave olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için “Örnek Sanayi Siteleri” uygulamasının başlatılması da hedeflenmiştir.¹⁰⁹

Kalkınma planlarında olduğu gibi yıllık programlarında da organize sanayi bölgelerine önemli ölçüde yer verilmiş ve her yıl alınacak tedbirler belirtilmiştir. Gerçekten de, OSB uygulaması konusundaki gelişmeleri, son on yıllık dönemin yıllık dönemin yıllık programlarından izlemek mümkündür.

Oldukça eski bir kalkınma stratejisi olan OSB uygulamasının, günümüzde de önemini koruduğu, kalkınma planlarından ve yıllık programlarından anlaşılmaktadır. Örneğin, 2002 yatırım programına bakıldığında, ülkemiz sanayileşmesi için organize sanayi bölgelerinin öneminin devam ettiği anlaşılmaktadır.

2002 yılı programında 31.682 hektar büyüklüğünde 116 adet yapımı devam eden, 83 adet etüt proje ve 2 adet yeni OSB projesiyle birlikte toplam 210 adet OSB projesi yer almaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁸DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005), DPT Yayını, Ankara 1996, s.84 s.36

¹⁰⁹ DPT, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001–2005, DPT Müsteşarlığı, Haziran 2000, s.74, <http://plan8.dpt.gov.tr/> , (31.08.2004)

¹¹⁰ Uzunoğlu ve Alkin, a.g.e., s.13

Benzer durum, 2004 yılı Programında görülebilir. 2004 yılı Programı'nda, 6'sı Kalkınmada Öncelikli Yörelerde olmak üzere, 2003 yılında tamamlanması planlanan 7 OSB ile Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki OSB sayısının 31'e, ülke genelinde ise 77'ye ulaşacağı belirtilmiştir. 773.250 kişiye istihdam sağlayabilecek kapasitede olan bu işyerlerinde 372.125 kişinin istihdam edilmiş olduğu vurgulanmıştır. Yapımı devam eden 113 OSB'de ise 2.692 işyerinin bulunduğu, bunlardan 774'ünde üretime geçildiği ifade edilmiştir. Bu organize sanayi bölgelerinin 527.600 kişiyi istihdam sağlayabilecek kapasitede olduğu, ancak halen 44.925 kişinin istihdam edildiği belirtilmiştir. Programa göre, 2003 yılında, 297 işyeri ve 41.600 kişilik istihdam kapasitesine sahip 7 OSB'nin ve 2.036 işyeri kapasiteli 16 adet KSS'nin tamamlanması beklenilmektedir.¹¹¹

2004 yılı Yatırım Programı'nda yer alan OSB'ler, bunların coğrafi bölgelere göre dağılımı ve doluluk oranları, aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo: 2004 Yılı Yatırım Programı'nda Yer Alan Organize Sanayi Bölgeleri

Proje Adı	OSB Türü	Yatırım Programında Yer Aldığı Bölüm	Başlama Yılı	Bitiş Yılı	Kredi Oranı (%)
Afyon İncehisar Mermer	İhtisas (Mermer)	Yeni Proje	2004	2007	95
Ağrı	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1998	2008	99
Aksaray+doğalgaz temini	Karma İhtisas (Besi)	İnş. 2004'de bit.	1987	2004	99
Amasya-Suluova (Besi)	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Ankara Polatlı		İnş. 2004'de bit.	1995	2004	95
Balıkesir	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1986	2005	95
Balıkesir-Bandırma	Karma	İnş. 2004'de bit.	1993	2004	95
Balıkesir-Gönen Deri	İhtisas(Deri)	İnş. 2004'de bit.	1994	2004	95
Balıkesir-	İhtisas(Haddec	İnş. 2004'den son.	1997	2005	95

¹¹¹ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) 2004 Yılı Programı, DPT Müsteşarlığı, s.181–182, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2004.pdf>, (31.08.2004)

Haddeciler	iler)	kal.			
Batman	Karma	İnş. 2004'de bit.	1991	2004	99
Bayburt	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1998	2007	99
Bingöl	Karma	İnş. 2004'de bit.	1991	2004	99
Bolu-Gerede Deri	İhtisas(Deri)	İnş. 2004'den son. kal.	1997	2006	95
Bursa Deri	İhtisas(Deri)	İnş. 2004'den son. kal.	1994	2006	90
Bursa-Mustafa Kemal Paşa (Mermer)	İhtisas(Merme r)	Yeni Proje	2004	2007	90
Çanakkale	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1991	2005	95
Çorum Sungurlu	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1998	2006	99
Denizli Deri	İhtisas(Deri)	Yeni Proje	2004	2008	95
Diyarbakır	Karma	İnş. 2004'de bit.	1991	2004	99
Düzce	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1994	2005	95
Edirne	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1994	2005	95
Elazığ Hayvan Ürünleri	İhtisas (Hay. Ür.)	İnş. 2004'de bit.	1998	2004	1999
Gaziantep-Nizip OSB	Karma	Yeni Proje	2004	2007	99
Giresun	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1990	2005	99
Gümüşhane	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1998	2005	99
Proje Adı	OSB Türü	Yatırım Programında Yer Aldığı Bölüm	Başlam a Yılı	Bitiş Yılı	Kredi Oranı (%)
Hatay Antakya	Karma	İnş. 2004'de bit.	1993	2004	95
Isparta Deri	İhtisas(Deri)	İnş. 2004'den son. kal.	1993	2006	95
İzmir Ödemiş	Karma	İnş. 2004'den son.	1994	2006	95

		kal.			
Kahramanmaraş	Karma	İnş. 2004'de bit.	1990	2004	99
Kastamonu	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1993	2005	99
Kilis	Noksan Kalan İşler	İnş. 2004'de bit.	2001	2004	
Konya Akşehir	Karma	İnş. 2004'den son.	1999	2005	95
Konya Beyşehir	Karma	kal. İnş. 2004'den son. kal.	1999	2005	95
Kütahya Gediz	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1999	2006	95
Kütahya- Merkez (Doğalgaz Temini ve Yol kaplama)	Karma	İnş. 2004'de bit.	2003	2004	95
Manisa Akhisar	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1991	2005	95
Manisa IV OSB	Karma	Kamulaştırma	2003	2004	
Manisa Salihli	Karma	İnş. 2004'de bit.	1998	2004	95
Manisa Turgutlu	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1998	2007	95
Muğla	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1993	2007	95
Muş	Karma	İnş. 2004'de bit.	1999	2004	99
Niğde Bor Deri	İhtisas (Deri)	İnş. 2004'den son. kal.	1992	2005	99
Ordu Fatsa	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1999	2006	99
Samsun Bafra BORSAB	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1999	2005	99
Samsun Kavak	Karma	İnş. 2004'de bit.	1993	2004	99
Siirt	Karma	İnş. 2004'den son. kal.	1991	2005	99
Sivas Gemerek	Karma	Etüt dev. ed.	2000	2005	99
Sivas I	Karma	İnş. 2004'den son.	1998	2008	99

		kal.			
Tekirdağ	Karma	İnş. 2004’de bit.	1994	2004	95
Hayrabolu	Karma				
Tekirdağ	Karma	İnş. 2004’den son.	1998	2005	95
Malkara		kal.			
Tokat Erbaa	Karma	İnş. 2004’den son.	1999	2004	99
Tokat II	Karma	kal.	1993	2004	99
		İnş. 2004’den son.			
		kal.			
Trabzon-	İhtisas(Deri)	Yeni Proje	2004	2007	99
Beşikdüzü	Karma	İnş. 2004’de bit.	1990	2004	95
Uşak					
Deri+Karma					
Van	İhtisas	İnş. 2004’den son.	1998	2005	99
		kal.			
Proje Adı	OSB Türü	Yatırım	Başlam	Bitiş	Kredi
		Programında Yer	a	Yılı	Oranı
		Aldığı Bölüm	Yılı		(%)
Yalova	(Çiçekçilik)	Yeni Proje	2004	2008	99
Çiçekçilik					
Zonguldak	Karma	İnş. 2004’de bit.	1994	2004	99

Kaynak: <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gözlem.aspx?sayfano=1283>

Tablo: 2004 Yılı Yatırım Programına Göre Yatırımı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri’nin Bölgelere Göre Dağılımı (Adet)

Bölge	İl Sayısı	OSB Sayısı
Güneydoğu Anadolu	9	5
Marmara	11	11
Ege	8	11
Akdeniz	8	3
İç Anadolu	13	7
Karadeniz	18	15

Doğu Anadolu	14	5
--------------	----	---

Kaynak: Nurhan Yönezer, “Hükümetten Yatırım İçin 3 Önemli Adım”, Ekonomist Dergisi, 27.06.2004.s.16.

Tablo: 2004 Yılı Yatırım Programına Göre Yatırımı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri’nin Doluluk Oranları (%)

Bölge	Doluluk oranı
Güneydoğu Anadolu	37
Marmara	33
Ege	53
Akdeniz	89
İç Anadolu	39
Karadeniz	29
Doğu Anadolu	11
Ortalama Doluluk Oranı	38

Kaynak: Nurhan Yönezer, “Hükümetten Yatırım İçin 3 Önemli Adım”, Ekonomist Dergisi, 27.06.2004.s.20.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2006-2013) Topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız verilecek, bu amaçla hazırlanacak Ulusal Program, VIII. Planın genel hedef ve öncelikleri ile uyumlu olacaktır. 185. İnsanımızın hak ettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla, gelir dağılımının düzeltilmesine ve yoksullukla mücadeleye, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilecektir. 186. Eğitim sisteminin amacı, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yaratıcı zekaya sahip bilgi çağı insanını yetiştirmektir. Eğitim sisteminin geliştirilmesi genç nüfusa sahip Ülkemizin ekonomik gelişmesinin gerektirdiği nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanmasına ve rekabet gücü kazanmasına olanak sağlayacaktır. 187. Sağlık hizmetleri, eşitlik ve hakkaniyet içinde halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir yapıya kavuşturulacaktır. 188. Devletin özelleştirme yoluyla üretim alanından çekilerek asli işlevine ağırlık vermesi ve rekabetçi piyasa düzenini sağlama işlevini dünyadaki dönüşümü dikkate alarak yerine getirmesi için gerekli düzenlemeler sürdürülecektir. 189. Türk sanayinin dış pazarlarda rekabet gücü kazanabilmesi için, teknoloji üreten,

Ar-Ge' ye önem veren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözetken, yerel kaynakları harekete geçiren, nitelikli işgücü kullanan, küreselleşmenin avantajlarını yakalayabilecek şekilde çağdaş işletmecilik ve üretim yöntemlerini uygulayabilen, özgün tasarım yapan, marka yaratabilen ve zaman içinde bilgi ve teknoloji yoğun alanlara kaymasına olanak sağlayan esnek bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. 190. Enerji talebinin güvenilir ve sürekli biçimde düşük maliyetle karşılanması için gerekli önlemler alınacaktır. 191. Türkiye, küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğini dengeli bir biçimde artırmak amacıyla diğer ülke ve ülke gruplarıyla çok taraflı ve ikili ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye önem verecektir. 192. Ulusal ve uluslararası düzeyde bilgiye erişimin kolaylaştırılarak bilgi kullanımının yaygınlaştırılması için, gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacak, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı hızla geliştirilecektir. 193. Kamu yönetiminde etkinlik sağlayarak ve adalet hizmetlerini modern toplumun gereklerine uygun hale getirerek yaşamın kolaylaştırılması suretiyle toplumun enerji ve birikimini kalkınma yolunda daha verimli bir biçimde kullanmasına olanak sağlanacaktır. 194. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı küreselleşmenin ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkilediği bir dönemde, insanımıza bilgi toplumunun gereklerine her yönüyle uygun özellikleri kazandıracak ulusal çabaya ışık tutan temel bir belge olacaktır. Her şeyden önce, bu Plan, daha önceki 8 planda olduğu gibi, her alanı detaylı olarak düzenlemeye dayanan bir plan anlayışının ürünü değildir. Daha önceki bazı planları incelediğimiz zaman, program ve proje anlayışı çerçevesinde, çok detay ayrıntıların, sektörel bazda, plan içerisinde yer aldığını ve ayrıntıların verilmeye çalışıldığını görebiliriz. Bu plandaysa, böylesine detay ayrıntıların bulunmadığını rahatlıkla ifade edebiliriz. Onun yerine, bu Plan bir vizyon ortaya koymuştur. Bu vizyon, istikrar içerisinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve Avrupa Birliğine üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye'yi vizyon olarak belirlemiştir ve bu vizyona uygun olarak da, ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri belirlemiştir. Planın belirlemiş olduğu ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri ise, 5 ana bölümde ifade edilebilir, 5 temel eksene sahiptir. Bu 5 temel eksenden birincisi, rekabet gücünün artırılmasıdır. Bugün, herkes, her ülke ve her birey, küresel rekabetin baskısı altındadır. Onun için, bu Planın birinci gelişme eksenini de, küresel rekabette rekabet gücünün artırılmasını temel almıştır, esas almıştır. İkinci ekonomik ve sosyal gelişme ekseniyse istihdamın artırılmasıdır. Üçüncü gelişme eksenini, beşerî gelişme ve sosyal

dayanışmanın güçlendirilmesidir; çünkü milletimizin temel karakterlerinden, temel hasletlerinden biridir dayanışma kavramı. Bunu bir temel determinant olarak belirledik ve beşerî gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi bu planın bir temel eksen olarak belirlenmiştir. Dördüncü gelişme ekseniyse, bölgesel gelişmenin sağlanmasıdır. Tüm bölgelerimizin potansiyelinin ortaya çıkarılması ve ekonomimizin büyümesine, kalkınmaya bu potansiyelin girişiyle hareket sağlanması küresel rekabette de en önemli avantajlarımızdan biridir ve bu nedenle bölgelerimizin gelişmesi bir temel eksen olarak belirlenmiştir. Beşinci gelişme eksen olaraksa, kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması olarak belirlenmiştir. Kısacası, bu

Dokuzuncu Plan, makro dengeleri gözeterek, öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkân verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları önceliklendiren, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan stratejik bir plan olarak hazırlanmıştır. Diğer taraftan, diğer ulusal ve bölgesel plan ve programlar ile sektörel ve kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturacak şekilde hazırlanmıştır. Bildiğiniz gibi, Avrupa Birliği sürecinde hazırladığımız dokümanlar var, programlar var, planlar var, bölgesel nitelikli plan ve programlarımız var, sektörel ve kurumsal stratejilerimiz var. Bunlar zaman zaman hazırlanmaktadır. Bunlar bir yıllık olabildiği gibi, orta vadeli, üç yıllık plan, program ve dokümanlar halinde de hazırlanmaktadır. Büyük bir yoğunlukla Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmaktadır. İşte, tüm bu Avrupa Birliği sürecinde, ulusal ve bölgesel olarak, sektörel olarak hazırladığımız bu dokümanlara da dayanak oluşturacak bir temel belge olarak hazırlanmıştır Dokuzuncu

Kalkınma Planı. Tüm bu nitelikleri itibarıyla, Dokuzuncu Kalkınma Planının diğer planlardan ilk bakışta farklı olduğunu gördüğümüz boyutları vardır. Nedir bu boyutlar dediğimizde; birincisi, bu Planı eline alan herkes, Dokuzuncu Kalkınma

Planının, diğer 8 plana göre daha kısa bir metin olduğunu görecektir. Toplam 101 sayfalık bir metin olarak hazırlanmıştır; ancak, metnin kısa oluşu, etkili olmadığı anlamına gelmez. Aksine, daha etkin, daha stratejik ve daha esnek bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada stratejiler, vizyon ve gelişme eksenleri belirlenmiştir. Bu strateji içerisinde zaten ilgili kurumlar yıllık programlarını ve proje ayrıntılarını plana uygun olarak hazırlayacaklardır ve bunun, daha dinamik bir yapı olarak ortaya çıkacağı

da anlaşılmaktadır. İkinci temel özelliği, diğer planlarda bulunmayan bir diğer niteliği bu Planın; daha önceki 8 Planın tamamı da beş yıllık dönemi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu nedenle de, bizde kalkınma planları beş yıllık kalkınma planı olarak anılmaktadır, zikredilmektedir. Daha önceki planlar beş yıllık kalkınma planı olarak hazırlanmış olmasına rağmen, Dokuzuncu Kalkınma Planı yedi yıllık bir dönemi kapsamaktadır. 2007 ile 2013 arasındaki yedi yıllık bir dönemi kavrayacak şekilde hazırlanmış ve dolayısıyla, artık biz de plandan bahsederken "beş yıllık kalkınma planı" kavramını kullanamayacağımız bir noktaya gelmiş bulunmaktayız; çünkü diğerleri beş yıllık kalkınma planıyken, bu Dokuzuncu Plan, yedi yıllık bir kalkınma planı olarak anılabilecek, zikredilebilecek bir plandır. Neden, yedi yıllık bir dönemi kavrayacak şekilde hazırlanmıştır, 2007 ve 2013 yılı olarak hazırlanmıştır; bu, Avrupa Birliğinde de bir yeni malî dönemi ifade etmektedir. 2007- 2013 dönemi, bizim açımızdan da Avrupa

Birliğiyle müzakereleri sürdürdüğümüz bir dönemdir. Dolayısıyla, bu yedi yıllık plan dönemi, Avrupa Birliğiyle müzakere dönemimizi kavrayan, konjonktür olarak böyle bir dönemi içeren, planlayan ve tam üyeliğe Türkiye'yi hazırlayan bir plan olarak hazırlanmıştır. Aynı zamanda, küreselleşmenin yeni evresinde, küresel rekabette de avantajlarımızı ön plana çıkarmayı hedefleyen ve buna göre hazırlanan bir plan olmuştur. Bunun dışında, üçüncü bir özelliği bu Planın, daha önceki tüm planlarda, 8 plan dâhil, 1933 ve 1937 arasındaki beş yıllık sanayi planı dâhil, önceki planların hepsinde, kalkınma, kamudan, yani yukarıdan itilerek gerçekleştirilen bir niteliğe sahiptir; yani, daha önceki planların tamamında kalkınma.¹¹²

2.6. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE SANAYİ SİTELERİNİN MEVCUT DURUMU

Türkiye’de 40 yılı aşan bir geçmişi bulunan organize sanayi bölgeleri, bugün ülkenin her tarafına yayılmış durumdadır. Organize sanayi bölgelerinin hem sayısı, hem de bu bölgelerdeki işyeri ve çalışan sayısı, günümüzde önemli bir düzeye ulaşmıştır. OSB’lerin, bugün Türkiye’de ulaştığı düzey, bu bölgelerin Türkiye ekonomisi açısından önemi de açıkça ortaya koymaktadır.

¹¹² DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Dönemsel Planlama ANK 2006

Öte yandan, küçük sanayi sitelerinin sayısı da sürekli artmakta bu siteler de, tıpkı OSB’lerde olduğu gibi, ülkenin her tarafına yayılmış durumdadır. Ancak, organize sanayi bölgelerinin altyapı imkânlarının, küçük sanayi sitelerininkinden daha iyi olduğu söylenebilir. Bitmiş ve faaliyete geçmiş organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin yanında, yapımı devam etüt ve planlama aşamasında olan OSB’ler ile KSS’lerin sayısı da bir hayli fazladır. Yatırım programında yer alan bu organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin inşaatlarının daha kısa sürede tamamlanabilmesi, büyük önem arz etmektedir. Tamamlanmış organize sanayi bölgelerinin tesis, üretim ve istihdam bilgileri, bu bölgelerin Türkiye ekonomisi açısından önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, Tablo’da gösterilmektedir. Öte yandan, küçük sanayi sitelerinin sayısı ve kapasitesi giderek artmaktadır. Bu durum, 2002 yılı itibariyle küçük sanayi sitelerinin yıllara göre sayısını, bu sitelerdeki işyeri sayısını ve istihdam potansiyelin, gösteren Tablo’dan anlaşılmaktadır.

Tablo: Tamamlanan Organize Sanayi Bölgeleri’nin Tesis, Üretim ve İstihdam Bilgileri

Bölge Adı	Toplam Tesis Sayısı	Üretime Geçme Oranı %	İstihdam
Adana I+II	348	41	29.902
Adıyaman	53	11	5.292
Afyon I	178	97	2.036
Amasya I	20	35	1.106
Merzifon	26	35	2.280
Ankara I	179	89	18.420
Ankara-İvedik	7.340	41	37.540
Antalya I	85	80	4.630
Antalya II	14	2	3.574
Aydın	59	63	2.345
Bartın I	28	47	2.002
Bilecik I	42	86	2.120
Bolu I	51	72	2.590
Bolu-Gerede I	4	6	1.843
Burdur I	49	63	2.546
Bursa	271	61	41.732
Bursa-İnegöl	90	87	13.000
Bursa-Demirtaş	305	47	27.660
M. Kemalpaşa	5	1	833
Biga	27	2	2.558
Bölge Adı	Toplam Tesis	Üretime	İstihdam

	Sayısı	Geçme Oranı %	
Çankırı-Korgun	42	26	3.242
Çorum I	77	76	4.066
Denizli	157	83	22.820
Denizli-Çardak	98	2	6.791
Elazığ I	52	86	1.213
Elazığ II	29	46	867
Erzincan	42	5	14.273
Erzurum I	50	52	1.180
Eskişehir I+II	248	54	26.347
Gaziantep I	138	100	20.000
Gaziantep II	271	86	24.660
Gaziantep III	274	44	27.780
İskenderun I	35	83	2.520
Isparta I	83	31	6.798
İstanbul (Deri)	395	72	12.562
İst.-İkitelli OKSB	30.000	53	214.000
İst. Ümraniye	1.895	99	9.914
İzmir Atatürk	495	98	25.840
Menemen	102	50	5.146
Karabük	22	10	2.198
Karaman	182	35	18.324
Kars	39	35	2.542
Kayseri I	401	76	33.766
Kırıkkale	33	13	3.735
Kırklareli	46	20	3.890
Kırşehir	51	10	7.483
Kilis	32	42	1.402
Gebze I	147	41	15.752
Konya I	134	62	2.840
Konya II	169	71	5.440
Konya-Ereğli	64	35	3.532
Bölge Adı	Toplam Tesis Sayısı	Üretime Geçiş Oranı %	İstihdam
Kütahya I	90	24	6.436
Malatya I	142	76	6.994
Manisa I	65	93	11.043
Manisa II	18	85	3.242
Manisa III	45	24	5.327
Mardin	70	36	6.386
Tarsus I	111	28	8.596
Tarsus II	27	32	1.792
Niğde	51	31	5.108
Ordu	59	57	2.970
Osmaniye	63	10	4.149
Samsun	82	56	4.495
Sinop I	8	0	4.144

Sivas I	84	19	6.888
Şanlıurfa I	162	50	6.320
Çerkezköy I	117	67	15.857
Tokat I	41	69	1.758
Trabzon-Arsin	76	59	3.158
Uşak I	349	43	18.650
Yozgat	42	16	3.268
Çaycuma I	30	21	3.986
TOPLAM	46.709	49	867.515

Kaynak: Nurhan Yönezer, “Hükümetten Yatırım İçin 3 Önemli Adım”, Ekonomist Dergisi, 27.06.2004, s.17.

Tablo: Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri

Yıllar	Adet	İşyeri Sayısı	İstihdam Potansiyeli (Kişi)
1960–1995	262	62.113	386.080
1995	273	63.640	395.222
1996	289	65.326	405.338
1997	291	70.747	437.864
1998	294	71.722	443.714
1999	306	72.130	446.162
2000	313	74.121	445.000
2001	349	81.453	488.000
2002	362	83.318	500.000

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

* Bu veriler sadece Bakanlık kredisi kullanan küçük sanayi sitesine aittir.

Organize sanayi bölgelerinin coğrafi bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, bu bölgelerin Türkiye’nin her tarafına dağıldığı daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bölgelerin, coğrafi bölgelere dağılımı Tablo 1.9’da gösterilmektedir. Öte yandan, organize sanayi bölgelerinin, bölgeler arası dengesizliği gidermenin ve bölgesel kalkınmayı sağlamanın önemli bir aracı olduğu bilinmektedir.

Türkiye’de de, OSB’lere yüklenen önemli fonksiyonlardan biri de, bölgesel kalkınmayı sağlamaktır. Bunun sonucu olarak, kalkınmada öncelikli yörelerde OSB yapımına ağırlık verilmiştir. Kalkınma Öncelikli Yöre Kapsamındaki illerdeki organize sanayi bölgelerinin dağılımı, Tablo’da gösterilmektedir.

Tablo: Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamındaki İllerde Organize Sanayi Bölgeleri(Ocak 2004)

İL ADI	2003 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2004 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	%	ADET (**)	ALAN (Ha)	%	%
			Hektar (*)			Hektar (*)	Adet (***)
ADİYAMAN	1	150	0,83	-	-	-	-
AĞRI	-	-	-	1	90	0,94	1,75
AMASYA	2	193	1,06	1	90	0,84	1,75
ARDAHAN	-	-	-	-	-	-	-
ARTVİN	-	-	-	-	-	-	-
BARTIN	1	50	0,28	-	-	-	-
BATMAN	-	-	-	1	100	0,94	1,75
BAYBURT	-	-	-	1	500	4,68	1,75
BİNGÖL	-	-	-	1	80	0,75	1,75
BİTLİS	-	-	-	-	-	-	-
ÇANAKKALE (****)	-	-	-	-	-	-	-
ÇANKIRI	1	110	0,61	-	-	-	-
ÇORUM	1	260	1,43	1	484	4,53	1,75
DİYARBAKIR	-	-	-	1	523	4,89	1,75
ELAZIĞ	2	200	1,10	1	20	0,19	1,75
ERZİNCAN	1	348	1,92	-	-	-	-
ERZURUM	1	100	0,55	-	-	-	-
GÜMÜŞHANE	-	-	-	1	75	0,70	1,75
HAKKÂRİ	-	-	-	-	-	-	-

İL ADI	2003 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2004 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	%	ADET(**)	ALAN (Ha)	%	%
			Hektar (*)			Hektar (*)	Adet (***)
İĞDIR	-	-	-	-	-	-	-
K.MARAŞ	-	-	-	1	300	2,81	1,75
KARABÜK	1	100	0,55	-	-	-	-
KARS	1	200	1,10	-	-	-	-
KASTAMONU	-	-	-	1	100	0,94	1,75
KİLİS	1	90	0,50	1	Noksan Kal. İş	-	1,75
MALATYA	1	300	1,65	-	-	-	-
MARDİN	1	300	1,65	-	-	-	-
MUŞ	-	-	-	1	300	2,81	1,75
SIİRT	-	-	-	1	100	0,94	1,75
SİNOP	1	100	0,55	-	-	-	-
SİVAS	1	180	0,99	2	850	7,95	3,51
ŞANLIURFA	1	286	1,58	-	-	-	-
ŞIRNAK	-	-	-	-	-	-	-
TOKAT	1	50	0,28	2	320	2,99	3,51
TUNCELİ	1	100	0,55	-	-	-	-
VAN	-	-	-	1	200	1,87	1,75
YOZGAT	1	150	0,83	-	-	-	-
ZONGULDAK	1	125	0,69	1	200	1,87	1,75
OSMANİYE	1	100	0,55	-	-	-	-
AKSARAY	-	-	-	1	286	2,68	1,75

İL ADI	2003 SONU İTİBARIYLA BİTENLER			2004 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR			
	ADET	ALAN (Ha)	%	ADET(**)	ALAN (Ha)	%	%
			Hektar (*)			Hektar (*)	Adet (***)
GİRESUN	-	-	-	1	70	0,65	1,75
KARAMAN	1	400	2,21	-	-	-	-
KIRIKKALE	1	150	0,83	-	-	-	-
KIRŞEHİR	1	200	1,10	-	-	-	-
NİĞDE	1	261	1,44	1	292	2,73	1,75
ORDU	1	60	0,33	1	100	0,94	1,75
RİZE	-	-	-	-	-	-	-
NEVŞEHİR	-	-	-	-	-	-	-
TRABZON	1	100	0,55	1	110	1,03	1,75
SAMSUN	1	150	0,83	2	354	3,31	3,51
TOPLAM	30	4813	26,54	27	5.554	52	47
TÜRKİYE TOPLAMI	76	18.137	100	57	10.691	100	100

Kaynak: <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfano=1869>

(*) Toplam bölge alanının Türkiye toplam alanına oranıdır.

(**) Etüt ve Kamulaştırma karakteristiği ile yer alan projeler adet olarak toplamlara dahil edilmemiştir.

(***) Toplam adedin Türkiye toplam adedine oranıdır.

(****) Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri.

2.7. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE SANAYİ SİTELERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

2.7.1. Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Sorunlar

Türkiye’de sayıları ve önemleri hızlı artan organize sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin çok çeşitli sorunları bulunmaktadır. Ancak, en önemli sorunların, yasal düzenlemelerden kaynaklandığı söylenebilir. Gerçekten de, ülkemizde 40 yılı aşkın bir geçmişi bulunan organize sanayi bölgeleri son yıllara kadar düzenleme olmadan gelişmek ve varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, yani OSB’lerin yasal güvenceden yoksun olması, hem kuruluş ve yönetim aşamalarında, hem de uygulamada çok sayıda sorunu da beraberinde getirmiştir.¹¹³

Bir başka ifadeyle, organize sanayi bölgelerinde yaşanan sorunların temelinde, yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Çünkü OSB’lerin başta gelen sorunların durumunda olan koordinasyon ve yönetim sorunlarının ana nedeni, bölgelere düzenleyen yasanın yetersizliğidir.¹¹⁴

Gerçekten de, yasanın ortaya koyduğu yönetim yapısının, yönetimde “çok başlılık” sorununa yol açtığı söylenebilir. Özellikle organize sanayi bölgelerinin mahalli yöneticilerine teşekkül ettirilen “Müteşebbis Heyet” in, yönetimde sorunların temel kaynağı durumunda olduğu geniş kabul görmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin bir diğer ciddi sorunu da, imar mevzuatından kaynaklandığı tespit edilmektedir. Bu sorunun, birçok ihtilafın da temel kaynağı durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’deki OSB’lerin çoğunda, imar mevzuatından kaynaklanan sorunların var olduğu söylenebilir. Yürürlükteki İmar Kanunu sanayi yapılaşmasını yeterince içermediğinden, uygulamada sorunlarla karşılaşmakta ve sanayici mağdur edilmektedir. Ayrıca organize sanayi bölgelerinin altyapı planlamalarının İmar planlarıyla birlikte yapılmaması da, çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin en önemli sorunlarından biri de, bu bölgeler için ayrılan fonların yetersiz kalması ve dolayısıyla bu bölgelerin inşaatlarının ya da alt yapılarının zamanında bitirilememesidir. İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, Türkiye’de çok sayıda organize sanayi bölgesinin kurulması öngörülmüş, ancak fon için ayrılan ödenek miktarları bu bölgelerin alt

¹¹³ MÜSIAD, a.g.e., s.6

¹¹⁴ Ali Dönek, 20 Temmuz 2004. “Organize Sanayi Bölgeleri Organize Olacak mı?” ntvmsnbc,

yapısını karşılayamamıştır. Öte yandan, uygulamada karşılaşılan teknik, hukuki ve idari sorunlar nedeniyle, OSB'ler için yatırım programlarında yer alan tahsisler zamanında yapılmamaktadır. Bu da, başlamış bulunan inşaatların gecikmesine ve zamanında tamamlanamayan projelerin, sonraki yıllara aktarılmasına yol açmaktadır.

Finansman sorunu yanında, bürokrasiden kaynaklanan sorunların da, organize sanayi bölgelerinin önemli sorunları arasında yer aldığı söylenebilir. Nitekim Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı öngörülerini doğrultusunda kurulan Gebze Organize Sanayi Bölgesi, yaptığı bir araştırmayla en büyük sorunun bürokrasi ve finansman olduğu belirlemiştir.¹¹⁵

Hatta Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli sorununun kuruluşundan işletilmesine kadar karşılaşılan işlemlerin yavaş yürümesi, yani bürokrasi olduğu söylenebilir. İşlemlerin yavaş yürütülmesi sorununun büyük ölçüde pek çok resmi ve özel kurum ve kuruluşun OSB’lerle ilgili olması ve aralarında etkin bir koordinasyonun sağlanamaması sonucu meydana geldiği anlaşılmaktadır.¹¹⁶

Bir diğer önemli sorunun da, OSB uygulamasıyla hedeflenenlerin gerçekleşmemesi olduğu söylenebilir. Gerçekten de, organize sanayi bölgesi kuruluş hedeflerinin tutturulması konusunda beklenen başarı sağlanamamıştır. Örneğin, “Organize Sanayi Bölgeleri yoluyla bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve dengeli bölgesel gelişmenin sağlanması amacına ulaşamamıştır.”¹¹⁷

Öte yandan, faaliyete geçmiş bulunan Organize Sanayi Bölgelerinin en temel sorunlarından biri de, bu bölgelerdeki düşük doluluk oranlarıdır.

Sanayi üretimi yapan yerlerin kentlerin dışında uygun alanlarda toplanmasının sağlanması ve böylece bu iş yerlerinin yaratacağı çevre kirliliğinin önüne geçilmesi, OSB uygulamasının başlangıcındaki temel amaçlardan biri idi. Gerçekten de, Organize Sanayi Bölgelerinde çevre sorunları en aza indirilmektedir.

¹¹⁵ OSBUK, “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, http://www.osbuk.org/doc/OSB_Uygulamalar.doc

¹¹⁶ Özdemir, a.g.e., s.53-54

¹¹⁷ Uzunoğlu(2003) a.g.e., s.12

Ancak, bu bölgelerin alt yapılarının zamanında tamamlanamaması ve mevcut ile stoktaki sanayi parselleri dikkate alındığında, Organize Sanayi Bölgelerine olan talebin artmasıyla ortaya çıkan veya çıkabilecek çevre sorunlarının önlenmesi, konuya sistemli bir şekilde yaklaşılmasını gerekli kılmaktadır.¹¹⁸

Öte yandan, organize sanayi bölgeleri, Türkiye'nin sanayileşmesi, özellikle Kalkınmada Öncelikli Yörelere gelişmesi amacıyla kurulma kararı alınmış bölgeler olarak ortaya çıkışı itibariyle doğru bir adım idi. Ancak, zaman içinde amacından saparak neredeyse her ilçeye bir OSB kurulur duruma gelinmiştir. Dolayısıyla, politik kararlar nedeniyle, yanlış seçimler yapılmıştır. Plansız, programsız bir şekilde her ile hatta her ilçeye bir organize sanayi bölgesinin kurulmasının ve yanlış seçimlerin temel nedeni, politik davranılmasıdır.

2.7.2. Sanayi Sitelerine İlişkin Sorunlar

Türkiye'nin Ekonomik Kalkınması'nda, özellikle de geri kalmış bölgelerinin kalkınmasında çok önemli bir rol oynayan küçük sanayi işletmeleriyle esnaf ve sanatkârların karşı karşıya olduğu sorunların başında ise işyeri sorunu gelmektedir. Küçük sanayi siteleri uygulaması, söz konusu iş yeri sorununa çözüm getirebilmek amacıyla başlatılmıştır. Bu bakımdan, küçük sanayi sitelerinin, benzer iş kollarında çalışan işletmeleri bir araya getirerek, ihtiyaçların daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesi ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını kolaylaştırıcı bir ortam sağlaması, büyük önem taşımaktadır.¹¹⁹

Küçük sanayi siteleri içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin sorunları, genel olarak bu siteler dışında faaliyet gösteren küçük işletmelerle esnaf ve sanatkârların sorunlarından çok farklı değildir.¹²⁰ Buna rağmen, küçük sanayi sitelerine özgü bazı ciddi sorunlar da vardır. Küçük sanayi sitelerine özgü olan bu sorunların, çoğunlukla mikro sorunlar olduğu görülmektedir.

¹¹⁸ TOBB, Organize Sanayi Bölgeleri'nde Çevre Sorunları ve Çözümleri Projesi Tanıtım Toplantısı, s.7

¹¹⁹ Toptaş, a.g.e., s.1

¹²⁰ Bayazıt, a.g.e., s.53

2.8.TÜRKİYE’DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNE GENEL BAKIŞ

2.8.1. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde yeni olmayan sanayileşme hareketinin başlangıcı, sanayi devriminden önceki küçük sanayi dönemine dayanmaktadır. Sanayi alanında Dünya’nın en ileri ülkesi olan Osmanlı Dönemi’nde, Lonca ve Ahilik sistemiyle, düzenli, kontrollü ve planlı bir sanayi ve iş piyasası bulunmaktaydı.

Cumhuriyet döneminden önce 19. asırda Türkiye’de fabrika sanayini kurma girişimleri yapılmış, ancak çeşitli siyasal sosyal ve ekonomik sebeplerle yerli ve yabancı sermaye tarafından ülkenin çeşitli bölgelerinde kurulan çok sayıda fabrika kısa zamanda kapanmış ve 1800 yılı civarında başlayan sanayileşme hareketi 1860 civarında durmuştur.¹²¹

Günümüzde öteden beri kıt ekonomik ve teknik imkânları ile çalışan Türk sanayicileri, tek başına bir işletme kurabilmek için uygun bir yer bulmak alt yapı tesislerini kurmak, fabrika binalarını inşa etmek, makine ve teçhizatını temin etmek, yeterli kalite ve sayıda personel bulmak ve gerekli işletme sermayesine sahip olmak gibi pek çok sorun ile karşılaşarak, teşebbüs gücünü ortaya koyma ve gösterme imkânının bulamıyordu. Yerleşim merkezlerindeki mevcut altyapı imkânları, toplumun ihtiyaçları dahi karşılayamazken, kurulan sanayi işletmeleri, birçok alt yapı hizmetinden mahrum olması sebebiyle verimli ve karlı çalışmıyordu. Bu durum, sanayinin büyük yerleşim merkezlerinden uzaklaşarak, nispeten daha ucuz olan kırsal alanlara kaymasına ve böylece plansız gelişen birtakım sanayi bölgelerinin teşekkülüne sebep olmaya başladı. Plansız ve düzensiz gelişen bu bölgeler, Türk sanayisine katkıda bulunmadığı gibi, yerleşim merkezlerindeki yetersiz imar ve işletme standartlarına da uygun değildi.

Türk sanayinin plan ve programlara bağlı olarak geliştirilmesi ve teşvik edilmesi çabaları ile birlikte “Organize Sanayi Bölgesi” düşüncesi ağırlık kazanmaya başladı. 1961 yılında Hükümet tarafından yapılan etütler sonucu hazırlanan bir rapor, “Organize

¹²¹ Sebahaddin ZAİM; Türkiye’nin İktisadi Gelişmede Sanayileşmenin Önemi, Sermet Matbaası, İstanbul s.9

Sanayi Bölgeleri”nin Türk sanayine sağlayacağı faydaları işaret ediyor ve örnek olarak Bursa’da bir “Pilot Organize Sanayi Bölgesi” kurulmasını teklif ediyordu.¹²²

Nitekim 1960 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi geliştirildi. Altyapı inşaatının tamamlanmasından sonra birkaç yıl içerisinde %70 oranında doldu. Sanayi Bölgesi uygulamasının sonuçları hakkında güven verici iyi bir örnek olan Bursa’dan sonra 1964 yılından itibaren Manisa, Konya, Bartın ve Ankara Organize Sanayi Bölgeleri planlandı. Bu çalışmalarla Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri yayılmaya başladı. Nitekim 1983 yılı sonuna kadar, 21 yıllık bir süre içerisinde 6 adet organize sanayi bölgesi tamamlandı. (Bursa, Gaziantep, Eskişehir, Konya, Erzurum ve Manisa Organize Sanayi Bölgeleri) 1983 ve 1988 yılları arasında ise Eskişehir (gelişim alanı) Organize Sanayi Bölgeleri bitirildi.¹²³

2.8.2. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Uygulamaları

Türkiye’de il kez 1962’ yılında, Bursa’da bir Organize Sanayi Bölgesi kurmak üzere, “Fizilibite Raporu” hazırlanmış ve 1992 yılı sonu itibarıyla 19 adet bölge inşaatı, arıtma tesisleri hariç olmak üzere tamamlanmıştır. Toplam 5.140 hektar alan kapsayan bu 19 adet Organize Sanayi Bölgesi, Bursa, Erzurum, Eskişehir I ve Gaziantep I, Manisa I, Bilecik, Bursa-İnegöl, Çorum, İzmir, Kayseri, Tekirdağ-Çerkezköy, Ankara, Malatya, Denizli, Bolu, Hatay-İskenderun ve Adana illerinde bulunmaktadır.¹²⁴ Bütün kalkınma planında, Organize Sanayi Bölgesi, “sanayide verimi artıran ve dengeli bölgesel kalkınmayı sağlayan bir araç” şeklinde değerlendirmiştir. Birbiriyle hammadde ve ürün alışverişi bulunan kentlerin çevresinde Organize Sanayi Bölgesi kurulması planlanmıştır.

Yerleşim düzeninin kalkınma hedeflerine göre biçimlendirilmesi için; planlarda belediyelerin yetki sınırları içinde inşaat ruhsatı ve alt yapı hizmetleri vermesi konusu da belirli şartlarla düzenlenmiştir. Ayrıca, kalkınma planlarında, Organize Sanayi Bölgesi’nin bölgesel gelişme aşamalarına hizmet edecek sanayi kompleksleri türündeki,

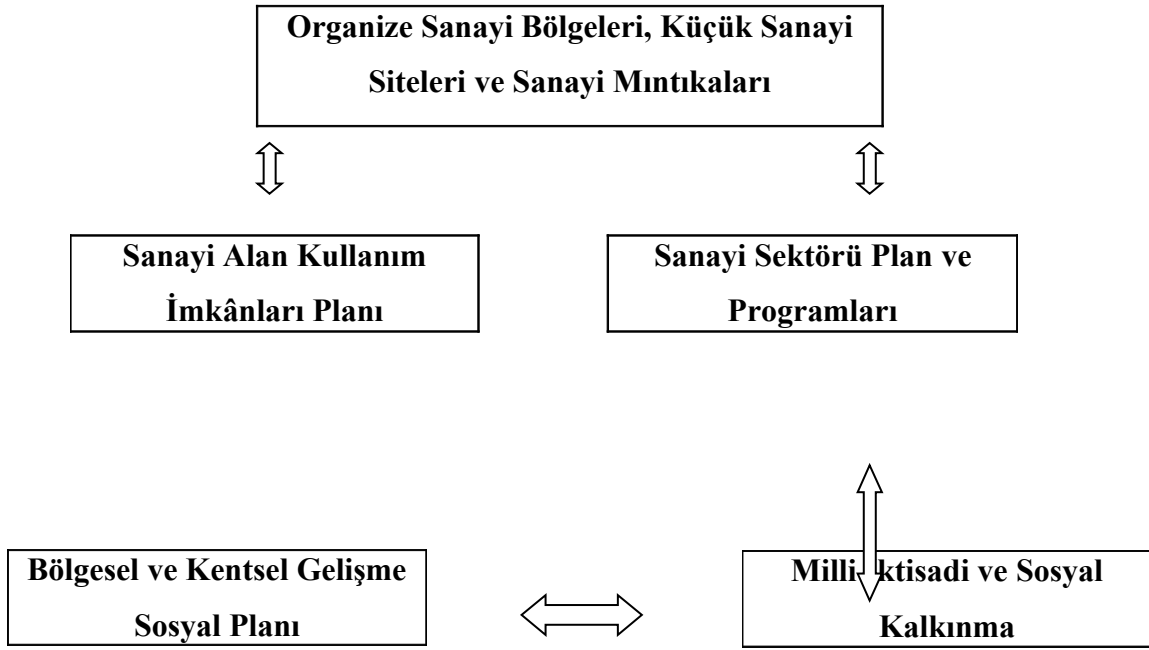
¹²² Esen ONAT; Organize Sanayi Bölgeleri Fiziki Planlama Esasları, TOBB Yayınları, Ankara s.12

¹²³ Mahmut ÖZDEMİR(1996)Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, TOBB Yayınları, Ankara , s.14-15

¹²⁴ Canan GÜLER (1999) “Organize Sanayi Bölgeleri Durum Tespit Raporu”, OSB ve KSS Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, s.6

ağır sanayi ve yan sanayi tesislerinden oluşan, kapsamlı sanayi yerleşmeleri ile bütünleştirilmesi gereği de belirlenmiştir. Toplumsal değişimlerle birlikte beliren gereksinimleri karşılamak üzere, ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutta yeni kararlar alınmış ve Organize Sanayi Bölgesi konusu tekrar gündeme gelmiştir.

Tablo: Organize Sanayi Bölgeleri'nin Ulusal Bölge ve Kent Planları ile İlişkisi



Tablo 2,1’de görüldüğü gibi, Organize Sanayi Bölgeleri; kalkınma planları, bölgesel ve kentsel gelişme planları, sanayi alan kullanımı ve sanayi sektörlerinin gelişimi ile yakından ilgilidir.¹²⁵

2.8.3. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yapısı

Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri uygulamalarını önemli noktalar halinde şöyle özetleyebiliriz.¹²⁶

Tipi : İhtisaslaşmamış
Konumu : Kentsel Alanlar

¹²⁵ Agra GÜLER(1992) “Kuruluşundan Günümüze Kadar Organize Sanayi Bölgeleri”, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, s.36

¹²⁶ Asuman ÇEZİK ve Ayda ERAYDIN(1996) Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, DPT Yayınları, Ankara , s.45

Yönetim Biçimi : Kar Gayesi Gütmeyen, Özel veya Karma Yönetim
Arsa Tahsis Şekli :Özel Gayrimenkul Mülkiyeti, Standart Olmayan Büyüklükler
Sağlanan Hizmetler : Sanayi Parselleri, Altyapı ve Ortak Hizmet Kolaylıkları

Türkiye’de Organize Sanayi Bölgesi uygulamaları gelişmiş batı ülkelerindeki örneklere birçok açıdan benzemekle beraber, bazı yönlerden de farklılık göstermektedir. Bölgeler, batı ülkelerinde, yarı kentsel alanlarda, belli bir sanayi dalını içeren standart fabrika binaları ile altyapı tesislerinden oluşur. Oysa ülkemizdeki Organize Sanayi Bölgeleri, kentsel alanlarda, karma sanayilerden kurulu, standart olmayan fabrika binaları ve altyapı tesisleriyle değişik yapı ve görüntü sunarlar.

Gelişmiş ülkeler ile Türkiye arasında Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasında görülen farkları aşağıdaki gibi bir tabloda toplayabiliriz.

Tablo 2,2: Gelişmiş Ülkelerdeki ve Türkiye’deki Organize Sanayi Bölgeleri Uygulamalarının Karşılaştırılması

Gelişmiş Ülkeler	Türkiye
İhtisaslaşmış O.S.B.	İhtisaslaşmış O.S.B.
Küçük ve Orta Ölçekli Endüstriler	Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli Endüstriler
Yarı Kentsel Alanlarda	Kentsel Alanlarda
Genellikle Kar amacı gütmeyen Özel Kuruluşlar eliyle	Kar amacı gütmeyen özel ve karma kuruluşlar eliyle
Kiralık ve Satılık Sanayi Parselleri	Satılık Sanayi Parselleri
Standart fabrika binaları ve ya standart parseller, altyapı ve ortak yapı hizmet	Standart olmayan parseller, altyapı ve ortak hizmet

Ülkemizde, Organize Sanayi Bölgesi kurma çalışmaları, çeşitli aşamalardan geçer. Farklı konularda ilgili resmi kuruluşların ve bazı özel girişimlerinin desteğiyle, Organize Sanayi Bölgeleri üzerindeki öncelikle bölgenin kurulacağı yerde Müteşebbis Heyet oluşturulmaktadır. Planlama konusunda Sanayi ve Ticaret Odalarının yeterli teknik kapasiteye sahip olması yapılacak çalışmalara hız kazandırmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulacağı arazinin satın alınması ve kamulaştırılması sırasında ise; İl Özel İdare’lerin kamulaştırma yetkilerinden faydalanılmaktadır. Son olarak, Sanayi

ve Ticaret Bakanlığı'nın kredi desteği ve sanayicilerin katılımlarıyla finansman sorunu çözümlenmekte ve Organize Sanayi Bölgesi Müteşebbis Heyeti, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılan kararname ile çalışmaya başlamaktadır.¹²⁷

2.8.4. Yönetim Yapısı

Organize Sanayi Bölgesi kurma çalışmaları, yerel girişimler, Belediye, İl Özel İdaresi, Ticaret Odası, Sanayi Odası gibi kuruluşlarca, ortaklaşa ya da bağımsız olarak başlatılır. Bu kuruluşlar tarafından, Organize Sanayi Bölgesi girişimlerini yürütmekle sorumlu bir "Müteşebbis Heyet" (Kurucu Organ) oluşturulur.

2.8.5. Finansman Yapısı

Organize Sanayi Bölgeleri kurmanın temel amacı bir yanda ekonomide sanayi ve şehirleşmenin sağlam bir temele yerleştirilmesini sağlamak, diğer yandan da sanayiciye ucuz ve altyapısı hazır kuruluş yeri sağlayarak sanayi maliyetlerini ve tesis kurma zamanı azaltmaktadır. Bu iki yönlü amaç Organize Sanayi Bölgeleri sistemini kar elde etmek amacıyla yapılan bir faaliyet olmaktan çıkarmakta ve ona bir kamu niteliğini vermektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinin altyapı ve sosyal tesislerine ait harcamalar, belirlenen oranlarda (%90 ile %99 arasında) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kredileri ile desteklenmekte; %1 ile %10 oranında katkı ise müteşebbis heyetlerden sağlanmaktadır.¹²⁸

Organize Sanayi Bölgelerinin prensip olarak kendi kendilerini besleyen bir finansman sistemine ihtiyacı vardır. Bu nedenle kurum bir bölge için bütün harcamaları karşılayacak parsel satış fiyat sistemini uygulama durumundadır.

2.8.6. Planlama Çalışmaları

¹²⁷ Alev DAMALI,Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Bir Sistem İçinde Geliştirilmesi İçin Öneri, DPT Yayını, Ankara, s.47-88

¹²⁸ Canan GÜLER(1990) "Organize Sanayi Bölgeleri Durum Tespit Raporu", OSB ve KSS Özel İhtisas Komisyonu, Organize Sanayi Bölgeleri Alt Komisyonu, Ankara s.7

Günümüzde, Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği'nin Organize Sanayi Bölgelerini planlama konusunda, yeterli teknik kapasiteye ulaştığı görülmektedir. Adı geçen birlik tarafından önce, söz konusu ilin coğrafi ve ekonomik durumu incelenerek, Organize Sanayi Bölgesi alanının büyüklüğü hesaplanır. Daha sonra arazinin uygunluk durumu değerlendirilir. Yerleşim planı, bu değerlendirmeye göre hazırlanır. Bu planda ulaşım, enerji, drenaj, su, kanalizasyon gibi altyapı konuları da yer almaktadır. Bu arada, Organize Sanayi Bölgesinin yönetimi ile ilgili bir yönetmelikte hazırlanmakta ve uygulamada bu yönetmelikten faydalanılmaktadır.

2.8.7. Arazinin Seçimi ve Hazırlanması

Kullanılacak arazinin Organize Sanayi Bölgesi kurmaya elverişli olup olmadığı hakkında İmar ve İskân Bakanlığı'nın olumlu görüşü zorunludur.

Organize Sanayi Bölgeleri'nin kuruluş yeri seçilirken hazine mülkiyetinde olan arazilerin seçilmesi projelerin gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir unsurdur.

2.8.8. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Yatırımların Özendirilmesi ve Yönlendirilmesi İçindeki Yeri

Yatırımların özendirilmesi, en yaygın ve en eski özendirme türüdür. Çünkü yatırım, üretimin temel koşulu ve iş alanı oluşturma başta gelen yoldur. Özendirme önlemleri sonucunda yapılacak yatırımlar da, bir toplumun en önemli gereksinimlerini karşılamaya yönelik çalışmalardır.¹²⁹

Türkiye'de yatırımların özendirilmesi önlemleri, planlı dönemle birlikte başlamıştır. İlk yıllarda geri kalmış bölgeleri kalkındırmak ve bölgelerarası dengesizliği gidermek amacıyla uygulanan özendirme önlemleri, sonraki yıllarda, sanayi yatırımlarını belirli bir bölgede toplamak ve düzenli şehirleşmenin anahtarı olmuştur.

¹²⁹ Oktay GÜVEMLİ(1990)Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul, s.162

Bu nedenle, Türkiye’de yatırımların özendirilmesi ve yönlendirilmesi önlemleri her dönemde özelliğini korumuştur. Çalışmamızın bu bölümünde, yatırımların özendirilmesi ve yönlendirilmesi yer verilecektir. Konu; yatırım öncesi, yatırımın gerçekleşmesi sırasındaki ve yatırım sonrası özendirme önlemleri olarak incelenecektir. Çünkü bir işletme tarafından Organize Sanayi Bölgesinde kuruluş yeri seçilirken, sanayi parselinin taksitle satılması olanağı yatırım öncesi özendirme önlemi olarak geçmektedir. Bu bağlamda yeri geldikçe, Organize Sanayi Bölgelerinin yatırımların özendirilmesi ve yönlendirilmesi önlemleri içindeki yeri üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

2.8.8.1. Yatırım Öncesi Özendirme Önlemleri

Yatırım Projelerinde, yatırım öncesi özendirme önlemleri, belli bir proje için değil, henüz yatırım kararı verilmemiş projeler için söz konusudur. Sanayinin belirli bölgelere çekilebilmesi için bu bölgelerde gerekli altyapının oluşturulması çalışmaları, yatırım öncesi özendirmelere örnek gösterilebilir. Organize Sanayi Bölgeleri yapımı, belirli bölgelerin yol, su, elektrik, iletişim olanaklarının artırılması çalışmaları ve giderek arsa ayrımı ve bu arsaların düşük fiyatla ya da taksitle girişimcilere verilmesi en çok uygulanan yatırım öncesi özendirme önlemleri arasında yer almaktadır.¹³⁰

Organize Sanayi Bölgelerinin konumları ekonomik ve sosyal açıdan isabetli bir şekilde seçilirse, sağlanacak böyle bir olanak (Organize Sanayi Bölgesi kurulması) ülke ve işletmeler açısından en rasyonel bir özendirme aracı olarak nitelendirilebilir.¹³¹

Bu açıdan, Organize Sanayi Bölgeleri iki tür özendirme oluşturmaktadır. Birincisi Organize Sanayi Bölgelerinin bizzat kendisinin özendirme özelliği taşımasıdır. İkincisi, Organize Sanayi Bölgelerinde yatırım yapıldığı takdirde farklı ve ayrıcalıklı özendirmelerin elde edilmesidir. Bu noktada, konunun biraz daha ayrıntılı olarak incelenmesinde yarar görülmektedir;

¹³⁰ Ahmet ÖZMEN; 1987 Yılı Teşvik Tedbirleri, Bildir, İstanbul Üniversitesi 50. Yıl Sempozyumları, İstanbul

¹³¹ Mustafa Mazlum(1990)Özel Kesim Yatırım İmkânları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği, Ankara, s.53

- Organize Sanayi Bölgelerinde yol, su, elektrik, kanalizasyon, arıtma tesisleri gibi altyapı yatırımları topluca sunulmaktadır. Bu nedenle, bölge yapım maliyetinin her sanayi kuruluşuna dağılımı asgariye inmek suretiyle özendirme önlemlerine eşdeğer maliyet ucuzlaması sağlamaktadır.
- Organize Sanayi Bölgeleri genellikle ucuz hazine arazileri üzerinde kurulmakta ve devlet tarafından ihale bedelinin %99'una kadar kredi, %15–20 arasında değişen faiz oranlarıyla verilmektedir.

Görülüyor ki, Organize Sanayi Bölgelerinin tesisi için sağlanan olanaklar ülkemiz şartları açısından önemli bir özendirme aracıdır.

Organize Sanayi Bölgelerinden hazır sanayi parselleri satın alan müteşebbis, tutarın %25'ini peşin, geri kalan %75'ini ise bölgelerin kalkınmışlık derecelerine göre 4–6 yıl gibi sürelerle sabit fiyatla (faiz farkı uygulamadan) ve altı aylık eşit taksitlerle ödemektedir. Sağlanan bu olanaklar küçümsenmeyecek derecede önemli özendirmelerdir.¹³²

2.8.8.2. Yatırımların Gerçekleştirilmesi Sırasındaki Özendirme Önlemleri

Yatırım Projesinin uygulanmasına başlanmasından tamamlanma aşamasına kadar işletmelere sağlanan özendirme önlemleridir. Yatırımların özendirilmesi ve yönlendirilmesi önlemleri içinde ağırlık olarak bu önlemler yer almaktadır.¹³³

2.8.8.2.1. Gümrük Muafiyeti

“Gümrüklerde muafiyet uygulaması ithal edilecek yatırım mallarına ve ya hammaddelerine uygulanan vergi ve resimlerin (Gümrük vergisi, istihsal vergisi, belediye hissesi, rıhtım resmi, damga resmi gibi) tamamının ve ya bir kısmının devletçe

¹³² Resmi Gazete, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 08 Nisan 1992 tarih ve 21.193 sayılı, 92/2 Tebliğ.

¹³³ Resmi Gazete, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 08 Nisan 1992 tarih ve 21.193 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

tahsis edilmemesi”dir. Bu özendirme önlemi sayesinde yatırım aşamasında maliyet düşürülmüş ve kaynak ihtiyacı azalmış olur.¹³⁴

2.8.8.2.2. Yatırım Finansman Fonundan Faydalanma

“Yatırım indiriminden yararlanılması DPT tarafından kabul edilmiş sermaye şirketleri ve kooperatifler bu yatırımların finansmanında kullanılmak amacıyla finansman fonu ayırarak safi kurum kazancından indirebilirler”. Finansman fonu bir muafiyet ya da istisna uygulaması olmayıp, vergi ertelemesine yönelik bir düzenlemedir. Yapılacak yatırımların finansmanında kullanılacak faizsiz bir kredi niteliğindedir.

Finansman fonundan uzun yıllardır faaliyetine devam eden ve hesap dönemini karla kapatan kurumların yatırımları yararlanabilecektir. Ayrılacak finansman fonu, kurumlar vergisi matrahının %25’ni ve yapılacak yatırımın tutarını geçemez.¹³⁵

Teşvik belgesine dayalı düzenlenen yerli global listelerde yer alan, yeni olan, Müsteşarlıkça uygun görülen ve yurt içinde imal edilmiş olan makine ve teçhizatın Katma Değer Vergisine karşılık gelen miktarı, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetler Teşvik Fonundan yatırımcılara belirli esaslar çerçevesinde Teşvik Primi olarak ödenir.¹³⁶

2.8.8.2.3. Bina İnşaat Harcı ve İstisnası

21.01.1982 tarih ve “2464 sayılı Belediye Kanunu’nda Değişiklik Yapılması” gereğince hastane, prevantoryum, sanatoryum, dispanser ve benzeri sağlık kuruluşları, her türlü fabrika, değirmen, sanayi nitelikteki imalathaneler ve tersaneler ile Organize sanayi Bölgeleri, küçük sanayi sitelerinde yapılan her türlü bina inşaatı ve Turizm

¹³⁴ Resmi Gazete, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 08 Nisan 1992 tarih ve 21193 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

¹³⁵ Resmi Gazete, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 08 Nisan 1992 tarih ve 21193 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

¹³⁶ Resmi Gazete, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 28 Mart 1992 tarih ve 21185 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

Bakanlığı ile Müsteşarlıkça, özendirilmesi karara bağlanmış otel, motel ve benzeri tesisler bina harcından muaf tutulmuştur.¹³⁷

2.8.8.2.4. Orta ve Uzun Vadeli Yatırım Kredilerinde Vergi, Resim ve Harç İstisnası

“Bakanlar Kurulu’nun 14.10.1986 tarihinde ve 86/11103 sayılı kararına istinaden tam kapasite ile üretime geçtikten sonra 5 yıl müddetle belli oranlarda ihracat yapması taahhüt edilen yatırım kendilerine açılacak olan orta ve uzun vadeli iç yatırım kredileri ile döviz kredilerine ve dış kredilere vergi, resim ve harç istisnası tatbik edilir”¹³⁸.

2.8.8.2.5. SSK Primi, Zorunlu Tasarruf, Konut Edindirme Fonu ve Enerji Teşviki

Teşvik tedbirleri arasına yeni katılan bu uygulama da şöyledir:

A) Kalkınmada Öncelikli Yörelerde;

- 25–50 BİN YTL arası yatırımların ilk bir işletme yılında,
- 50–100 BİN YTL arası yatırımların ilk işletme yılında,
- 100 BİN YTL ve üzeri yatırımların ilk üç işletme yılında,

B) Normal Yörelerde;

- 200–400 BİN YTL arası yatırımların ilk bir işletme yılında,
- 400–750 BİN YTL arası yatırımların ilk iki işletme yılında,
- 750 BİN YTL ve üzerindeki yatırımların ilk üç yılında,

C) Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki;

Komple yeni tarımsal sanayi yatırımlarda ise ilk üç işletme yılındaki,

- Elektrik tüketiminin %30’u,

¹³⁷ Kemalettin ÇONKAR (1992) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Teşvikleri, Afyon, s.148

¹³⁸ Mehmet ŞAHİN (1990) Yatırım ve Proje Değerlemesi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, s.90

- SSK Primlerinin işveren hissesinin %50'si,
- Zorunlu Tasarruf ve Konut Edindirme Fonunun işveren hissesinin tamamı Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'ndan karşılanır.¹³⁹

2.8.8.2.6. İlave İstihdam Teşviki

Asgari 10 işçi çalıştıran işletmelerin, 28.03.1997 tarihli kararın yayınlanmasını müteakip ilave olarak istihdam edecekleri işçiler için ilk bir yılda ödemeleri gereken Zorunlu Tasarruf Fonu ve Konut Edindirme Fonu işveren hissesinin tamamı Fon Kaynaklarından karşılanır.¹⁴⁰

2.8.8.2.7. Katma Değer Vergisi Ertelemesi

“DPT Müsteşarlığı tarafından verilen teşvik belgelerinde gösterilen yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken katma değer vergisi, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenir.” Yatırım teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi halinde, ertelenen vergi tahakkuk ettiği andan itibaren 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanunun 48. maddesine göre tespit olunan yıllar için geçerli tecil faizleri %50 zamlı uygulanmak suretiyle tahsil edilir. Erteleme süresince zaman aşımı işlemez.

2.8.8.2.8. Ayni ve Nakdi Dış Krediler

Özel ve kamu sektörü gerçekleştirmek istedikleri projelerin finansmanı için Türkiye'deki bankalar aracılığıyla ayni ve nakdi dış kredi temin edebilirler.¹⁴¹

2.8.8.2.9. Finansal Kiralama

¹³⁹ Kemalettin ÇONKAR(2002) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Yatırım Teşvikleri, Afyon, s.156–157

¹⁴⁰ Resmi Gazete; “Yatırımların Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 28 Mart 1992 tarih ve 21185 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

¹⁴¹ Mehmet ŞAHİN (1990)Yatırım ve Proje Değerlemesi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, s.93–94

“Bir yatırımın gerçekleşmesi için gerekli olan makine ve teçhizatın tamamının ve ya bir bölümünün (üretim hatlarının) finansal kiralama yoluyla finansmanı mümkündür.” Bunun için kiralayan ile kiracının (yatırımcı) DPT Müsteşarlığına müracaat ederek Teşvik Belgesi alması gerekmektedir.

Kullanılmış makine ve teçhizatın (uçak, helikopter ve gemi hariç) ve ithal iş makinelerinin kiralama işleminde özendirme önlemleri uygulanmaz.

2.8.8.3. Yatırımların Gerçekleştirilmesinden Sonra Özendirme Önlemleri

Yatırım projesinin tamamlanmasından sonra uygulanan özendirme önlemleri, projenin biran önce tamamlanarak üretime geçmesini özendirmeye ve yatırım sonrasında çalışmaları geliştirmeye, başka bir deyişle kapasiteden yararlanmanın artırılması amacıyla yönelik önlemlerdir.¹⁴²

Yatırım indirimi yeni kuruluşlarda çalışmaya başladıktan sonra doğan karın bir bölümünün ya da tamamının vergi dışı bırakılmasını sağladığı için bu tür özendirme önlemlerine örnek gösterilebilir.

Yatırımların gerçekleştirilmesinden sonra düşük faizli orta süreli işletme kredisi sağlanması da bu tür özendirme önlemlerinin başka bir örneğidir.

2.8.8.3.1 Yatırım İndirimi

Yatırım için harcanan fonların belirli bir oranının vergi matrahından düşülmesine olanak veren bir özendirme önlemidir. Anlaşılabileceği gibi, bu özendirme önlemlerinin sağlayacağı yarar yatırı döneminde değil işletme döneminde.¹⁴³

Yatırımlara uygulanacak yatırım indirim oranı, indirimden istifade edecek yatırım miktarının %30’udur. Bu oran zirai yatırımlar ile bölge kalkınmasıyla ilgili

¹⁴² Oktay GÜVEMLİ(2001) Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi, İstanbul 1990, s.164

¹⁴³ Kemalettin ÇONKAR(2002) “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Yatırım Teşvikleri, Afyon 1992, s.145–146

olduğu belirtilen yatırımlarda %40, ikinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda %60 ve birinci derecede kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarla, sermaye şirketleri, kooperatifler ile iş ortaklıklarının yapacağı bilimsel araştırma ve geliştirme yatırımlarında, yıllık programlarda özel önem taşıdığı belirtilen sektörlerde yapılacak yatırımlarda ve su ürünleri yatırımlarında %100'dür.¹⁴⁴

2.8.8.3.2. Teşvik Kredileri

Yatırım ve işletme kredisi ihtiyaçları aşağıdaki biçimde karşılanır.

2.8.8.3.3. Fon Kaynaklı Krediler

Teşvik belgesi kapsamında yapılacak yatırımlara aşağıdaki esaslar çerçevesinde Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu kaynaklı kredi sağlanabilir.

Fon Kaynakları Kredilerinden faydalanabilmek için söz konusu özendirme önleminin belgede yer almış olmasının yanı sıra, krediyi verecek bankanın yapacağı değerlendirmenin de olumlu neticelenmesi gerekir.

Bu kredi Türkiye Kalkınma Bankası veya Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca uygun görülen bankalar tarafından yürütülür.¹⁴⁵

Faiz Oranları: Birinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda %15, İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda %25, ve Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlarda %35'dir. Organize Sanayi Bölgeleri ve Serbest Bölgelerde yapılacak yatırımlar, faiz oranları yönünden bulundukları yörenin oranlarına tabidir.

¹⁴⁴Resmi Gazete; "Yatırımların Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar", 08 Nisan 1992 tarih ve 21193 sayılı, 92/2 sayılı Tebliğ

¹⁴⁵ Kemalettin ÇONKAR, (2002), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Yatırım Teşvikleri, Afyon, s.150-151

Geri Ödeme: Kredi, iki yıl ödemesiz toplam beş yılda dört eşit taksitle geri ödenir. Faiz ödemeleri yılda bir defa dönem sonunda yapılır. Ödemesiz dönemde faiz %10'dur.

Teminat: Alınacak teminata ilişkin esaslar, krediyi verecek bankalarca kendi usullerine göre belirlenir.

Tahsis Edilecek Miktar: Kredi, toplam sabit yatırım tutarı üzerinden tahsis edilir.¹⁴⁶

2.8.8.3.4. Orta ve Uzun Vadeli İç ve Dış Krediler

Yatırımların orta ve uzun vadeli iç ve dış kredilerden faydalanabilmesi için, yatırımın Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Teşvik belgesine bağlaması gerekmektedir.

Ancak aşağıdaki kredi talepleri için Teşvik Belgesi aranmaz.

- a) Türkiye Kalkınma Bankası'na Türk-Alman özel fonu II' den desteklenmek üzere "Teşvik ve Rehabilitasyon programına" alınan şirketlerin kredi talepleri,
- b) Toplu Konut Fonu ve Kamu Ortaklığı Fonu'ndan desteklenecek Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki şirketlerin kredi talepleri.

2.8.8.3.5. İşletme Kredileri

Üretime hiç geçmemiş, üretime çeşitli sebeplerle ara vermiş veya kısmen geçmiş özel sektör yatırımlarının işletme kredisi ihtiyaçlarının tamamı, aşağıda belirtilen kriterler çerçevesinde Türkiye Kalkınma Bankası veya bu bankanın uygun göreceği bankalar aracılığıyla karşılanabilir.

- 1) Yatırımların imalat sanayi yatırımları olması,

- 2) İlgili bankaya yapılacak müracaat tarihi itibariyle asgari sabit yatırım tutarının Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 250 YTL, diğer yörelerde ise 2,5 YTL'nin üzerinde olması,
- 3) Müracaat tarihi itibariyle yatırımcının öz kaynak yabancı kaynak kullanım oranlarının Kalkınmada Öncelikli Yörelerde %20-%80 diğer yörelerde %40-%60 olması

İşletme sermayesi yetersizliği sebebiyle üretime hiç geçmemiş veya kısmen geçmiş Kalkınmada Öncelikli Yöre yatırımlarını, Teşvik Belgesinin tamamlanma vizesinin yapılmış olması şartıyla ve bir defaya mahsus olmak üzere, işletme sermayesi ihtiyacının %50'sine kadar fon kaynaklarından:

- 4) Hayvancılık Yatırımlarında T.C. Merkez Bankası veya bu bankanın uygun göreceği diğer bankalarca,
- 5) Diğer yatırımlarda ise Türkiye Kalkınma Bankası veya bu bankanın uygun göreceği diğer bankalarca, 1 yıl vadeli ve %30 faizli (anapara ve faiz vade sonu ödemeli) işletme kredisi kullanılır.¹⁴⁷

2.9. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YATIRIM PROJELERİNİN KARLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.9.1. Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinin Önemi

Yatırım projesi daha önce belirtilen yatırımlar ve bu yatırımlarla sağlanacak yararları önceden tespit etmek üzere yapılan bir plan olarak ortaya çıkmaktadır. İşletme çalışmalarının sürekliliğine karşın, yatırım projesi, yatırımların tamamlanması ve bitişini oluşturan süre ile sınırlı çalışmaları kapsamaktadır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Kemalettin ÇONKAR, (2002), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Yatırım Teşvikleri, Afyon, s. 159

¹⁴⁸ Oktay GÜVEMLİ; (1990), Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul, s.8

Yatırım projesi kavramına kısaca değindikten sonra yatırım projelerinin değerlendirilmesinin önemini açıklamakta yarar görüyoruz.¹⁴⁹

Bir ekonomide kıt olan kaynakların alternatif yatırım projeleri arasında optimum dağılımı önemli bir sorundur. Optimum dağılım gerçekleştirilebilirse yatırımların oluşturduğu fayda maksimum olur ve böylece kaynakların etkin kullanımı sağlanır.

Bir özel yatırımcı elindeki fonları kendisine en yüksek getiriye sağlayacak projeye yatıracaktır. Kamu sektörü ise, yatırım için ayıracağı fonların toplum ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak projelere yatırmayı tercih edecektir.

Burada hem özel yatırımcı (girişimci-sanayici) hem de ulusal ekonomi yönünden projeler arasında bir değerlendirme yapmak söz konusudur. Değerlendirme meselesinin çözümü için;

- Elde çok sayıda proje olması,
- Bu projeler arasında seçimi mümkün kılacak kriterlerin belirlenmiş olması
- Ve beklenen faydaların anlamlarının tarif edilmiş olması gerekir.

Bu bağlamda hangi projenin daha çok fayda sağlayacağını belirlenmesi aşağıdaki yatırım projeleri değerlendirme faktörleri aracılığıyla yapılabilir.

2.9.2. Yatırım Projelerini Değerlendirme Faktörleri

Yatırım projelerinin değerlendirilmesinde yeterli sayıda proje seçeneği olmalıdır. Çok sayıda seçenek olursa, proje seçimi görece olarak kolaylaşır. Aşağıda açıklanan faktörler proje seçeneklerinin sayısı üzerinde etkilidirler.¹⁵⁰

2.9.2.1. Sektörel Önceliklerin Varlığı

¹⁴⁹ Mustafa ÖZÇÖREKÇİ; (1996), Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, DPT Yayınları, Ankara, s.7

¹⁵⁰ Lütfullah TANKER, İmdat OSMANOĞLU(1992)“İktisadi Kalkınma İçin El Kitabı”, Birleşmiş Milletler Yayını, Ankara, s.11–14

Ekonomide bir sektörün diğer sektörlerle göre önceliği varsa, bu alanda proje hazırlanmasına ağırlık verilmelidir.

2.9.2.2. Kalkınma Planının Veya Hükümet Programının Esasları

Bu plan ve programlara ait projeksiyon ve üretim hedefleri hazırlanması düşünülen projeler için bir dayanak oluşturulacaktır.

2.9.2.3. Piyasa Etütlerinin Sonuçları

Yapılan piyasa etütleri uygulama yeteneği olan projeleri ortaya çıkarabilir. Bu etütleri şu şekilde sıralayabiliriz.

2.9.2.4. Ülkenin Karakteristiğini Belirleyen Mallar İçin İhraç Piyasaları

Böyle mallarda, söz konusu ülke dünya üretiminin çoğunu yapar ve çok miktarda ihraç eder.

2.9.2.5. Yurtiçi Tüketimi Olmayan Malların İhraç Olanakları

Ülke içinde talep olmadığı halde, ülkede üretilmesi için uygun şartlar bulunan malların ihraç olanakları varsa bu durum proje fikrinin ortaya çıkmasına yol açacaktır.¹⁵¹

2.9.2.6. İthal İkamesi Olanığı

¹⁵¹ Mustafa ÖZÇÖREKÇİ; Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, DPT Yayınları, Ankara , s.9-10

İthal olunan mal ve hizmetlerin, yerine yerli üretimi geçebilmesi olanağı, ithali yapan ülke için yeni bir üretim alanıdır. İthal istatistiklerinin iyi incelenmesi, yatırım yapılması düşünülen projelerin seçimi için gerekli verileri sağlar.

2.9.2.7. El Sanatıyla Üretimin Fabrika Üretimine Çevrilmesi Olanağı

El ve el sanatları yerine fabrika üretimine geçiş olanaklarının araştırılması, bir seri özel projelerin incelenmesine yol açacaktır.

2.9.2.8. Yurtiçi Talebin Artması

Hâlihazırda karşılanmakta olan mal ve hizmetlerin talebinde meydana gelen bir artış, esas olarak nüfusun büyümesine, gelir seviyesinin ve fiyatların yükselmesine (talep artışlarından kaynaklanan fiyat yükselmesi) dayanır. Talepte ortaya çıkan bu artışların tahmin edilmesi ve pazarlama yöntemlerinin incelenmesi, belirli projelerinde değerlendirilmesine yol açabilecektir.¹⁵²

2.9.2.9. Karşılanmamış Talebin Olması

Karşılanmamış talep olması halinde, piyasanın tam olarak incelenmesine ihtiyaç kalmadan karşılanmamış talebe ait ihtiyaçların bilinmesi, alternatif projelerin seçimi için istatistikî bilgi sağlayacaktır.

2.9.2.10. Diğer Faktörlere Bağlı Olarak Çıkan Projeler

Yukarıda açıklanan nedenlerden başka, diğer alternatiflerin de incelenmesi ile ortaya çıkan ilk sonuçlar daha ayrıntılı analizleri gerektirebilir. Bunun sonucunda, gözden kaçan, unutulmuş veya önemsenmeyen çeşitli projelerde dikkatle ele alınarak

¹⁵² Mustafa ÖZÇÖREKÇİ; Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, DPT Yayınları, Ankara , s.11

incelenir. Bu nedene bağlı olarak ortaya çıkan projeler, önceden değersiz görünen bir alana değer kazandıran teknik buluşların da bir sonucu olabilmektedir.¹⁵³

III. BÖLÜM

NİĞDE VE KAYSERİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YEREL EKONOMİK KALKINMAYA KATKISI

¹⁵³ Mustafa ÖZÇÖREKÇİ; Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, DPT Yayınları, Ankara , s.12

3.1. NİĞDE ÖRNEĞİ

3.1.1. Niğde İlinin Genel Özellikleri

3.1.1.1. Tarihçesi

Niğde'nin antik adı “NAHİTA” dır. Bahçeli buluntuları ve Çamardı-Kestel'de ortaya çıkarılan kalay madeni, Niğde tarihinin M.Ö 5000 yılına kadar uzandığını gösterir. Hitit ve Asur yazıtlarından M.Ö 1800'den itibaren, bölgede 1000 yıl süreyle Hititlerin yaşadığı anlaşılmaktadır. M.Ö 710'da Asurluların Hitit egemenliğine son vermesiyle bölge Friglere geçmiştir.

M.Ö 17 yılında Romalıların bölgeye gelişine kadar, Medler, Persler, İskender'in Helenistik Kapadokya Krallığı ve Bergama Krallığı yörede yaşamıştır. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Niğde, Bizans (Doğu Roma) toprakları içinde kalmıştır¹⁵⁴.

Türklerin (1071) Anadolu'ya gelişi ile başlayan Selçuklu Devleti egemenliği 1308 yılına kadar sürmüştür. 1470 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğunun kesin hâkimiyetine giren bölge Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir.

1166 ve onu takip eden yıllarda Niğde Yöresi Türklerin eline geçmiştir. Özellikle Anadolu Selçuklular'dan I.Alâeddin Keykubat zamanında parlak bir dönem daha yaşanmıştır. Dönemin valisi Zeyneddin Beşare'nin yaptırdığı (1223) ve daha sonra yaptırılan (1312) dönemin günümüze bıraktığı miraslardandır.

Anadolu Selçukluları Köseadağ Savaşında (1243) Moğollara yenilince bölge Moğolların uç beyliği olan İlhanlıların idaresine geçmiştir. 1357 yılında ise Karamanoğulları bölgenin yeni sahibi olmuşlar ve 1471 yılında ise Fatih Sultan Mehmet Karamanoğullarını yenilgiye uğratarak Niğde'yi ve diğer bölgeleri almıştır. Osmanlı döneminde Niğde eski önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla 1923 yılında il statüsüne kavuşmuştur¹⁵⁵.

¹⁵⁴ozelsiteler.com/iller/ic-anadolu/nigde.pha(16/12/2006)

¹⁵⁵

Osmanlı'nın çöküş dönemi ile başlayan ve çok uzun zamandır süregelen kargaşa ve belirsizlik, Milli Mücadele ile başlayan, Cumhuriyetle devam eden yeni dönemde son buldu.

Cumhuriyetle başlayan istikrar, bütün Türkiye'de olduğu gibi, Niğde'de de bayındırlık, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanlarda büyük gelişmeleri beraberinde getirdi.

Büyük bir kasaba görüntüsünde olan Niğde Merkezi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yapılan değerli çalışmalarla çehresini değiştirmeye başladı. Atatürk ve O'nun kurduğu Cumhuriyeti gönülden benimseyen, her zaman ona desteğini devam ettiren İllerin başında Niğde gelmektedir.

Cumhuriyetin ilan edildiği gün bu mutlu günü top atışlarıyla kutlayan ilk şehir Niğde'dir.

3.1.1.2. Coğrafi Yapısı

İç Anadolu bölgesinin güney doğusunda yer alır. Orta Toroslar içinde yer alan Boklarlar ve Aladağların kuzeye doğru kıvrımlanarak sokuldukları alanın kuzeyinde kalan Niğde ili, matematiksel konum itibarıyla güneyde 37 derece ve 25 dakikada N ve kuzeyde 38 derece 58 dakika N paralelleri ile batıda 33derece 10 dakika E ve doğusunda 35 derece 25 dakika E meridyenleri arasında yer almaktadır.

Kuzeybatıda Aksaray, kuzeyde Nevşehir, kuzeydoğuda Kayseri, batıda ve güney batı da Konya illeri ile komşu olan Niğde ili güneyde Bolkar Dağları ile İçel, güneydoğu ve doğuda Aladağların oluşturduğu doğal sınırlar ile Adana illerinde ayrılır. Büyük bir bölümü İç Anadolu Bölgesi kapsamında olan Niğde ili güneyde yer alan Çamardı ve Ulukışla ilçelerini Akdeniz Bölgesine bırakmaktadır.

Yüzey şekilleri bakımından Niğde ili toprakları çeşitli yapı özellikleri gösterilir; İlin SE kesiminde Orta Torosların Bolkar Dağları ve bunların kuzey uzantısı (Kırkpınar dağı vb) ile Aladağlar tarafından engebelenmiştir. Bolkar ve Aladağlar arasında kısmen Çaltı suyunun boyladığı tektonik bir çukur, Tekir çukuru ile Ecemiş koridoru yer alır. Bolkar Dağları, Medetsiz tepesinde 3524m ye yükselir. Bu dağların yapısında I zaman şist ve kireç taşları yaygındır. Kuzey batı doğrultulu tektonik çukurun E de kalan Aladağların yapısında ise I. Zaman sonu ve özellikle II. zaman (Kretase) kalker ve şistleriyle yeşil kayaçlar hâkimdir. İlin orta kesiminde Melendiz volkanik kütlesi yer alır.

Melendiz dağının kuzey ucunda Küçük ve Büyük Hasan dağları yükselir. Bu dağlık kütle III. Zaman ortalarından beri Erciyes ile birlikte etkinliğe geçerek volkanizmanın meydana çıkardığı lavlar ve göller içine çökelmiş volkan kütlelerinden oluştuğu ve yer yer IV. Zamanında faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Niğde nin kuzey doğusun da yer alan Misli Ovası ve güney batısında yer alan Bor Ovası ovalık alanları oluşturmaktadır. Her iki ovada tektonik çöküntü sonucunda oluşmuştur. Daha sonra volkanik alanlarda çıkan piroklastik materyal ve dağlık alanlardan gelen alüvyal dolgulara alüvyal dolgu ovaları olarak ortaya çıkmıştır. Niğde bölgesi Türkiye jeoloji haritasına ait I.Ö.19 paftası içinde Toridler ve Anatoridlerin bir araya geldiği alanı kaplar¹⁵⁶.

3.1.1.3. İklimi

Niğde'de kara iklimi görülür. Kara iklimi nedenleri ise; etrafının dağlarla çevrili olması, deniz seviyesinden 1200 m. yükseklik göstermesi, denizin bunaltıcı etkilerini ve denizden gelen rüzgârları alamaması, kuzeyden gelen soğuk rüzgarlara açık olmasındandır. Bu durumda Niğde'nin genel iklim özelliği; yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlıdır. Yağışlara kar halinde kışın, yağmur halinde ilkbaharda rastlanmaktadır.

¹⁵⁶ niğde.gov. tr(16/12/2006)

Yağışların azlığı sebebiyle ormanlık bölge azdır. Ormanlar Toroslar bölgesinde, Hasan ve Melendiz dağlarının yüksek yamaçlarında bulunur.

Güneyde Bolkar ve doğuda Aladağlar yüksek dağlık kütleleri engel olduğu için Akdeniz ikliminin bölgeye sokulmaması, diğer taraftan Hasandağı, Melendiz ve Göllü dağ sıralarının batıda kuzey güney sektörlü rüzgârlara açık, bir depresyon konumunda olan Niğde ili, Türkiye genelinde iç kesimlerin karasal iklim şartları içinde değerlendirilmektedir.

Yıllık ortalama sıcaklık değerleri incelendiğinde sıcaklık değerleri incelendiğinde sıcaklığın soğuk ay ocak ayında 0'ın altında olduğu ve şubat ayında da devam ettiği, mart ayından itibaren ise sıcaklıkların hızla artarak temmuz ayında en yüksek değerine ulaştığı görülür. En sıcak ay ile en soğuk ay arasındaki amplitüd değerinin 23 dereceyi bulması bölgenin orta kuşak kontinental sıcaklık rejimi içinde kaldığını gösterir.

Niğde Meteoroloji istasyonunun belirlediği uzun yıllar ortalamalarına göre, yıllık toplam yağış miktarı 248.8 mm. Yıllık yağış grafiği incelendiğinde, Temmuz ve Ağustos aylarını en kurak aylarını olduğu ve yağışın 5 mm 'yi bulmadığı görülür. Buna karşılık Mayıs (52.2 mm ve Aralık 41.4 mm) en yağışlı aylardır. Eylül ayından itibaren hızla artmaya başlayan yağışlar, Aralık ayından itibaren azalarak Nisan ayına kadar bir durgunluk gösterir (35 mm civarında).

Yazın kuruyan otların oluşturduğu steplerdir. Bunlarda Ekim aylarını etkisiyle değişiklere uğrar. Dağlık alanlarda yer yer çalılıklara ve seyrek olarak ormanlara rastlanır. İlin güney kesimlerinde sular, Ulukışla suyu ve Ecemiş Gürgün suyu aracılığıyla Seyhan ırmağına dökülür. Niğde ve Bor'dan geçen Karasu-Ereğli bataklığında ve Ulu ırmak Tuz gölünde sona erer.

Bölgede iklim ve toprak şartlarına bağlı olarak gelişmiş doğal bitki örtüsünü iki grupta değerlendirilebilir. Yağış şartlarının nispeten yüksek olduğu dağlık alanlar üzerinde yer almış bulunan nemli orman sahaları birincisi; alçak kesimlerde ovalık

alanlarda yağış azalmasına bağlı olarak ortaya çıkar ve dağınık kümeler halinde bulunan park görünümlü kuru orman sahaları ikincisini oluşturur.

3.1.1.4. Nüfusu

2004 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilimizin nüfusu 348.081'dir. Nüfusun İl İlçe; Bucak ve Köylere göre dağılımı aşağıda verilmiştir. Nüfusun % 36'sı şehirlerde , % 64'ü bağlı belediye ve köylerde yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu Km2'ye 45 kişidir¹⁵⁷.

TabloİLÇENİN ADI	TOPLAM	İL VE İLÇE MERKEZLERİNİN NÜFUSU	BELDE VE KÖYLERİN NÜFUSU
Merkez İlçe	177.396	78.088	99.308
Altunhisar	22.284	3.839	18.445
Bor	63.020	29.804	33.216
Çamardı	20.302	4.086	16.216
Çiftlik	32.151	4.627	27.524
Ulukışla	32.928	6.368	26.560
TOPLAM	348.081	126.812	221.269

Niğde Nüfus Müdürlüğü 2004 verileri

3.1.1.5. Sosyal Yaşantı

Alt yapının yaygınlaştırılarak iyileştirilmesi, ulaşım ve kitle iletişim imkânlarının gelişmesi, ekonomik gelişmeyi artırıcı yatırımların yapılması, Üniversitenin kurulması ve büyümesi sosyal yaşantıyı geliştirmiş, kültür-sanat ve spor etkinliklerini de canlandırmıştır.

İlimizin tüm İlçe, kasaba ve köylerinde elektriksiz yerleşim birimi yoktur. Bütün yerleşim birimlerinde su mevcuttur. Beldelerin şebekelerinde ve köylerde yetersiz olanlarda iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır.

¹⁵⁷niğde.gov.tr/nufus.htm(18/12/2006)

Ülkemiz üretiminde önemli yere sahip elmacılıkta artık türlü nedenlerle verimi ve getirisi düşük olan üretimin yerine bodur ve yarı bodur elmacılığı geliştirme projesi

Bor İlçesinde yüksek sistem bağıcılığı geliştirme projeleri yapılmaktadır.

Bu arada yer üstü sulamalarının iyileştirilmesi için DSİ Genel Müdürlüğünce devam ettirilen Gebere Barajı II merhale projesi ile Postallı ve Uluğağ göletleri ile Köy Hizmetleri Müdürlüğünce yapılan Dikilitaş, Porsuk Emirler, Himmetli ve Yeniköy göletleri yapım işleri de takip edilen işlerdir.

İlimiz iyi turizm imkânlarına sahiptir ve bu potansiyel iyi değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Aladağlar ve Bolkar Dağları dağ turizminde İlimizin en ön sırada gelmesini sağlamaktadır. İlimiz dağ turizmi imkânları olabildiğince tanıtılmaya çalışılmaktadır.

İnanç turizmi alanında İlimizdeki Gümüşler Manastırı ülkemizdeki en önemli ilk 10 eser arasına girmiştir. Manastırın tanıtılmasının yanında çevre düzenlemesi yapılmaktadır.

Keza Bor İlçesi Bahçeli belediyesi sınırları içinde bulunan Roma Havuzu çevresinin Turizm Bakanlığınca değerlendirilmesi için çalışmalar yapılmış, yap-işlet-devret modeline göre ilana çıkarılması sağlanmış, takip edilmektedir¹⁵⁸.

İlimizde önem verilen bir diğer çalışmada ağaçlandırma çalışmalarıdır. İlimizin % 5'i bile ormanla kaplı değildir ve erozyon tehlikesi ile yaşanılmaktadır. Ağaçlandırma ve erozyon kontrolü başmühendisliğince yapılan projeli çalışmaları ilaveli olarak Niğde Belediyesince yer tahsis edilmesi sağlanmış, toprak işleme ve ağaçlandırma çalışmalarına başlanmış. Valiliğimizce Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu çerçevesinde bir kampanya başlatılmış, vatandaşların ve tüm kuruluşların katkıları sağlanarak ağaçlandırma yaptırılmaktadır.

¹⁵⁸ niğde.bel.tr/tr/ilçeler.htm(19/12/2006)

3.1.1.6. Yatırım Faaliyetleri

Ülkemiz üretiminde önemli yere sahip elmacılıkta artık türlü nedenlerle verimi ve getirisi düşük olan üretimin yerine bodur ve yarı bodur elmacılığı almıştır. Bor İlçesinde yüksek sistem bağcılığı geliştirme projeleri yapılmaktadır. Hayvancılığı geliştirmek için kooperatiflerin kurulması teşvik edilmekte, süt sığırcılığı, besi sığırcılığı, arıcılık ve anlaşmalı koyunculuk projeleri yapılmaktadır¹⁵⁹.

İlimiz yerüstü su kaynakları yönünden fakirdir. 275.000 ha tarım arazisinin ancak %37'ine karşılık gelen 102.361 ha.'da sulu tarım yapılabilmektedir. Mevcut baraj ve göletlerin yetersizliği nedeniyle yeraltı kaynaklarına yönelinmiş ve pek çok sondaj kuyusu açılmıştır. Toplam sulamanın yaklaşık yarısı devlet tarafından yapılmakta, yarısı da halk tarafından açılan kuyulardan yapılmaktadır. Özellikle patates üreticisi vatandaşlar tarafından açılmış 11.000 adet kuyu vardır. Sondajın mazotla yapılması vatandaşın üretim maliyetinin çok yüksek gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu yüzden TEDAŞ tarafından yürütülen tarımsal elektrifikasyon çalışması çok önemli bir çalışma olarak takip edilmektedir.

Yer üstü sulamalarının iyileştirilmesi için DSİ Genel Müdürlüğünce devam ettirilen Gebere Barajı II merhale projesi ile Postallı ve Uluağaç göletleri ile Köy Hizmetleri Müdürlüğünce yapılan Dikilitaş, Porsuk Emirler, Himmetli ve Yeniköy göletleri yapım işleri de takip edilen işlerdir. Bor-Emen ovasında sulanmayı bekleyen büyük bir arazi vardır. Bu ovanın sulanması için Ecemiş çayının sularının toplanarak tünellerle taşınması için DSİ Genel Müdürlüğünce proje hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Bu ova sulanabildiğinde 160.000 ha arazi daha sulu tarıma kazandırılmış ve İl ekonomisine büyük bir getiri sağlanmış olacaktır¹⁶⁰.

Tablo

Önemli Kamu Yatırım Projeleri						
Sıra No	Proje Adı	Başlama-Bitiş Tarihi	Proje Tutarı	Geçmiş Harcaması	Yıllar	Yılı Ödeneği

¹⁵⁹ yerel.net.org.tr/iller/il.php/nigde(14/12/2006)

¹⁶⁰ Dpt.gov.tr/dqyu/ipg/cnanadolu/nigdeper/pdf(20/12/2006)

1	Gebere II Merhale Projesi	91 / 06	15.025	5.494	1
2	Merkez Dikilitaş Göleti	83 / 06	2.538	1.610	150
3	Kemerhisar-Pozantı Otoyolu	93 / 06	1.371.340	318.220	90.300
4	Nevşehir-Niğde-Aksaray Turistik Y.	73/04	27.018	22.044	250
5	Bor-Altunhisar-Çiftlik Yolu	95 / 05	41.214	3.708	900
6	Bor 700 Kişilik Öğrenci Yurdu	98 / 03	500	541	600
7	Fen - Edebiyat Fak.	93 / 04	9.000	8.012	1
8	Kampüs Altyapısı	94 / 05	11.977	6.639	650
9	Müh. Mim. Fak.	94 / 04	5.000	1.501	1
10	İk. İd. Bil. Fak.	94 / 04	6.415	3.459	1
11	Çamardı M.Y.O.	95 / 04	2.000	1.135	1
12	Ulukışla M.Y.O.	95 / 03	3.372	2.372	1.000
13	Bor Fizik Tedavi Reha. Mer	95 / 04	15.500	7.800	500

Niğde OSB internet sayfası

3.1.1.7. Turizm

Niğde doğal güzellikleri, kültürel varlıkları ve termal kaynakları ile turizm açısından önemli cazibelere sahiptir.

Aladağlar ve Bolkar dağları dağcılık, yürüyüş ve kış sporları açısından oldukça cazip bölgelerin bulunması, farklı kültür ve uygarlıkların kalıntılarının olması, Türkiye genelinde inanç turizmine yönelik olarak seçilen 8 eser arasında yer alan Gümüşler Ören Yeri ve Manastırı, termal turizme yönelik kaplıca ve içmeler gibi yerler bulunmakta olup, yeterince değerlendirilememektedir¹⁶¹.

İl turizm potansiyelinin gelişmesi için yeterli alt yapı ve tesislerin yapılması gerekmektedir. İlde turizm sektörünün önemli bir potansiyele sahip olduğu ve bu potansiyelin iyi bir şekilde değerlendirilmesi sonucunda il turizm gelirlerinin önemli boyutlara ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Anadolu'daki birçok yerleşim yerinde görüldüğü gibi, Niğde de coğrafi konumu nedeniyle, çeşitli kültürleri bünyesinde

¹⁶¹ niğde.turizm.gov.tr(12/12/2006)

bulundurmıştır. Yapılan kazılarda elde edilen bulgular Niğde'nin tarihinin M.Ö. 7000 yıllarına dayandığını göstermektedir.

Niğde ili, bilinen bu tarihten günümüze kadar Anadolu'da yaşamış bütün uygarlıkların eserlerine sahiptir. Niğde Müzesi gezildiğinde, Anadolu'nun 9 bin yıllık tarihinin tüm izleri kronolojik bir sırayla gözlenebilir.

Niğde'de bulunan en eski tarihli buluntu, M.Ö. 7000 yılına tarihlenen Köşk Höyük'tür. Buradan çıkarılan önemli buluntular Niğde Müzesi'nde sergilenmektedir.

M.Ö. 3000 2000 yıllarına tarihlenen, Çamardı İlçesi Celaller Köyü yakınlarındaki GöltepeKestel Ören Yeri'nde, 1990 yılından itibaren yapılan kazılarda elde edilen bulgular Anadolu ve Dünya tarihi açısından çok önemlidir. Eski Tunç Devri'nde Anadolu'nun kalay ihtiyacının Mezopotamya'dan karşılandığı düşünülürken, buradan çıkan bulgular bu kanıyı tersine çevirmiştir.

Geç Hitit dönemine ait en önemli bulgu ise Niğde'ye bağlı Aktaş Köyü yakınında bulunan Andabalis (Andaval) Kilisesi'nde ele geçen, Hitit Hiyeroglifi ile yazılmış kitabedir. Kitabede Niğde'nin eski isminin "Nahita" olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde Niğde'deki en önemli Hitit şehri ise Göllüdağ'daki Geç Hitit Dönemi şehridir. Diğer önemli Hitit Eserleri ise; Bor Gökbez Kaya Kabartması, Porsuk Kitabesi, Keşlik ve Niğde Stelleridir.

Roma Dönemi'nin en önemli ve görkemli buluntuları ise, bugünkü adı Kemerhisar olan antik Tyana kentinde ortaya çıkmıştır. Bugün toprak üstünde o döneme ait su kemerleri ve Bahçeli Roma Havuzu ile görülebilen antik tyana kenti, 2. 4. yüzyıllarda bölgenin en zengin ve en güzel kenti durumundaydı. Roma Dönemi'nin diğer kültürel merkezi ise Karatlı Kasabası Kaya Mezarlarıdır.

Bizans Dönemi'nin en görkemli ve en güzel eseri ise Gümüşler Kasabası'ndaki Gümüşler Ören Yeri ve Manastır'dır. 8. ve 12. yüzyıllara tarihlenen ören yeri 1,5 km uzunlukta bir yerleşim merkezidir. Kapadokya yöresinin en sağlam fresklerine sahip olan manastırda en önemli eser Meryem ve İsa'nın gülümseyen üç boyutlu bakışı olan

fresktir. Ayrıca Niğde'de aynı dönemleri ait, korunma ve barınma amacıyla yapılmış 20'ye yakın yeraltı şehri bulunmaktadır¹⁶².

Niğde'de Türk İslam eserlerinin en güzelleri Anadolu Selçuklularından kalan eserlerdir. Yaz aylarında oluşan Taçlı Kadın Başı görüntüsü ile, dünyada mimari benzeri olmayan Alaeddin Camii, Hüdavend Hatun Türbesi dönemin önemli eserleridir. Ayrıca Akmedrese, Sungur Bey Camii, Mehmet Paşa Kervansarayı, Gündoğdu Türbesi ve Saat Kulesi diğer önemli eserlerdendir.

Şehrin merkezindeki Alâeddin Tepesi üzerinde bulunan Niğde Kalesi'nin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir; ancak ilk temellerinin Hitit Döneminde atıldığı, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde onarımlar gördüğü bilinmektedir.

Niğde'de, Anadolu'da binlerce yıldır hüküm sürmüş uygarlıkların eserlerini, birbirinden olumlu yönde etkilenmiş, kültürel kaynaşmanın en güzel örneği olarak görebilmek mümkündür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında, Müslüman ve Hristiyan halkların aynı yerleşim merkezlerinde bir arada oturduklarını ve cami ve türbelerin yanında Ermeni ve Rum kiliselerinin yan yana yapıldıklarını görüyoruz.

Daha sonraki yıllarda, Niğde'de bulunan birçok kilise, Müslüman halk tarafından korunmuş, onarılmış ve cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fertek ve Yeşilburç kilise camileri bunların en güzel örnekleridir.

Kültürel yönden incelediğimiz Niğde, Yöre ve ülke kültürünü değişik yönlerden etkileyen birçok alim, din adamı, ermiş ve evliya da yetiştirmiştir. Sarı Saltuk, Kemal Ümmi, Ahmet Kuddusi, Galip Bey, Aşık Tahiri ve Aşık Kemali bu kişilerin en önemlilerindendir.

Niğde'yi, Kapadokya Yöresinin tüm özelliklerini taşıyan bu durumundan ve değişik kültürleri bağrında bulundurduğundan, bir "Kültürler Mozayığı" olarak

¹⁶² niğde.turizm.gov.tr(12/12/2006)

değerlendirmek hiç yanlış olmaz. Niğde'nin kültür turizmi potansiyeli sınırlı gibi görünse de, sahip olduğu son derece önemli ve kendine özgü kültür varlıkları bu sınırı zorlamaktadır.

Niğde'ye, yaklaşık 20 km uzaklıkta, Bor ilçesi Bahçeli ve Kemerhisar kasabalarını içine alan geniş bir bölgede bulunan "Tyana Ören Yeri" bir Antik kent olarak, Kemerhisar Su Kemerleriyle ve Bahçeli Roma Havuzu ile canlılığını korumaktadır¹⁶³. Roma devrinden kalma Niğde'ye 40 km uzaklıkta Karatlı kasabası yakınında bulunan "Kuşkayası Mezarlığı" önemli kalıntılardır. Niğde'ye 9 km mesafede "Gümüşler Ören Yeri ve Manastır"dır". Kapadokya bölgesi'nin diğer yeraltı şehirleri gibi Bizans dönemine ait olan ve korunmak amacı için yapılmış olan "Kavlaktepe Yeraltı Şehridir"¹⁶⁴.

3.1.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesi

3.1.2.1. Organize Sanayiinin Kuruluşu

Organize Sanayi bölgeleri (OSB), Türkiye’de özellikle 1980 sonrasına ait bir oluşum olarak ayrı bir sanayileşme tarzının ifadesidir. Düzenli ve gelişmiş yapılaşma ve altyapıları, sosyal ve kültürel imkanları, rahat ve sağlıklı çalışma şartları vb. birçok özelliği ile OSB’ler yeni ve modern bir sanayileşme tarzının göstergesidir. OSB’ler, Türkiye’de hükümetlerin de ciddi teşviki ile 1980 sonrasında önemli bir ivme kazanmıştır. Bugün birçok ilçeye kadar yayılmış; büyüklü-küçüklü ve farklı amaçlarla kurulmuş olan çok sayıda OSB bulunmaktadır. Niğde’de birisi büyük, birisi küçük –iki ve Borda da bir adet olmak üzere toplam üç adet OSB bulunmaktadır. Ancak OSB denince akla öncelikle Niğde OSB gelmektedir. Niğde OSB Niğde’nin beklide en somut ve en elle tutulan tesislerinden birisidir. 1994 yılında hizmete giren OSB, Niğde’nin sınaî ve ticari hayatında ayrı bir yere sahiptir.

	ALAN(m2)	ORAN(%)
Toplam sanayi parseli alanı	88448,47	68,66
İdari-sosyal tesis alanı	149039,46	3,67

¹⁶³ e-şehir.com.tr(23/12/2006)

¹⁶⁴ www.nigde.gov.tr (05.11.2006 18:10:05)

İdari-sosyal-ticari tesis alanı	20813,96	0,51
Eğitim tesis alanı	19496,54	0,48
Yeşil alan	486098,42	11,97
Doğal gaz ölçüm istasyonu	7451,71	0,18
Teknik altyapı alanı	11327,38	0,28
Arıtma tesisi alanı	20809,27	0,51
Trafo alanı	2396,76	0,06
Sağlık koruma bandı	225174,29	5,51
Yollar	330329,40	8,13
Genel Toplam :	4061385,66	100,00

OSB'nin altyapı çalışmaları Niğbaşı a.ş. tarafından yapılmıştır.1990 yılında enerji nakil hattı ve bölge içi elektrik şebekesi tamamlandı. Bölge içi yollar, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve yağmur suyu şebekesi ve bunun gibi tesisler Niğde belediyesi tarafından 1992 yılında tamamlandı¹⁶⁵.

OSB'nin idari binası ve kreş, çırak okulu, çarşı grubu, sağlık merkezi, kafeterya ve ısı merkezinden oluşan sosyal tesislerin inşası 1995 yılında tamamlandı. 2003 yılında, Niğde OSB'nin yönetimi sanayicilere devredildi. Niğde'deki sanayiciler, kendi bulundukları OSB'nin yönetimini bizzat kendileri yürütmektedirler. Niğde OSB, mevcut haliyle bölge sanayicilerine en iyi şekilde hizmet vermektedir.

Niğde OSB'nin yönetim kurulu ve denetleme kurulu'ndan oluşan bir yönetim tarzı bulunuyor. Yönetim kurulu başkanı, Birko AŞ 'nin de yönetim kurulu başkanı Erdoğan Mumcu; başkan vekili, Niğcam'ın ortaklarında Şevket Katırcıoğlu; bölge müdiresi ise Zuhal Dişçekici'dir.

Niğde OSB'de büyüklükleri 4000m² ile 158000m² arasında değişen sanayi parselleri mevcut olup, bölge arazisinin genişletilmesi çalışmaları devam etmektedir.

¹⁶⁵ Niğde OSB' den alınan bilgiler 27.10.2006

Niğde OSB'nin yeni dâhil edilen parseller ve imar tadilatı sonucunda oluşan arazi durumu ve alan dağılımı aşağıdaki gibidir.

	ALAN(m2)
Üretim yapılan parseller	1.116.047,4
İnşaat halindeki parseller	297.886,65
Proje aşamasındaki parseller	344.196,05
Tahsis edilmemiş parseller	1.030.318,34

Mevcut durumda Niğde OSB'de 47 firma fiilen üretim yapmakta; 11 firma inşa aşamasında, 9 firma ise proje aşamasında bulunmaktadır. OSB'de;1653 kişisi Birko Şirketler Grubu'nda olmak üzere toplam 3200'in üzerinde işçi istihdam edilmektedir. Mevcut durum Birko, OSB'deki en büyük istihdam sağlayan kuruluş niteliğindedir.

Niğde OSB'de yer alan firmaların 2005 yılındaki toplam ihracatları 22.546.000 \$ olup bunun 19.564.000 \$'ı Birko şirketler grubuna ait olduğu gözlenmektedir.

Niğde OSB'de yer alan firmaların 2005 yılı ithalatları ise 9.204.000 \$ olup, bunun 7.800.000 \$ yine Birko şirketler grubu, Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşları sıralamasında 446. sırada yer aldı.

Büyüme ve istihdam konusunda anahtar sözcük “yatırım”dır. Niğde, 5350 sayılı kanun ile yatırım ve istihdamı teşvik kapsamına alınmıştır. Niğde'ye yatırım yapan yatırımcılar, SSK işveren prim teşviki, gelir vergisi stopajı teşviki ve bedelsiz arsa ve arazi teşviki gibi teşviklerden faydalanabilmektedirler¹⁶⁶.

Ancak Niğde'nin söz konusu teşviklerden yeterince yararlanabildiğini söylemek güçtür. Bu yalnızca Niğde için geçerli bir durum değildir. Genel olarak ifade etmek gerekirse yaklaşık son iki yıldır uygulanmakta olan özel yatırım teşviklerinin sonucuna baktığımızda birkaç istisna il dışında, yatırım teşviklerinin uygulandığı illerin çok büyük bir kısmında beklenen derecede bir başarı elde edilememiştir. Bunda, daha önceki teşvik kanunlarında öngörülen 10 işçi istihdamı şartının minimum 30 işçiye

¹⁶⁶osbuk.org.tr(26/12/2006)

ıkarılmasının büyük etkisi olmuştur.      30 iŗ i rakamı Niğde gibi orta ölçekli illere yatırım yapmayı planlayan küçük ve orta ölçekli iŗletmeler için büyük bir rakamdır. Yasa tasarısı son halini almadan önce Niğde’ye de birçok  n baŗvuru olmasına rağmen, yasa çıktıktan sonra bu baŗvurular maalesef ger ekleŗmemiŗtir.      yasanın ge tiğ i Şartlar baŗvuran iŗletmeler tarafından ağır bulunmuŗtur.

Teŗvik yasası olsun veya olmasın Niğde’nin yatırımcıları cezp edecek Şartları hazırlaması ve bunların tanıtımını yapması gerekir. Niğde OSB, yatırımcılara bu imkânı sağlamaktadır. Ancak –genelde Niğde’nin özelde de – OSB’nin tanıtımını yeterince yaptığımızı söylemek mümkün değildir.      hiçbir ilin geliŗmesi yalnızca teŗvik yasalarına bırakılamaz. Ayrıca teŗvik yasaları çoğunlukla belli bir dönemi kapsamaktadır. H lbuki bir ili yatırımlar için uzun dönemde cezp edici hale getirmek gerekmektedir. Teŗvik yasalarının getireceği avantajlar elete bir ildeki yatırımlara ilk hareketi kazandırması bakımından son derece önemlidir ve küçümsenmemelidir.

Niğde OSB deki firmaların çok  eŗitli alanlarda faaliyet gösterdikleri anlaŗılıyor. Aŗağıdaki tabloda belirtildiği üzere bu firmaların önemli bir kısmı önemli miktarlarda ihracat yapabilme kapasitesine sahiptirler. Ancak önemli bir kısmının faaliyet alanı mobilya ve tekstildir. Tekstil iŗletmeleri ise çoğunlukla iplik üretimi üzerine faaliyet gösteriyor. Genel olarak bakıldığında ulaŗım, tarım, madencilik ve turizm potansiyeli gibi bir çok bakımdan Niğde’nin diğer bir  ok ile nazaran eksiği yok; fazlası vardır. Ancak Niğde’nin en büyük problemlerinden birisi olarak Şehrin ve bu arada NOSB’ nin yeterince tanıtılamamasından dolayı Şehrin sahip olduğu potansiyeli ekonomik değere d n ŗt rmekte zorlanmasıdır.¹⁶⁷

Niğde OSB’deki iŗletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı

İŗletmelerin faaliyet alanları	İŗletme sayısı
Tekstil –İplik –Pamuk	9
Ağaç iŗleri-Mobilya	9
Gıda maddeleri	8
Ambalajlama	4
Pimapen –PVC doğrama	3

¹⁶⁷nitso.org.tr(23/12/2006)

Makine ve makine parçaları üretimi	3
Plastik sanayi	3
Beton yapı elemanları	2
Otomatik kapı ve çelik kapı üreticileri	2
Madencilik ve maden ürünleri	1
Enerji üretimi	1
Cam üretimi	1
Kimyasal yapı maddeleri	1
Toplam	47

3.1.2.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesi’nde Yatırım Yapmanın Avantajları

Zengin tarihi, kültürel değerleri ve doğal zenginliklere sahip Niğde, İç Anadolu’nun gözde şehirlerindendir. Geçmişte değişik medeniyetlere ev sahipliği yapan Niğde sanayi kenti olma yolunda hızla ilerlemektedir. eğitim düzeyi yüksek asayiş sorunu olmayan yaşam şartlarının kolay ve ucuz olan Niğde yakın gelecekte başta sanayi olmak üzere, üniversite turizmi ve tarımı ile Türkiye’nin önde gelen illeri arasına girmeye adaydır.

Niğde-Bor Karayolu üzerinde il merkezine 7km, bor ilçe merkezine 6km uzaklıkta yer alan Niğde organize sanayi bölgesinin temeli, 1986 yılında 261 hektarlık bir alanda atılmıştır. 1991 ve 2004 yılında yapılan genişleme çalışmaları sonucunda bölge arazisinin toplam 406 hektara yükselmiştir.¹⁶⁸

Enerji nakil hattı ve bölge içi elektrik şebekesi, 1990 yılında bölge içi yollar içme ve kullanma suyu kanalizasyon ve yağmur suyu şebekesi 1992 yılında, idare binası kreş çırak okulu, çarşı grubu, sağlık merkezi, yemek fabrikası-kafeterya tesisi ve ısı merkezinden oluşan sosyal tesisler 1995 yılında tamamlanarak sanayicilerin hizmetine sunulmuştur.

¹⁶⁸ niğde.osb.com (16/11/2006)

Yemek fabrikası-kafeterya binası özel bir şirket tarafından işletilerek sanayicilere diğer kurum ve kuruluşlara hazır yemek hizmeti vermektedir.

Niğde Organize sanayi bölgesi atık su arıtma tesisi Ocak 2006 yılında ihale edilmiş olup tesis inşaatı tamamlanmak üzeredir. Ekim 2006 da faaliyete geçmesi planlanmaktadır.

Yüksek planlama kurumunun 22.07.1997 gün ve 97/41 sayılı kararı ile Niğde, kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına alınmıştır. Bu yörelere sağlanan indirim muafiyet ve desteklerin tamamından bölge sanayicileri yararlanmaktadır.

Niğde organize sanayi bölgesinde 5084 sayılı yatırımların ve istihdamın teşviki ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun kapsamında yatırımcılara tahsis edilen arsaların bedeli hazine tarafından karşılanmaktadır.

Bölgede yer alan ve yatırım yapacak olan kişi ve kuruluşlar asgari 30 kişi işçi istihdam etmeleri halinde 5350 sayılı yasa ile tanınan teşvik ve desteklerin tamamından faydalanmaktadırlar. Bu kapsamda istihdam edilen her işçinin (asgari ücret ölçeğinde) gelir vergisi stopajı terkin edilmekte, SSK işveren payı hazinece karşılanmaktadır. Tesisin enerji faturasının (çalıştırılan işçi sayısına göre) %20-50'si hazine tarafından iade edilmektedir.

28Nisan 2003 tarihinde yapılan ilk genel kurul toplantısında Niğde organize sanayi bölgesi müteşebbis heyetinin görevi sona ermiş ve Niğde Organize Sanayi Bölgesi Sanayicilerin yönetimine girmiştir. Sanayici sorunlarını kendisinde yaşayan yönetim kurulu bölge sanayicilerine hizmet vermektedir

Bölgede jandarma Karakolu mevcuttur. Bölge yönetimi tarafından oluşturulan ortak sağlık biriminden firmalar istifade etmektedirler.

Bölge arazisi içerisinde ve çevresinde Anadolu Tekstil meslek lisesi, Anadolu öğretmen lisesi, Niğde fen lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Faik Şahenk Anadolu Teknik Meslek lisesi bölgeye 7km uzaklıkta 2 adet Endüstri Meslek Lisesi ve teknik

Lise mevcuttur. 800m uzaklıkta ilköğretim okulu, 1km uzaklıkta kolej (Lise, ilköğretim, anaokulu) vardır. Bölge içerisinde alışveriş ve eğlence merkezi vardır¹⁶⁹.

Kampus alanı bölge arazisi karşısında yer alan Niğde üniversitesinin bünyesinde bulunan Fakülte(elektrik-elektronik, makine, jeoloji, inşaat, iktisat, işletme, fizik, kimya, biyoloji, sosyal bilimler, eğitim fakültesi) ve Meslek Yüksek okullarında (elektrik, endüstriyel elektronik, bilgisayar programcılığı, inşaat, makine, otomotiv, motor, tekstil, hazır giyim, harita kadastro, ziraatı arıcılık iklimlendirme ve soğutma turizm ve otelcilik muhasebe işletmecilik, radyo tv, yerel yönetimler, büro yönetimi ve sekreterlik bölümleri) eğitim alan ve alanlarında başarılı olan öğrenciler ve meslek lisesi mezunları sayesinde kalifiye eleman sorunu yaşanmamaktadır.

Niğde’de yan sanayi ve lojistik destek (ulaşım, nakliye, servis vb) imkanları geniş ve sorunsuzdur.

Niğde Organize sanayi bölgesinde 3’ü faal 4’ü yedek olmak üzere 7 su kuyusu mevcut olup sanayicilere ucuz (0,35ytlm3) ve kesintisiz kullanma suyu hizmeti verilmektedir. Tesislerin su şebekesine bağlanabilmeleri için her parselin kenarında bağlantı tesisatı mevcuttur.

Bölge içi elektrik şebekesi ve enerji nakil hattı Niğde OSB’ne ait olduğu, işletme ve bakımı Niğde OSB tarafından yapıldığı için MEDAŞ tarifelerindeki kalkınmada öncelikli iller fiyatları kullanılmaktadır. Bu da enerji faturalarında kalkınmada öncelikli illerden %12, diğer illerden %16 oranında tekabül etmektedir. Ortalama enerji kullanım bedeli 0,08900.ytl/kw dir.

Bölge içerisinde kurulmakta olan enerji üretim tesisi ile enerji anlaşması yapılmıştır. Sanayiciler EYLÜL 2005 tarihinde itibaren MEDAŞ’ın Niğde’de uyguladığı kalkınmada öncelikli iller elektrik satış tarifelerinden %16 oranında indirimli elektrik kullanmaya başlayacaklardır. Bölge içi elektrik şebekesinde her sanayi parseline enerji bağlantı noktası tesis edilmiştir.

¹⁶⁹ niğde.osb.com(16/11/2006)

Sanayicilerin bölgede yer alan enerji üretim tesisinden nitelikli buhar ve sıcak su temin etmesi mümkündür

Türk Telekom tarafından bölge içerisinde dijital telefon santrali kurularak bölgede her sanayi parselinin istifade edeceği şekilde şebeke oluşturulmuştur. ADSL ve diğer haberleşme hizmetleri sorunsuz verilmektedir¹⁷⁰.

Doğal gaz bölge alanı içerisinde dağıtımına hazır halde beklemektedir. İsteyen firma hattını kendisi oluşturmak şartı ile kullanabilecektir.

NİĞDE OSB’de büyüklükleri 4.000m² ile 158.000m² arasında değişen sanayi parseli mevcut olup bölge arazisinin genişletilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Yasal muafiyet ve indirimler NİĞDE OSB yönetim kurulu ve bölge müdürlüğü tarafından hazırlanan resmi yazı ve belgeler, izin ve ruhsat işlemleri (yapı ruhsatı, yapı kullanma izni, işyeri açma izni, SM ve GSM ruhsatları) için sanayicilerden hiçbir harç ve ücret alınmamıştır. Sanayicilerden 2000 yılından bu yana yönetim aidatı katılım payı ve başka hiçbir ad altında bedel talep edilmemiştir. 2006 yılında arıtma tesisi yatırımına katılım payı olarak 300.000,00 YTL, yönetim aidatı olarak 100.000,00 YTL sanayicilerin parsel yüz ölçümleri ve yaşayan sayılarına göre paylaştırılarak tahsil edilmektedir.

İç Anadolu bölgesinde yer alan NİĞDE konum itibariyle Nevşehir havalimanına 80 km, kayseri havalimanına 135 km ve mersin limanına 220 km, e-90 karayoluna 40 km demir yoluna 7 km mesafededir. NİĞDE –NEVŞEHİR, NİĞDE- KAYSERİ karayolları duble yol NİĞDE-MERSİN karayolunun büyük bir bölümü otoban olup eksik kalan bölümün otoban çalışmaları tamamlanarak yakın zamanda hizmete girecektir. Bu nedenle ulaşım problemi yaşanmamaktadır.

Niğde OSB, halen burada yer alan firmalara ve yatırımcılara birçok fırsatı sunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekilde ifade edilebilir.

¹⁷⁰tnigde.telekom.gov.tr(11/11/2006)

Eğitim düzeyi yüksek, asayiş sorunu olmayan, ucuz ve kolay yaşam şartlarına sahip Niğde yakın gelecekte başta sanayi olmak üzere, üniversitesi, turizmi ve tarımı ile Türkiye'nin önde gelen illeri arasına girmeye adaydır.

İç Anadolu bölgesinde yer alan Niğde, konum itibarıyla Nevşehir hava limanına 80 km Kayseri hava limanına 135 km ve Mersin limanına 220 km E-90 karayoluna 40 km demiryoluna 7 km mesafededir. Niğde – Nevşehir, Niğde- Kayseri karayolları duble yol: Niğde – Mersin karayolunun büyük bir bölümü otoban olup eksik kalan bölümün otoban çalışmaları tamamlanarak yakın zamanda hizmete girecektir. Bu nedenle ulaşım problemi yaşanmamaktadır.

Niğde organize sanayi bölgesinde 5084 sayılı yatırımların istihdamın teşviki ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun kapsamında yatırımcılara tahsis edilen arsaların bedeli hazine tarafından karşılanmaktadır.

Bölgede yer alan ve yatırım yapacak olan kişi ve kuruluşlar asgari 30 işçi istihdam etmeleri halinde 5350 sayılı yasa ile tanınan teşvik ve desteklerin tamamından faydalanmaktadırlar. Bu kapsamda istihdam edilen her işçinin (asgari ücret ölçeğinde)gelir vergisi stopajı telkin edilmekte, SSK işveren payı hazinece karşılanmaktadır. Tesisin enerji faturasının (çalıştırılan işçi sayısına göre) %20-50'si hazine tarafından iade edilmektedir.

Niğde OSB'de jandarma karakolu mevcuttur. Bölge yönetimi tarafından oluşturulan Ortak Sağlık Birimlerinden firmalar istifade etmektedirler.

Niğde'de yan sanayi ve lojistik destek (ulaşım, nakliye, servis v.b.) imkanlar geniş ve sonsuzdur.

Niğde OSB'de üçü dördü yedek olmak üzere yedi adet su kuyusu mevcut olup sanayicilere ucuz (0,35ytl/m³)ve kesintisiz kullanma suyu hizmeti verilmektedir. Tesislerin su şebekesine bağlanabilmeleri için her parselin kenarında bağlantı tesisatı

mevcuttur. Bölge içi elektrik şebekesinde her sanayi parseline enerji bağlantı noktası tesis edilmiştir¹⁷¹.

Sanayicilerin, OSB’de yer alan enerji üretim tesisinden nitelikli buhar ve sıcak su temin etmesi mümkündür. Doğalgaz bölge alanı içerisinde dağıtım hazır halde beklemektedir. İsteyen firma hattını kendisi oluşturmak şartı ile kullanabilecektir.

3.1.2.3. Niğde OSB’de Yaşanılan Sıkıntılar

Niğde organize sanayi bölgesinde yatırım yapmanın avantajları olduğu kadar da bazı dezavantajları da vardır. Bunlara şöyle değinebiliriz.

N.O.S.B gibi altyapısının büyük bir bölümünü tamamlamış bölgelerin devlet kredisi alma imkânı bulunmamaktadır. Banka ve diğer kaynaklı kredilerin maliyetinin OSB’lerin taşıyamayacağı boyutta olması yatırım ve hizmet yetersizliğine sebep olabilmektedir.

Niğde OSB’de faaliyet gösteren sanayiciler kendi imkânlarıyla yatırım yaptıklarından, mali imkânları kısıtlı olup OSB yatırımlarına katkıda bulunamamaktadırlar.

Niğde’nin ve OSB’nin sosyo-ekonomik şartları göz önüne alınarak tespit edilen arsa satış bedellerinden elde edilen gelir ile kredi ve faiz borçlarının tamamı ödenmiş olup; arsa taksitleri, katılma payları ve diğer gelirlerle ancak sevk-idari harcamalar ve arazi giderleri karşılanabilmektedir. Ülkemizdeki ekonomik şartlardan dolayı sanayicilerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle 2000 yılından bugüne kadar katılım payı alınmamaktadır¹⁷².

Bölgeye kurulacak arıtma tesisinin ihale edilmesine ve OSB’nin kendi kaynaklarından karşılanma çalışmalarına rağmen kaynak sıkıntısı yaşanmaktadır. Bölge yollarının yarısından daha fazlası asfaltlanmış olmasına rağmen, önemli bir kısmı henüz tamamlanamamıştır. Yenilenmesi gereken alt yapı yatırımları gerektiği şekilde

¹⁷¹ niğde.tedas.gov.tr(24/11/2006)

¹⁷² osbuk.gov.tr(24/11/2006)

yenilememektedir. Araştırma-geliştirme ve tanıtım-tems il çalışmalarına bütçeden yeterli pay ayrılamamaktadır. Doğal gaz bölge alanı içerisinde dağıtıma hazır halde beklemesine ve iletim ve dağıtım projeleri ihale edilmesine rağmen, doğal gazın bölge alanı içerisindeki dağıtımını kaynak yetersizliği nedeniyle yapılamamaktadır.

Niğde’de 1993 yılında kurulan, belirli aralıklarla faaliyet gösteren ve esasen Niğde’deki sanayicilerin ithalat ve ihracat işlemlerinde büyük kolaylıklar sağlayan Niğde Gümrük müdürlüğünün kapatılması, Niğde sanayicilerinin ithalat ve ihracat işlemlerinde büyük sıkıntıların doğmasına neden olmuştur. Bir ilde Gümrük müdürlüğünün bulunması, OSB’de yatırım yapacak sanayiciler için önemli bir avantajdır ve Niğde bu avantajdan mahrum kalmıştır.

Niğde’de açılan KOSGEB sinerji odağı, yoğun çalışmalarına rağmen yetersiz kalmaktadır. Söz konusu sinerji odaklarının KOSGEB işletme geliştirme merkez müdürlüğüne dönüştürülmesi, sanayicilerin KOSGEB imkanlarından yeterince faydalanmalarını teşvik edecektir.

Şüphesiz ki problemleri yalnızca Niğde OSB ile sınırlandırmak mümkün gözükmemektedir. Başka alanlarda yaşanan problemlerinde Niğde OSB’ye yansımaları olmaktadır¹⁷³.

1.Üretime Geçen tesis	:26
2.İnşaat Halinde bulunan tesis	:13
3.Proje aşamasında bulunan tesis	:23

3.1.2.4. Bölge Arazisi Ve Sanayi Tipleri

Bölge Arazisinin tamamı	: 2.598.719m2(260Hektar)
Sanayi Parsellerine ayrılan	: 1.656.298,21m2(165Hektar)
Sosyal tesis yeşil alan	: 685.399,29m2(69Hektar)
Yollar	: 257.022,42m2(25hektar)
Sanayi parselleri toplamı	: 111adet

¹⁷³ www.sanayi.gov.tr (06/11/2006)

Üretim yapılan parsel sayısı	: 26
İnşaat Aşamasındaki parsel sayısı	: 13
Proje aşamasındaki parsel sayısı	: 23
Boş parsel sayısı	: 4

3.1.2.5. Arıtma Tesis

Bölge'nin atık suları, fosseptik çukurunda, açık olarak toplanmakta iken Niğde üniversitesi kanalizasyonuna bağlanmıştır. En kısa zamanda Niğde Üniversitesi ile müştereken yapılacak arıtma tesisinin kurulması ve faaliyete geçirilmesi gerekmektedir.

Bölgemizin kendi imkânları ve sanayicilerin katkısı ile arıtma tesisi yapılması mümkün değildir.

Niğde üniversitesi ile ortak çözümler aranmaktadır. Bu hususta, sanayi ve ticaret Bakanlığı'nın istekleri doğrultusunda, üniversite ile yapılan şifahi görüşmeler sonucunda aşağıda belirtilen koşullarda anlaşma sağlanmıştır.

- Gereken arsa (Niğde Üniversitesi arazisi üzerinde) birlikte tespit edilecek, mülkiyeti Niğde OSB'ne bedelsiz olarak verilecektir.
- Etüt ve projeler Niğde OSB tarafından yaptırılarak bedeli ödenecektir.
- İnşaat ve diğer yatırım maliyeti, atık sular oranında, Niğde OSB Üniversite arasında paylaşılacaktır.
- Tesisin işletme masrafları Niğde OSB ne ait olacaktır.
- Arıtma tesisi işletmeye geçene kadar, bölgemizin atık suları sorununa çözüm getirmek için Niğde üniversitesinin kanalizasyon şebekesine bağlanmasına karar verilmiştir. Maliyeti bölgemiz tarafından karşılanacaktır¹⁷⁴.

3.1.2.6. Bölge Yollarının Asfaltlanması İşinin Tamamlanması

Bölge yollarının %30'u 1996 yılında bakanlık kredilerinden karşılanarak, %5'i 1998 yılında %30'u 1999 yılında bölgemizin kendi imkânları ile Niğde Belediyesi

¹⁷⁴ niğde.bel.tr (12/12/2006)

tarafından asfaltlanmıştır. Kalan bölüm 2000 yılında asfaltlanacaktır. Bölgemizde faaliyet gösteren sanayiciler teşvik almadan, kendi imkânları ile yatırım yaptıklarından, mali imkânlar kısıtlı olup, bölge imkânlarına katkıda bulunamamaktadır.

Niğde'nin ve bölgenin sos yo-ekonomik şartları göz önüne alınarak tespit edilen, arsa satış bedellerinden elde edilen gelir ancak kredi ve faiz borçları ile sevk ve idari harcamaları karşılayabilmektedir. Bu nedenle yeni yatırımları, bölgenin ve sanayicilerin imkânları ile karşılanması mümkün değildir.

Arıtma tesisinin yapılması, asfalt işinin tamamlanabilmesi, kanalizasyon deşarj kanalının Niğde Üniversitesi'nin kanalizasyon şebekesine bağlanarak yapılacak arıtma tesisine kadar götürülebilmesi için,1999 yılında Niğde Organize Sanayi Bölgesi'nin 400 milyar krediye ihtiyacı vardır¹⁷⁵.

3.2. KAYSERİ ÖRNEĞİ

3.2.1.Kayseri İlinin Genel Özellikleri

3.2.1.1.Tarihçesi

Kayseri İli, Kültepe kazılarında yapılan araştırmalar, çevrede M.Ö. 3.500 yıl öncesine kadar uzanan bir yerleşme bölgesi çıkarmaktadır. Bu kazılarda ele geçenler ilk Tunç Çağı'nın izlerini taşır. Ayrıca, Eğriköy höyüğü, Fraktin, Şimşekkaya, Erkilet, Taşçı, Yağmurluköy ve Hanyeri'nde yapılan kazılarda, buradaki insanlık tarihinin çok eskilere gittiğinden söz edilmektedir.

Kayseri ve çevresindeki yazılı tarih ise, Asur Ticaret Kolonilerinin bu çevreye gelmeleri ve M.Ö.2500 yıllarına doğru da Hitit İmparatorluğu'nun yerleşmesiyle başlar ve kanisti adıyla şehir kurulur¹⁷⁶.

Kayseri, bu dönemde Hitit Halkı'nın yerleşme alanıdır ve sık sık da, Ege Göç Kavimleri'nin işgallerine uğramaktadır. Hititlerin bu bölgedeki etkinlikleri, M.Ö. 900

¹⁷⁵ osb.com.tr (06/11/2006)

¹⁷⁶ kayseriliyim.com.tr(01/01/2007)

yılı dolaylarında Tabal Krallığı'nın kurulmasıyla yeni bir şekil alır. Artık, çevrenin etkinliği de artmaktadır. Ege çevresinden, Suriye bölgesinden, hatta Batı'dan gelen ticaret kervanlarının önemli uğrak yerlerinden birisidir. Geç Hitit Dönemi diye de adlandırılan bu devirde, söz sahipliği Asurlular'ın elindedir. Ancak, bunların etkinlikleri de fazla sürmez. M. Ö. 612'de Med'ler, Asurluların çevredeki etkinliklerine son verirler. Bunun peşinden çevrede Kilikya Devleti kurulur. Bunun ömrü de uzun olmaz. M. Ö. 550'de pers'ler Med yönetimine son vererek kendi devletlerini kurarlar. Şehrin adı Mazaka olur. Pers'lerin bu bölgeye gelip yerleşmelerinden sonra şehir Mazak adını alır. Ba adı alasıya kadar Kayseri'nin adı Kanisti'dir. L.Dareios döneminde bu bölgede Kapadokya Krallığı'nın etkinliği artar. Ne var ki, bu da uzun sürmez ve M.Ö. 334'te Makedonyalılar Persler'i yenerek bölgeye yerleşirler¹⁷⁷.

İskender'in ölümünden sonra bölge yine el değiştirir ve bu defa M.Ö.280'de Persler yeniden Kapadokya Krallığını kurarlar. Kayseri, Pers Kralı IV. Ariaretes Esebes'in döneminde "Evsebia" adını alır. Pontus Krallığı kendi hükümrانlığını ilari eder. Bunun hemen arkasından, birkaç yıl sonra Roma orduları görüldü. Romalılar'ın buradaki söz sahipliği fazla sürmedi. Romalılar geri çekilirler ve şehirde Kapadokya Hükümdarlığı'nın yönetimi hakim olur. Bunların etkinliği de pek fazla devam etmez. O dönemin istilaları, mevcut kavimlerin birbiri aleyhine seyrettiği için, Kayseri bunun dışında kalmaz. Bu defa, M. Ö. 77'de ermeni Kralı Dikran şehri yağmalar. 9 yıl sonra da yani M.Ö. 66'da Romalı Paypeiüs, kendilerine bağlı bir devlet kurar. M. S .17. Yılında ise Kayseri ve çevresi Kapadokya hakimiyetinden tamamen çıkarak Romalıların denetimine geçer. Şehir, Kapadokya'nın son kralı Arkilaius zamanında Kaisaraeia" adını alır. Bu günkü adının da buradan geldiği bilinmektedir.

M.Ö 332 yıllarında Ariarathes I , ilk Kappadokia Kralı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. M.S 17 tarihine kadar 349 sene hüküm süren bu krallığın başkenti Mazaka iken, Ariarathes V zamanında şehrin adı Eusebia olarak değiştirilmiştir. M.Ö 8 yılı içinde tekrar bir değişiklik yapılarak , Roma İmparatoru Ceasar ' ın adına izafeten CEASAREA ismi verilmiştir. O günden beri, 2000 senedir Kayseri ismi ile anılmaktadır. M.S 193-211 tarihleri arasında şehir stadyumu yapılmış ve önemli Roma şehirlerinde olduğu gibi bir çok yarışmaların merkezi olmuştur. Şehir surları ise ,

¹⁷⁷ stu.inonu.edu.tr(01/01/2007)

Roma İmparatoru Gordianus III zamanında (M.S 241) yıllarında yaptırılmıştır. Dördüncü yüzyılın başlarında halk tamamen Hıristiyanlaşmış ve Kayseri bu dinin ilmi merkezi haline gelmiştir.

3.2.1.2. Coğrafi Konumu

İç Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinde 340 56' ve 360 59' doğu boylamlarıyla 370 45' ve 380 18' kuzey enlemleri arasında yer alan Kayseri İli 16.917 kilometrekarelik yüzölçümüyle ülke topraklarının %2,2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği 1054 metredir¹⁷⁸.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamili, güneyden ve doğudan Orta Toroslar'ın uzantıları; kuzeyden ve batıdan ise geniş bir lav platosu sınırlar. Kayseri il topraklarının yüzde 36,1'i dağlarla, yüzde 14,8'i ovalarla, yüzde 49,1'i gibi büyük bir bölümü ise platolarla kaplıdır; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir. İli, güneyden ve doğudan Orta Toroslar'ın uzantıları; kuzeyden ve batıdan ise geniş bir lav platosu sınırlar. Kayseri il topraklarının yüzde 36,1'i dağlarla, yüzde 14,8'i ovalarla, yüzde 49,1'i gibi büyük bir bölümü ise platolarla kaplıdır¹⁷⁹. Toprakların % 39.7'si tarım arazisi olan İlin toprak kullanımında en küçük payı, % 8.05 ile orman ve fundalık alan oluşturmaktadır İl yüzölçümünün yüzde 40'ını tarım arazisi oluşturmaktadır. En düşük arazi oranı ise orman ve fundalık alandır. Kayseri orman yönünden oldukça fakirdir.

3.2.1.3. Nüfusu

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Kayseri İli'nin toplam nüfusu 1.060.694'tür. Toplam nüfusun 732.410'u şehirlerde, 328.284 kişi ise köylerde yaşamaktadır. İlçeler arasında Kocasinan İlçesi 321.032 nüfusu ile ilk sırayı alırken,

¹⁷⁸ turkmania.com(01/03/2007)

¹⁷⁹ e-cografya.com(03/01/2007)

Akkışla İlçesi 9.864 nüfusu ile son sırada yer almaktadır. Kayseri İli, Türkiye toplam nüfusunun (67.803.927), yüzde 1,6'lık bir bölümünü oluşturmaktadır.

3.2.1.4. Ekonomik Yapısı

Kayseri’de ticaret oldukça gelişmiştir. Bunun en önemli göstergesi, Kayseri Ticaret Odasına kayıtlı üyeler ile Kayseri Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliğine kayıtlı oda ve esnaf sayılarıdır.

Ticaret Odasına kayıtlı 12.699 üye bulunmaktadır. Tohum, hububat ve bakliyat tacirleri, gıda tacirleri, besiciler ve pastırma, sucuk imalatçıları, demir ve çimento satıcıları, kumaş satıcıları ve manifaturacılar, banka ve sarraflar, tuhafiyeye ve konfeksiyon tacirleri, halı ve kilim satıcıları, oto yedek parça ve lastik tacirleri, yün, yapağı ve deri tacirleri, nakliye ve sigortacılar, müteahhitler vb. toplam 30 değişik meslek grubunda yer alan bu gerçek ve tüzel kişilerin sayısı Kayseri’de ticari yaşamın canlılığını ve hareketliliğini yansıtmaktadır.¹⁸⁰

Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine bağlı 51 Oda bulunmaktadır. Bu odalara kayıtlı toplam üye sayısı 42.573’tür.

Şirketler

İlde toplam 7.381 şirket bulunmaktadır. Şirketlerin 1.246’sı anonim, 5.576’sı ise limited türündedir.

Bankalar Döviz Büroları

İlde faaliyet gösteren 23 ayrı bankanın toplam 65 şubesi bulunmaktadır. Bu banka şubelerinin 45’i il merkezinde, 20’si ilçelerdedir. Ayrıca İl merkezinde 13 Döviz Bürosu bulunmaktadır.

¹⁸⁰kayseri.org.tr(03/01/2007)

Sigorta Acenteleri

Sigortacılık dalında faaliyet gösteren şirket bulunmamakla birlikte, 112 sigorta acentesi faaliyet göstermektedir. Trafik, yangın, hayat sigortası vb. konular en önemli faaliyet konularıdır.

Kooperatifler

İlde 939 adet Kooperatif vardır. Bu kooperatiflere 89.227 kişi üyedir. Kooperatif türleri ve üye sayıları aşağıda belirtilmiştir.

Kooperatifin Türü	Koop. Sayısı	Toplam Üye Sayısı
Yapı Kooperatifi	807	70.573
Tüketim Kooperatifi	27	8.500
Diğer Kooperatifler	105	10.154
TOPLAM	939	89.227

3.2.2. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi

3.2.2.1. Kayseri O.S.B.'nin Kuruluşu

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Bakanlar Kurulu'nun 29.03.1973 tarih ve 7/6177 sayılı kararı ile kurulmuş ve 1976 yılında İl Özel İdaresi, Sanayi Odası ve Sanayiciler Derneği'nin katılımı ile Müteşebbis Kurul oluşturulmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri merkezine yaklaşık 14 kilometre uzaklıkta, Yılanlıdağ eteklerinde, tarımsal verimi düşük, 8 milyon m² alan üzerine kurulmuş, daha sonra genişleme ihtiyacı duyulması üzerine çevresindeki 4 milyon m²lik alan istimlak edilerek toplam alanı 12 milyon m²ye çıkmıştır. Bölgenin % 33'üne yakın bölümü yeşil alan ve yollar, diğer bölümü sanayi parsellerini oluşturmaktadır. 5-120 bin m² büyüklüğünde 401 adet parseli (496 Tesisi) kapsamaktadır. Hacılar OSB'nin de katılmasıyla Organize Sanayi Bölgesinde 435 fabrika faaliyet göstermekte olup, 45.000 dolayında işçi çalışmaktadır. Hacılar Özel OSB ile Kayseri OSB'nin 2004 yılı içinde

birleştirilmesiyle 7.500.000 m² lik alan Kayseri OSB'ye dahil edilmiştir. Tüm genişleme alanları ile birlikte Kayseri Organize Sanayi Bölgesinin alanı 23.500.000 m² olmuştur. Böylece Kayseri Organize Sanayi Bölgesi alan büyüklüğü ve tesis sayısı bakımından Türkiye'nin önde gelen OSB'leri içerisinde yer almaktadır. 31 Temmuz 2004'te Sayın Başbakanımızın da katılımıyla Türkiye'de ilk defa 139 adet fabrika temeli aynı anda atılarak inşaat başlanmıştır.

Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde üretim yapan fabrikaların sektörel dağılımına bakıldığında Metal Eşya sanayinin 135 fabrikayla birinci sırada olduğu görülürken, ikinci sırada 64 fabrikayla Tekstil, üçüncü sırada 21 fabrikayla Plastik, 16 fabrikayla Gıda, 16 fabrikayla Kimya sanayi sıralanmaktadır¹⁸¹.

1990'ların sonunda, müstakbel taleplerin karşılanabilmesi için üç adet daha OSB'nin kurulmasına karar verildi. Bunlardan biri Kayseri-Adana karayolunun 47 inci kilometresinde İncesu Organize Sanayi Bölgesidir. Bu bölgenin kamulaştırma ve altyapı çalışmaları tamamlanmış, arsa tahsisine başlanmıştır. İncesu OSB tamamlandığında, 6 milyon metrekarelik bir alanda 157 sanayi parseli ile üretime geçecek. İncesu OSB'de 73 parselin tahsisi yapılmıştır.

Ayrıca, Mimarsinan Kasabası yakınında Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesi, Develi'de ise Develi Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesi 500 hektar bir alana sahiptir. Kayseri Merkezine 12 km uzaklıkta olup Malatya Karayolu üzerinde bulunmaktadır. Bölgede 5000 m² ile 100.000 m² arasında değişen büyüklükteki Sanayi Parsel tahsisleri yapılmaktadır. 314 sanayi parseli mevcut olup bunun 192'si tahsis edildi.

Başakpınar OSB için Müteşebbis Teşekkül oluşturuldu, çalışmalar devam etmektedir. Pınarbaşı İlçesi'ne kurulacak olan OSB için yer seçimi yapıldı.

Organize Sanayi Bölgeleri dışında da sanayi yatırımları devam etmektedir.

¹⁸¹kayseri.gov.tr(12/01/2007)

Kayseri I. Organize Sanayi Bölgesi yörenin bütün sanayi faaliyetlerini planlayan, koruyan ve sahip çıkan bir anlayışın ürünü olarak 1976 yılında inşaatlara başlanmış,1986 yılında tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Şehir merkezine 15 km mesafede 11.500.000 m2 alan üzerinde kurulu olan organize sanayi bölgesi sanayicilerden gelen yoğun arsa talepleri üzerine genişleme çalışmaları sonucunda 23.500.000 m2 alana ulaşarak Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi olmuştur¹⁸².

Girişimcilik, kentleşme ve sanayileşmede iddialı bir konuma gelen Kayseri, Türkiye'nin yanı sıra birçok ülkeye de model olmayı başarmıştır. Türkiye'nin en büyük 500 şirketinden 17'sini bünyesinde barındıran ve 500 ün üzerinde hemen her sektörde firmanın üretim yaptığı Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri'nin ve Türkiye'nin büyüyen ekonomisine ivme kazandırmaktadır. Planlı bir büyüme ve gelişim süreci içerisinde üretim yapan tesisler, ileri teknolojiyi kullanarak bunu da ürünlerine yansıtarak kaliteyi artırmaktadırlar.

Tadilatı biten Bölge Müdürlüğü idare binası 2005 yılında hizmete girmiştir. Müdürlüğümüz sürekli gelişmeye açık ve teknolojiyi takip eden uzman kadrosuyla projelendirmeden uygulamaya hizmette kaliteyi yakalamış bir kurum olmanın gururu ve sevinci içerisinde.

Bölgede Su ve kanalizasyon, doğal gaz, elektrik, trafik ve çevre düzenlemeleri, yol yapım çalışmaları, itfaiye ve sağlık hizmetleri Bölge Müdürlüğümüz tarafından karşılanmaktadır.

Bölgenin ucuz ve kesintisiz elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan enerji santrali devreye girmiştir. Mevcut bölgede asfalt, trotuar ve yaya yolları çalışmaları tamamlanmıştır.

Bunun yanı sıra "Organize Sanayi Sürekli Eğitim Merkezi" kurularak sanayicilerden gelen taleplere göre çalışanlara muhtelif iş sahalarında eğitim verilerek

¹⁸²Kayseri.osb.org(15/01/2007)

Kalifiye eleman yetiştirilmektedir. Ayrıca sektörel bazda yapılan toplantılarla sanayicimizin sorunlarına çözüm üretilmektedir.¹⁸³

3.2.2.2. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Kuruluşlar

Üretici firmalar:

[Kömür Madenciliği Sanayi - Metalik Cevher ve Diğer Madencilik Sanayii](#)

[Gıda, İçki ve Tütün - Gıda Maddeleri Diğer Gıda Maddeleri ve Yemler Sanayii](#)

[Tekstil, Giyim ve Deri-Tekstil Sanayi-Giyim Eşyası.Deri ve Deri Eşya, Suni Deri ve Kürk Sanayii, Ayakkabı ve Giyim Eşyası Hariç-Ayakkabı Üretimi.](#)

[Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi-Tahta, Ağaç ve Mantar Ürünleri Sanayii, Mobil,Mobilya, Mobilya Teçhizatı ve Mobilya Cilalama Sanayii](#)

[Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basım İmalat Sanayi-Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sanayii.Basım, Yayın ve İlgili Sanayi](#)

[Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünleri Sanayi-Sanayiide Kullanılan Kimyasal Maddeler-Diğer Kimyasal Maddeler-Çeşitli Petrol ve Kömür Ürünleri -Başka Yerde Sınıflandırılmamış Plastik Ürünler Sanayi](#)

[Taş-Toprağa Dayalı Diğer Ürünler İmalat Sanayi-Porselen ve Seramik Eşya Sanayii - Cam ve Cam Eşya Sanayi-Metal Dışı Minerallerden Ürünler San.](#)

[Metal Ana Sanayi-Demir ve Çelik Ana Sanayi, Metal Eşya, Makina ve Teçhizat Sanayi -Metal Eşya Sanayi - Makina Sanayii, Elektrik makineler Hariç- Elektrik Makinaları, Aygıtları ve Malzemeleri Sanayi-Taşıt Araçları Sanayii -Mesleki ve İlmi Aletler İle Başka Yerde Sınıflandırılmamış Ölçme, Kontrol Aletleri İle Fotoğrafçılık ve Optik Eşya İmalat Sanayi](#)

¹⁸³kosb.org(13/02/2007)

3.2.2.3. K.O.S.B.'de Karşılaşılan Sorunlar

KOBİ'lerde Büyümeyi Engelleyen Faktörler;

Bir ülke ekonomisinin sağlıklı işleyebilmesi için Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin de sağlıklı bir ortam içinde faaliyette bulunmaları gerekmektedir. KOBİ'ler ile ilgili incelemelerin belki de en önemli kısımlarından biri bu işletmelerde uygun bir büyümenin nasıl gerçekleştirileceği konusudur. Yeni kurulan bir çok işletmenin kuruluşu izleyen kısa bir süre içinde faaliyetine son verdiği araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır. Öyle ki, belli bir dönemde kurulan işletmelerin sadece yüzde 1'den daha az kısmı başarılı bir büyüme gerçekleştirerek büyük işletme sınıfına geçebilmektedir¹⁸⁴.

Öte yandan yönetimleri büyük ölçekli işletmelerden bazı farklılıklar arz eden küçük işletmelerin problemleri söz konusu olduğunda genellikle akla ilk olarak finansal konular gelmektedir. Gerçekten de yapılan araştırmalar küçük işletmelerin en önemli sorunlarının başında maddi imkânsızlıklar geldiğini göstermektedir. Ancak bu bulgular söz konusu problemin yanında pek de öne çıkmamakla birlikte en az finansal problemler kadar önem taşıyan örgütsel konuların olmadığı anlamına gelmemelidir. Aksine küçük işletmelerde başarısızlığın ve büyüme sorunlarının arkasında parasal imkânsızlıklar kadar beşeri ve örgütsel sorunların da yattığı görülmektedir

Yeni kurulan işletmelerde, üretimin daha ilk safhalarında pek çok faktör, işletmenin etkin ve verimli çalışarak büyümesine engel olacaktır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde büyümeyi engelleyici faktörler genel olarak aşağıda gösterilmiştir:

- 1-Parasal ücret gelirlerindeki düşüklükler piyasada yeni ürünlere talebi kısacak ve imalatçıların gelişmesini engelleyecektir.
- 2-Ormancılık, balıkçılık, çiftçilik gibi ilk üretimi yapanların verimsiz çalışmaları, standart hale gelmemiş, düşük kaliteli mallar üretmeleri imalatçı işletmeleri hammadde açısından zor durumda bırakacaktır.

¹⁸⁴ kayseritb.org.tr(06/03/2007)

3-Nakliye sırasında ortaya çıkacak yüksek taşıma masrafları, sınırlı pazar payına sahip KOBİ'lerin ölçek ekonomisine geçişini zorlaştıracak etkenlerdendir.

Bunların yanı sıra, sermaye yetersizliği, kalifiye eleman eksikliği, nitelikli yönetici ve uygun teçhizatın bulunmaması, yerel girişimcilerin iş tecrübesinin yetersiz olması da büyüme önündeki engellerdendir.

Çeşitli kaynaklarda, işletme yöneticilerinin büyüme fırsatlarını sağlama yolunda önemli adımlar atabilmeleri için, büyüme önündeki engeller karşısında dikkatli olmaları gerektiği vurgulanmış, önemli başarısızlık sebepleri olarak da aşağıdaki faktörler belirtilmiştir¹⁸⁵.

Potansiyele oranla düşük satışlar, satışlardaki düşüş, ürün hakkında yeterli teknik bilgiye sahip olmama ve üretimle dağıtım metotlarındaki hatalara bağlı olabilir. Satın almadaki hatalar da satışları etkileyecektir. Eski bir sözde iyi satın alınmış bir mal, yarı satılmış demektir. Yöneticinin, satış, reklam ve diğer promosyon faaliyetlerini savsaklaması ya da planlama, örgütleme, kontrol gibi faktörleri göz ardı etmesi de başarısızlık sebeplerindendir.

Satışlara oranla yüksek faaliyet giderleri: Bütçeleme deki hatalar ve tahmin yetersizlikleri oldukça önemli problemlere yol açmaktadır. Faaliyet giderlerinin sürekli kontrol altında tutulması gerekmektedir.

Sermaye yetersizliği: İşletmelerde büyüme sürecinde en sık karşılaşılan başarısızlık sebebi sermaye yetersizliğidir. Genelde, kuruluşu izleyen 1-2 yıl içinde ortaya çıkmakta ve esas sebebi olarak da planlama ve strateji hataları gösterilmektedir.

Stoklama problemi: Satın alma ve üretimdeki dengesizlikler, küçük işletmelerde büyüme sürecinde stoklama ve dolayısıyla finansman ve yer problemlerine sebebiyet vermektedir.

¹⁸⁵ epdk.org.tr(06/02/2007)

Alacakların tahsilindeki güçlükler: Büyüme önündeki önemli en önemli engellerden biri kredilerin hatalı yönetimidir. Bu aynı zamanda küçük işletme başarısızlıklarının da önemli sebeplerindendir.

Gereksiz sabit varlıklar, büyüme dikkatli planlanamazsa, fazladan arsa, bina, makina, araç gibi sabit varlıklara yapılan yatırımlar cari işlemleri olumsuz yönde etkileyebilir.

Hatalı yerleşim, uygun bir yerde kurulmamış olan işletmeler, çeşitli şekillerde yönetim zorluklarıyla karşılaşır ve daha baştan işi terk etmek zorunda kalabilirler. Büyümenin önündeki en büyük engel kuruluş aşamasında yer seçiminin hatalı yapılmasıdır¹⁸⁶.

Bu sayılanlar, genelde tüm küçük işletmelerde her aşamada farklı şekillerde rastlanabilecek problemlerdir. Büyüme aşamasında dengeli olarak kontrol edilmezlerse, büyümeyi engellemek bir yana firmayı işkolunun dışına da atabilirler.

Bu noktada büyüme tuzağı olarak adlandırılan bir kavramdan söz etmek yerinde olacaktır. Satış ve kârlardaki hızlı yükselme firmanın nakit durumunu tehlikeye düşürebilir. Çünkü fazladan kâr yoluyla gelen nakitten daha fazla ve hızlı şekilde ek nakit çıktısı ortaya çıkabilecektir. Aynı şekilde satışlar arttıkça stok düzeyinin arttırılması gerekecek, bu da daha fazla nakit paranın hammadde ve mamul mala bağlanması anlamına gelecektir. Nakitler dikkatle yönetilmediği takdirde, küçük işletmeler için ölümcül bir silaha dönüşebileceklerdir.

Bir küçük işletmenin büyüme hızı, biraz da onun önüne çıkan fırsatlarla ilgilidir. Bu fırsatlar firmaya yüksek kârlar vaad etse de, kaynaklarını zorlamalarına sebep olabilirler. Büyüme üzerinde firmanın kaynaklarının nitelik ve gücünün önemi son derece fazladır. Yukarıda bahsedildiği gibi, büyüme engellerinin bir kısmı mali yapıyla ilgilidir. Bunun yanında, finansal olmayan sınırlayıcılar da büyüme ve büyüme hızı üzerinde etkilidirler. Bu sebeple, büyümeyi gerçekleştirmek için, zaman alsa bile, bir

¹⁸⁶ yenikayseri.com(09/02/2007)

yönetici ekibi oluşturulmalıdır. Bu yönetim, firmayı daha büyük ölçeklerde de idare edebilme yeteneklerine sahip olmalıdır.

3.2.2.4. Nitelikli Sanayi Bölgesi

ABD'ye gümrüksüz ve kotasız satılan malların üretildiği bölge olan “Nitelikli Sanayi Bölgesi Kayseri’de kurulmalıdır. Bölge merkezi ve yerel sanayi odağı olan Kayseri’nin seçilmesi ülke yararına olacaktır. Altyapısı hazır olan Kayseri Serbest Bölgesi, nitelikli sanayi bölgesine çok uygundur. Kayseri’de kurulacak nitelikli sanayi bölgesinin yılda 700 milyon dolar katma değer yaratacağı, yabancı yatırımları da aynı düzeyde artıracığı, 30.000 kişiye istihdam sağlayacağı hesaplanmaktadır.

3.2.2.5. Kırsal Kalkınma Projesi

Kırsal kesimde, özellikle ekonomik potansiyeli tarım ve hayvancılık olan ancak, şu anda sanayileşme kapasitesi olmayan Pınarbaşı, Sarız, Tomarza, Akkışla, Felahiye ilçelerinin bulunduğu bölgede dış kredi ile desteklenen “Kırsal Kalkınma Projesi”nin uygulanması gerekmektedir¹⁸⁷.

3.2.2.6. Ticaret Merkezleri

Kayseri’de ticaret belirli alanlarda sıkışıp kalmıştır. Belediyelerin, meslek gruplarının sitelerde veya ticaret merkezlerinde faaliyet göstermeleri yönündeki başarılı çalışmalarını sürdürmesi gerekmektedir.

3.2.2.7. Kayseri’nin Gündemindeki Projeler Ve Süren Yatırımlar

3.2.2.7.1. Savunma Sanayi

Kayseri’nin savunma sanayii yatırımlarından pay alması için tüm şartlar mevcut olmasına rağmen, bugüne kadar önemli bir gelişme kaydedilememiştir.

¹⁸⁷ kayseri-bld.gov.tr(15/02/2007)

Müteşebbis insan gücü, stratejik konumu, kara ve hava yolu imkânlarının olması, güçlü üniversitesi, TSE Bölge Müdürlüğü'nün ve savunma sanayi alanında çalışan kamu kuruluşlarının varlığı, özel sektörün ulaştığı seviye, sermaye birikimi ile Kayseri Savunma Sanayi yatırımları yapılabilecek bir ildir¹⁸⁸.

Kayserili iş adamları bu konuda kamu tarafından atılacak somut adımları beklemektedirler.

3.2.2.7.2. Havaalanı İnşaatı

Kayseri Erkilet Havaalanı pisti büyük uçakların inebilmesine imkan verecek şekilde yenilendiğinde turizm potansiyeli daha iyi değerlendirilebilecek, ihracat arttırılabilecektir. THY'na ait dış hat uçaklarının yaz sezonunda iniş yapması sağlanmaktadır. Gümrük ve pasaport işlemleri için uçak saatleri daha önce ilgili birimlere iletilmekte ve kontrol sağlanmaktadır. Ancak kapasite arttığı takdirde havaalanının etrafındaki arazinin içeriye alınarak servis imkanlarının artırılması gerekmektedir. İstanbul uçak seferleri yaz sezonu haftanın 7 günü 3 sefer, kış sezonu ise haftanın 7 günü 2 sefer halinde yapılmaktadır.

3.2.2.7.3. Kuzey Çevre Yolu

Kayseri Kuzey Çevre yolu projesi uzun zamandır konuşulmaktadır. Çevre yolu 38 km uzunluğundadır. Proje tutarı 14.2 trilyon TL olan bu yolun Etüt-proje ihalesi Karayolları Genel Müdürlüğünce hazırlanmıştır. 2001 yılında 684 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Yol yapım çalışmaları ihalesi 20.11.2000 tarihinde Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. 2002 Ekim sonu ile fiziki gerçekleşmesi %10'dur. Bugüne kadar 672 milyar TL'si harcanmıştır. 2002 yılında 700 Milyar ödenek ayrılmıştır.

3.2.2.7.4. Konteyner Terminali

İthalat ve ihracat nedeniyle Kayseri'de yoğun bir mal hareketi yaşanmaktadır.

¹⁸⁸ yerelnet.org.tr(03/03/2007)

DDY tarafından hazırlanan konteyner terminali projesi bu ihtiyacı giderecek yatırımlardan birisidir.

Finansman sorunu çözülerek yatırıma başlanması özellikle ihracatçıları rahatlatacaktır.

Hazırlanacak demiryolu ıslah projesi ile bu tür taşımacılığın genelde tüm sorunları ortadan kaldırılmış olacaktır. Ancak daha önce konu hakkında DDY Genel Müdürlüğü'ne yer için başvurulduğu halde istenilen bedelin yüksek ve verilen yerin dar olması nedenleriyle sonuç alınamadığından proje halen beklemektedir. 2002 yılı yatırım programında Kayseri'nin de içinde bulunduğu 7 ile bu proje için ortak ödenek ayrılmıştır¹⁸⁹.

3.2.2.7.5. Demiryollarının Yaygınlaştırılması

Hacılar Organize Sanayi Bölgesi ile Serbest bölgeye ulaşım tamamen karayoluyla sağlanmaktadır. Oysa bu bölgelere 4-5 yıl sonra yaklaşık 100 bin çalışan gidip gelecektir. Bölgelere yakın olan demiryolunun bu bölgelere uzatılması ulaşım açısından verimli bir yatırım olacaktır.

3.2.2.7.6. Hızlı Tren

Kayseri-İstanbul ve İstanbul-Kayseri arasında hareket edecek günlük hızlı tren seferleri şehirlerarası ulaşımı rahatlatacaktır.

3.2.2.7.7. Kayseri-Ankara,Kayseri-Mersin Karayolları

İş adamlarımızın ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri ticari bağlantılarını daha iyi ve düzenli bir şekilde yürütebilmeleri için Kayseri-Ankara, Kayseri-Mersin Karayollarının tamamen çift yol olması gerekmektedir.Kayseri-Ankara yolu yoğun trafiği kaldıramamaktadır. Bu yıl 43 km'lik bir kesim bölünmüş yol olarak hizmete girecektir.

¹⁸⁹ kayseri-bld.gov.tr(11/03/2007)

3.2.2.7.8. Doğalgaz

Doğalgaz Kayseri'ye getirildiğinde büyük ölçüde hava kirliliği sorunu çözülecek ve sanayide doğalgaz kullanılabilir.

Doğalgaz, sanayide kullanıldığında maliyetler düşürülebilir ve ihracat daha da artacaktır.

Kayseri'de Doğalgaz boru hatları döşenmiş olup iş, şehir içi dağıtım kanallarının yapımına kalmıştır¹⁹⁰.

3.2.2.7.9. Develi II. Merhale Projesi

1991 yılında başlayan proje ile 34305 ha alanın sulanması amaçlanmaktadır.

Develi kapalı havzasında 110 milyon m³ su Zamantı ırmağından bir regülatör, bir tünel ve iletim kanalları ile derive edilecektir. Derive edilecek bu su ile yılda 25 milyon Kwh enerji üretilenektir. Proje kapsamında 10700m uzunluğundaki Zamantı Tünelinin giriş ve çıkış ağızlarında açık kazı çalışmaları devam etmektedir.

2000 yılında 850 milyar TL ödenek ayrılan projeye 2001'de 7 trilyon TL talep edilmiş, fakat 1.900 milyar TL ödenek ayrılabilmiştir. Projenenin bedeli ise 48.6 trilyon TL'dir.

Projenin 2002 yılı Ekim sonu itibariyle fiziki gerçekleşmesi % 21'dir. 10.700m'lik Zamantı Tünelinin ise 3230 metresi açılmış durumdadır. Projeye bugüne kadar Tarım Bakanlığı'ndan ödenek ayrılmıştır. Aynı zamanda enerji amaçlı olan projeye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan da ödenek ayrılması talep edilmiş ancak bu gerçekleşmemiştir. Ekim sonu itibariyle projeye 2002 yılı itibariyle 1.044 milyar TL harcama yapılmıştır.

¹⁹⁰ yenikayseri.com(24/02/2007)

2002 yılında projeye 1.400 milyar TL ödenek ayrılmıştır¹⁹¹.

3.2.2.7.10. Bahçelik Projesi

Bahçelik barajı, Pınarbaşı ilçesinin 10 km güneybatısında Zamantı nehri üzerinde kurulmaktadır. Sulama, enerji, içme suyu ve taşkın koruma amaçlı 36282 ha alanı sulayacaktır¹⁹².

Baraj, sulama kanalları ve Kayseri içme, kullanma ve endüstri suyu temini ünitelerinden oluşmaktadır. Ayrıca; Bünyan iletim kanalı üzerinden 2x3,35 mw kurulu gücünde yılda 34,6 gwh elektrik enerjisi üretecek hidro elektrik santrali yapılacaktır. Projenin yatırım bedeli yaklaşık 262 trilyon TL'dir.

2002 yılında projeye tarım ve içmesuyu sektöründe olmak üzere toplam 7 trilyon TL ödenek ayrılmıştır. Projenin 2002 yılı Ekim sonu itibariyle gerçekleşmesi %94'tür. Bu ödeneğin bugüne kadar 4,8 trilyon TL'si harcanmıştır

3.2.2.7.11. Sarıoğlan Projesi

Yukarı Kızılırmak havzasında, Kayseri-Sarıoğlan ilçesinin 10 km güneydoğusunda Kestuvan ve Düzençik çayı üzerinde yer almaktadır. Sulama amaçlıdır, 6123 ha alan sulanacaktır.

2001 yılında proje tutarı 1.742 milyar TL ödenek sağlanmış ve 1.706 milyar TL'si harcanmıştır. 1990 yılında ihalesi yapılan projenin tutarı 67 trilyon TL'dir. 2002 Ekim ayı sonu ile gerçekleşmesi %56 seviyesinde olan projeye 2002 yılında 1.100 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Projeye bugüne kadar ayrılan ödenekten 835.9 milyar TL harcama yapılmıştır.

3.2.2.7.12. Kültür Merkezi

¹⁹¹ finans.mynet.com(19/02/2007)

¹⁹² kayseri-bld.gov.tr(12/02/2007)

1990 yılında ihalesi yapılan Kültür Merkezi'nin kaba inşaatı ( atı, duvar, sıva) ve dış ceph  kaplaması tamamlanmıştır. 757 kişilik çok amaçlı salon, 240 kişilik küçük salon, kütüphaneler, kafeterya, sergi salonu, atölyeler, okuma ve çalışma salonları, konukevi, idari ve teknik mekanların bulunduğu merkezin fiziki gerçekleşmesi % 80'dir. 2001 yılında 1.545 Milyar TL  denek ayrılmıştır. 2001 Aralık ayı sonuna kadar 1.127 milyar TL harcanmıştır. Projenin yatırım bedeli 4.7 Trilyon TL'dir. 2002 yılında 2 trilyon  denek ayrılmıştır. Projeye Ekim sonu itibariyle 2,4 Trilyon TL harcanmıştır. Açıldığında büyük bir ihtiya ı karřılayacaktır¹⁹³.

3.2.2.7.13. Boğazköprü-Ürgüp Yolu

Kayseri'yi Kapadokya'ya bağlayan bir projedir. Uzunluğu 47 km'dir. Turizm açısından önemli olan projenin bedeli 9.6 trilyon TL'dir. Projenin 2002 yılında bitirilmesi planlanmıştır. şu anda fiziki olarak %71 seviyesinde olan projeye 2001 yılında Ulaştırma Bakanlığı'ndan ve Turizm Bakanlığı'ndan 1.267 Milyar TL.  denek ayrılmıştır. Bu  deneğin tamamı harcanmıştır. 2002 yılında Turizm Bakanlığı'ndan 800 Milyar TL Ulaştırma Bakanlığı'ndan ise 700 milyar TL toplam 1.5 trilyon TL  denek ayrılmıştır. Projeye 2002 Ekim sonu itibariyle ayrılan ödeneğin tümü harcanmıştır.

3.2.2.7.14. Boğazköprü-Himmetdede-Avanos Ayrımı Yolu

Kayseri'yi Ankara'ya bağlayan yolun Avanos'a kadar kısmını içeren (37km) bir projedir. Bölünmüş yol olarak projelendirmiştir. 1997 yılında projenin 2003 yılında bitirilmesi planlanmıştır. Proje bedeli 46.4 Trilyon TL'dir. 2002 Ekim sonu itibariyle fiziki gerçekleşmesi %51'dir. Projeye 2002 yılında 1.500 Milyar TL.  denek ayrılmıştır ve bugüne kadar 1,4 Trilyon TL harcama yapılmıştır.

3.3. KAYSERİ VE NİĞDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDE UYGULANAN ANKET  ALIşMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1. Yargı Sorularının Ortalamalar Yönünden Yorumlanması

Tablo: 1

¹⁹³ dtp.gov.tr(14/02/2007)

YARGILAR	NİĞDE OSB ANKETLERİ ORTALAMALARI	KAYSERİ OSB ANKETLERİ ORTALAMALARI
(OSB Avantaj)Hammaddeye Yakınlık	4,06	2,65
(OSB Avantaj)Ulaşım Kolaylığı	2,75	2,68
(OSB Avantaj)Pazara Yakınlık	3,11	2,55
(OSB Avantaj)Alt Yapı Hizmetleri	2	3,47
(OSB Avantaj)İş Gücüne Yakınlık	2,77	3
(OSB Avantaj)Sağlık Hizmetlerinin Varlığı	2,92	3,17
(OSB Avantaj)Teşvik Alma Kolaylığı	2,45	2,58
(OSB Avantaj)Sosyal ve Kültürel Destekleyiciler	3,53	3,73
(OSB Avantaj)Memleketim Olması	1,9	3,22
(OSB Avantaj)Çevre Düzenlemeleri	3,25	3,85
(OSB Dezavantaj)Hammaddeye Uzaklık	2,66	3,46
(OSB Dezavantaj)Ulaşım Zorluğu	2,92	2,83
(OSB Dezavantaj)Pazara Uzaklık	2,5	2,62
(OSB Dezavantaj)Alt Yapı Hizmetlerinin Yetersizliği	2,46	2,46
(OSB Dezavantaj)İş Gücüne Uzaklık	3,72	3,33
(OSB Dezavantaj)Sağlık Hizmetlerinin Olmaması	3,2	2,10
(OSB Dezavantaj)Olumsuz Çevre Koşulları	2,29	2,80
(OSB Dezavantaj)Sosyal ve Kültürel Faaliyet Alanlarının Olmaması	2,92	2,67
OSB'nin Verdiği Hizmetlerden Memnuluk	3,17	3,14

Bu çalışmada, uygulanan anket yöntemiyle Niğde ve Kayseri OSB'lerinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısı ölçülmeye çalışılmıştır. Anket sonuçları SPSS programı ile değerlendirilmiştir. Yorumlanırken, yargılarda ortalamalar, frekanslar da isi yüzdeler baz alınmıştır. Yargıda aralıklar; 1,49'a kadar çok önemsiz(hiç memnun değilim), 1,5-2,49 önemsiz(memnun değilim), 2,5- 3,49 ne önemli ne de önemsiz(ne memnunum ne de değilim), 3,5- 4,49 önemli(memnunum), 4,5 ve üstü çok önemli(çok memnunum) olarak yorumlanmıştır.

Tablo 1 de Niğde ve Kayseri Organize Sanayi Bölgelerinin avantajlarının, dezavantajlarının, hizmetlerinin memnuniyet ve önem yönünden ortalamaları alınmıştır. Bu ortalamaları karşılaştıracak olursak;

Avantajlar yönünden ele aldığımızda, hammaddeye yakınlık Niğde OSB için Kayseri OSB' ye göre daha önemli görünmekte. Hatta Niğde OSB için en önemli avantaj hammaddeye yakınlıktır. Ulaşım kolaylığı, pazara yakınlık, alt yapı hizmetlerinin varlığı, teşvik alma kolaylığı, her iki OSB içinde ne önemli ne de önemsiz olarak cevaplandırılmıştır. Sosyal ve kültürel destekleyiciler ise her ikisi içinde önemli bir unsurdur. Memleket faktörü ise ne önemli ne de önemsiz olarak cevaplandırılrsa da

Kayseri için daha önemli görülmektedir. Çevre düzenlemesi de Kayseri için daha önemlidir.

Dezavantajları yorumlarsak, her iki OSB’ de hammaddeye uzaklık, ulaşım zorluğu, pazara uzaklık, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği, sağlık hizmetlerinin olmaması, olumsuz çevre koşullarını, sosyal ve kültürel faaliyet alanlarının olmamasını ne önemli ne de önemsiz olarak cevaplandırmıştır. Her iki OSB’ de sadece iş gücüne olan uzaklığı önemli görmektedirler. Bulundukları organize sanayi bölgesinin verdiği hizmetlerden memnuniyet dereceleri de ne memnunum ne de değilim şeklindedir.

3.3.2. Niğde Organize Sanayi Bölgesinin Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi

Tablo 1: Firmanız Kaç Yıllık?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-10	9	28,1	32,1	32,1
11-20	12	37,5	42,9	75,0
31den çok	7	21,9	25,0	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanmayan	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

Uygulanan ankette, Niğde OSB’ deki firmaların % 42,9 u 11-20 yıllık.

: Niğde OSB' de Kaç Yıldır Faaliyet Gösteri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-5	13	40,6	44,8	44,8
6-10	6	18,8	20,7	65,5
11-15	6	18,8	20,7	86,2
15den çok	4	12,5	13,8	100,0
Total	29	90,6	100,0	
Cevaplanmayan	3	9,4		
Toplam	32	100,0		

Bu firmaların % 44,8 i 1-5 yıldır Niğde Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyet göstermektedir.

Tablo 3: Kaç Kisiyi İstihdam Etmekte?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-50	14	43,8	50,0	50,0
51-100	1	3,1	3,6	53,6
101-150	1	3,1	3,6	57,1
151den çok	12	37,5	42,9	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanmayan	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

Bu firmaların % 50 si 1-50 kişiyi istihdam etmektedir.

Tablo 4: Kaç Kisi Yönetici Konumunda?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-10	25	78,1	89,3	89,3
11-20	3	9,4	10,7	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanmayan	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

Çalışanların yönetici dağılımı ise 1-11 aralığı ile % 89,3 e tekamül etmektedir.

Tablo 5: Kaç işçi Konumunda?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-100	16	50,0	57,1	57,1
101-200	6	18,8	21,4	78,6
201-300	2	6,3	7,1	85,7
301den çok	4	12,5	14,3	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanmayan	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

İşçi olarak çalışanların sayısı ise, %57,1 ile 1-100 kişi olarak görülmektedir.

asgari Ücret Düzeyinden Ücretlendirilen i

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1-100	16	50,0	57,1	57,1
101-200	8	25,0	28,6	85,7
30'den çok	4	12,5	14,3	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanı	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

Bu işçilerin % 57,1 i asgari ücret düzeyinden ücretlendirilmektedir.

Tablo7: Firmanın ihracat Yapmakta mı?

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	16	50,0	51,6	51,6
hayır	15	46,9	48,4	100,0
Total	31	96,9	100,0	
Cevaplanı	1	3,1		
Toplam	32	100,0		

Firmaların % 51 i ihracat yapmaktadır.

Tablo 8: Firmanın ithalat Yapmakta mı?

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	13	40,6	43,3	43,3
hayır	17	53,1	56,7	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanı	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

Firmaların % 56'sı ithalat yapmamaktadır.

OSB' de Bulunmaktan Dolayı Teşvik Al

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	25	78,1	80,6	80,6
hayır	6	18,8	19,4	100,0
Total	31	96,9	100,0	
Cevaplanı	1	3,1		
Toplam	32	100,0		

Firmaların % 80 i OSB de bulunmaktan dolayı devlet teşvikinden faydalanmıştır.

Tablo 10: Ne Tür Teşvik Alındı?

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
5350 sayılı istihdam teşviki	25	77,0	29,6	29,6
arsa elektrik yatırım enerji ssk tep	14	43,8	51,9	81,5
5084 yürlükteki yasa	3	9,4	3,7	85,2
4,00	4	12,5	14,8	100,0
Total	27	84,4	100,0	
Cevaplanmayan	5	15,6		
Toplam	32	100,0		

Alınan teşvik % 51,9 ile arsa, elektrik, yatırım, enerji, SSK teşviki olarak cevaplandırılmıştır.

Tablo 11: Halen Teşvik Alıyor mu?

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	23	71,9	76,7	76,7
hayır	7	21,9	23,3	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanmayan	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

Firmaların % 76,7 si halen bu teşviklerden faydalanmaktadır.

12: Danışmanlık hizmeti almakta mı?

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	7	21,9	21,9	21,9
hayır	25	78,1	78,1	100,0
Toplam	32	100,0	100,0	

Firmaların % 78,1 i danışmalık hizmeti almaktadır.

SB' de Bulunmak Üretiminizi Olumlu E

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	26	81,3	86,7	86,7
hayır	4	12,5	13,3	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanmayan	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

Firmaların %86,7 si OSB de bulunmaktan olumlu etkilenmektedir.

blo 14: OSB istihdamı Olumlu Etkiledi n

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	28	87,5	93,3	93,3
hayır	2	6,3	6,7	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanı	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

Firmaların %93,3 ü OSB'nin istihdamı olumlu etkilediğini düşünüyor.

blo 15: OSB Pazar Payınızı Olumlu Etkiledi

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	20	62,5	66,7	66,7
hayır	10	31,3	33,3	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanı	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

Firmaların % 67,7 si OSB de bulunmanın pazar paylarını olumlu etkilediğini düşünüyor.

blo 16: OSB Maliyetinizi Olumlu Etkiledi

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	21	65,6	75,0	75,0
hayır	7	21,9	25,0	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanı	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

OSB de bulunmanın maliyetleri olumlu etkilediğini düşünen firmaların oranı % 75.

blo 17: OSB ihracatınızı Olumlu Etkiledi

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	10	31,3	47,6	47,6
hayır	11	34,4	52,4	100,0
Total	21	65,6	100,0	
Cevaplanı	11	34,4		
Toplam	32	100,0		

OSB de bulunmanın ihracatı olumlu etkilemediğini düşünen firmalar % 52,4.

Tablo 18: OSB ithalatınızı Olumlu Etkiledi mi?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	6	18,8	31,6	31,6
hayır	13	40,6	68,4	100,0
Total	19	59,4	100,0	
Cevaplanmayan Sistem	13	40,6		
Toplam	32	100,0		

İhracat üzerinde de olumlu olmadığını düşünen firmaların oranı % 68,4.

Tablo 19: OSB Yan Sanayinizi Olumlu Etkiledi mi?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	28	87,5	93,3	93,3
hayır	2	6,3	6,7	100,0
Total	30	93,8	100,0	
Cevaplanmayan Sistem	2	6,3		
Toplam	32	100,0		

OSB de bulunmanın yan sanayilerini olumlu etkilediğini söyleyen firmalar % 93,3.

Tablo 20: Niğde OSB'nizin iyi Organize Olduğunu Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
evet	24	75,0	85,7	85,7
hayır	4	12,5	14,3	100,0
Total	28	87,5	100,0	
Cevaplanmayan Sistem	4	12,5		
Toplam	32	100,0		

Niğde OSB nin iyi organize olduğunu düşünenler % 85,7.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Niğde Organize Sanayi Bölgesinin firmalar için avantajlı olduğunu söyleyebiliriz. OSB'nin varlığının; üretim kapasitesini, istihdamı, maliyeti, pazar payını, teşvik alma ve yan sanayiye olumlu etkilediği görüşündeler. Anket uyguladığımız firmalar, sadece OSB'nin ithalatı ve ihracatı olumlu etkilediği konusunda olumsuz görüş bildirmemektedirler.

Bu veriler ışığında, Niğde Organize Sanayi Bölgesinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısının olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda firmalar için avantaj olarak belirttiğimiz veriler yerel kalkınma için de gerekli verilerdir. Çalışmamızın amacı, organize sanayi bölgelerinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısının örnek illerle ölçülmektir. Görülüyor ki Niğde ilinde yapılan anket sonucu bizim bu amacımızı; OSB’lerin yerel ekonomik kalkınmaya katkısı vardır yönünde desteklemektedir.

3.3.3. Kayseri Organize Sanayi Bölgesinin Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi

Tablo 1: Kaç Yıllık Firma

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	11	30,6	30,6	30,6
2,00	15	41,7	41,7	72,2
3,00	8	22,2	22,2	94,4
4,00	2	5,6	5,6	100,0
Topla m	36	100,0	100,0	

Çalışmanın yapıldığı işletmelerin yaklaşık % 64’ ü 2 ile 3 yıldır faaliyet gösteren işletmelerdir.

Tablo 2: Kaç Yıldır OSB' de

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	9	25,0	25,0	25,0
2,00	13	36,1	36,1	61,1
3,00	8	22,2	22,2	83,3
4,00	6	16,7	16,7	100,0
Topla m	36	100,0	100,0	

Anketin uygulandığı işletmelerin % 22’ si 3 yıldır organize sanayi bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 3: Firma Kaç Kisiyi İstihdam Etme

	Frekan	yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	11	30,6	30,6	30,6
2,00	13	36,1	36,1	66,7
3,00	6	16,7	16,7	83,3
4,00	6	16,7	16,7	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Anketin uygulandığı Kayseri OSB de ki firmaların % 36,1 i 51-100 kişiyi istihdam etmektedir.

Tablo 4: Yönetici Sayısı

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	27	75,0	75,0	75,0
2,00	6	16,7	16,7	91,7
3,00	1	2,8	2,8	94,4
4,00	2	5,6	5,6	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Bu firmalarda yönetici konumunda olanların oranı %75 ile 11-20 kişi arasındadır.

Tablo5: işçi Sayısı

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	23	63,9	63,9	63,9
2,00	10	27,8	27,8	91,7
3,00	2	5,6	5,6	97,2
4,00	1	2,8	2,8	100,0
Total	36	100,0	100,0	

İşçi olarak çalışanların sayısı %63,9 oranı ile 1-100 arasındadır.

Asgari ücret düzeyinden ücretlendirilen :

	Frekan	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	24	66,7	68,6	68,6
2,00	7	19,4	20,0	88,6
3,00	3	8,3	8,6	97,1
4,00	1	2,8	2,9	100,0
Total	35	97,2	100,0	
Cevaplanmayan	1	2,8		
Toplam	36	100,0		

Asgari ücret düzeyinden ücretlendirilenlerin oranı %68,6 dır.

Tablo 6: Firmaların Bir Yıllık Üretim Hacimleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	14	38,9	41,2	41,2
2,00	10	27,8	29,4	70,6
3,00	2	5,6	5,9	76,5
4,00	8	22,2	23,5	100,0
Total	34	94,4	100,0	
Cevaplanmayan	2	5,6		
Toplam	36	100,0		

Kayseri OSB de anket uygulanan firmaların bir yıllık üretim hacimleri % 41,2 dir.

Tablo 7: Firmanız ihracat Yapmakta mı?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	23	63,9	63,9	63,9
2,00	13	36,1	36,1	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Firmaların % 63,9 u ihracat yapmakta.

Tablo 8: Firmanız ithalat Yapmakta mı?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	18	50,0	50,0	50,0
2,00	18	50,0	50,0	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

Firmaların % 50 si ithalat yapmakta.

Tablo 9: OSB' de Bulunmaktan Dolayı Teşvik Almayanların Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	16	44,4	44,4	44,4
2,00	19	52,8	52,8	97,2
3,00	1	2,8	2,8	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB de bulunmaktan dolayı teşvik almayanların oranı % 52,8 dir.

Tablo 10: Ne Tür Tesvik Aldınız

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	5	13,9	29,4	29,4
2,00	2	5,6	11,8	41,2
3,00	9	25,0	52,9	94,1
4,00	1	2,8	5,9	100,0
Total	17	47,2	100,0	
Cevaplanmayan	19	52,8		
Toplam	36	100,0		

Tesvik alanların ise % 52,9 u 5084 sayılı yürürlükteki yasadan faydalanmıştır.

Tablo 11: Halen Tesvik Almaktamısınız?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	6	16,7	17,1	17,1
2,00	28	77,8	80,0	97,1
4,00	1	2,8	2,9	100,0
Total	35	97,2	100,0	
Cevaplanmayan	1	2,8		
Toplam	36	100,0		

Tesvikten faydalananların % 77,8 i halen faydalanmamaktadır.

2: Danışmanlık Hizmeti Almakta Mısınız?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	7	19,4	19,4	19,4
2,00	28	77,8	77,8	97,2
3,00	1	2,8	2,8	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

Danışmanlık hizmeti alan firmaların oranı %97,2.

Bulunmak Üretim Kapasitenizi Olumlu Etkilediğini

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	33	91,7	91,7	91,7
2,00	3	8,3	8,3	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

Firmaların %91,7 si OSB de olmalarının üretim kapasitelerini olumlu etkilediğini belirtmiş.

OSB' de Bulunmak İstihdamı Olumlu Etkilediğini Belirtenlerin Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	33	91,7	91,7	91,7
2,00	3	8,3	8,3	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB de bulunmanın istihdamı olumlu etkilediğini belirtenlerin oranı % 91,7.

OSB de Bulunmak Pazar Payınızı Olumlu Etkilediğini Belirtenlerin Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	33	91,7	91,7	91,7
2,00	3	8,3	8,3	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB de bulunmanın Pazar payını olumlu etkilediğini belirtenlerin oranı % 91,7.

OSB de Bulunmak Maliyetinizi Olumlu Etkilediğini Belirtenlerin Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	25	69,4	69,4	69,4
2,00	11	30,6	30,6	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB de bulunmanın üretim maliyetini olumlu etkilediğini belirtenlerin oranı % 69,4.

Tablo 17: OSB İhracatınızı Olumlu Etkilediğini Belirtenlerin Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	22	61,1	61,1	61,1
2,00	14	38,9	38,9	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB de bulunmanın ihracatı olumlu etkilediğini belirtenlerin oranı % 61,1.

Tablo 18: OSB ithalatınızı Olumlu Etkiledi mi?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	16	44,4	45,7	45,7
2,00	19	52,8	54,3	100,0
Total	35	97,2	100,0	
Cevaplanmayan	1	2,8		
Toplam	36	100,0		

OSB de bulunmanın ithalatı olumlu etkilediğini belirtenlerin oranı % 45,7.

Tablo 19: OSB Yan Sanayinizi Olumlu Etkiledi mi?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	32	88,9	88,9	88,9
2,00	4	11,1	11,1	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

OSB'nin yan sanayi üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtenlerin oranı % 88,9.

Tablo 20: Kayseri OSB'nin iyi Organize Olduğunu Düşünüyor musunuz?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
1,00	24	66,7	66,7	66,7
2,00	12	33,3	33,3	100,0
Toplam	36	100,0	100,0	

Kayseri OSB'nin iyi organize olduğunu düşünenlerin oranı % 66,7.

Organize sanayi bölgelerinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısını ölçebilmek amacıyla hazırlanan tezin, bu amacı ölçebilmekte kullanılan yöntemi anket çalışması olmuştur. Örnek olarak seçilen Niğde ve Kayseri illerinde anket uygulanmıştır. Daha önce Niğde OSB'de uygulanan anket sonuçlarına yer verilmiştir. Burada ise Kayseri OSB sonuçlarına yer verilecektir.

Kayseri OSB'de uygulanan anket çalışmasında şu sonuçlarla karşılaşılmıştır; Kayseri OSB'de bulunmak üretim, maliyet, istihdam, ihracat, pazar payı, danışmanlık ve teşvik alma hususlarında avantaj sağlamaktadır. Sadece OSB'de bulunmanız ithalatınızı olumlu etkiliyor mu sorusuna hayır diyenlerin sayısı daha fazladır. Yani tek olumsuzluk bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Bu sonuçlar ortaya koyuyor ki; Kayseri ilinde OSB'nin varlığı ilin yerel kalkınmasına olumlu katkı yapmaktadır. Ayrıca başta iş gücü olmak üzere diğer üretim faktörlerinin de daha verimli kullanıldığı görülmektedir. İyi organize sanayi bölgelerinin; güçlü ve büyük firmalar yaratması, bölgesel kalkınmayı hızlandırmaktadır.

SONUÇ

Ekonomik büyüme ve kalkınma tüm dünya ülkelerinde temel amaçlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler bu amaçlarına ulaşabilmek için, yatırımlara gereken önemi vermek zorundadır. Milli gelir toplumun refahı ile ilgili olduğu için yatırımların sonunda yalnız ekonomik değil sosyal değişimler de beklenir.

Bu gün pek çok ülke, teknolojiye ki hızlı ilerlemeye paralel olarak yoğun bir sanayileşme dönemi yaşamaktadır. Bu bağlama, gelişme çabası içinde olan bazı ülkeler de ister istemez bu sanayileşme ile ilgili yarışın içinde bulunmaktadırlar. Çünkü günümüzde ekonomik refahın, sosyal huzurun ve siyasal istikrarın büyük ölçüde sanayileşme ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın, güçlü, kararlı, dengeli ve planlı sanayileşme politikasının uygulanmasına bağlı olduğu kabul edilebilmektedir.

Günümüzde ekonomik kalkınma, sanayileşme ile paralel gitmekte ve birbirini etkileyerek gelişmektedir. Bu gelişme, sadece ekonomik yapıyı ve üretim tekniklerini değil, aynı zamanda hayatın her yönünü etkileyerek değiştirmektedir.

Çok yönlü yansımalar bulunan söz konusu değişim denetlenmesi ve yönlendirilmesi için sebeplerin odak noktası olan sanayileşme ve yatırım hareketinin, belirli bir çerçevede plan ve programlara bağlı olarak, çerçeveye ve tabiata saygılı bir yaklaşımla yürütülmesi gerekir. Yatırımcı açısından özen gösterilmesi gereken karar optimal kurulum yerinin seçimidir. Çünkü uzun dönemde kuruluş yerinin değiştirilmesi ve yapılan hatanın düzeltilmesi oldukça yüksek harcamaları gerektirir. Bu anlamda ‘Organize Sanayi Bölgeleri’ uygulaması, düzenli şehirleşmeyi sağlamada ve sınıî üretim faaliyetlerini aynı alanda toplamada kullanılan bir araç olarak çıkmaktadır.

Sanayileşme ülkelerde Organize Sanayi Bölgeleri şehirleşme ve çevre açısından en uygun planlama kararı olmaktadır. Alt yapısı hazır sanayi parsellerli, pis su arıtma tesisleri ve tarım arazilerini sanayi yerleşimlerinden kurtaran yaklaşımlarıyla bir bütün olan Organize Sanayi Bölgeleri, planlı dönemde birlikte Türkiye’de 1961 yılında uygulamaya başlamıştır.

Organize Sanayi Bölgeleri kavramı günümüze kadar bütün kalkınma planlarında ve yıllık programlarda sanayinin geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici önlemler arasında yer almıştır.

Organize Sanayi Bölgeler uygulanması, ülkelere göre değişik şekillerde ortaya çıkmakla birlikte, hepsinde ortak olan husus, bu uygulamanın, bölgeler arası dengeli

kalkınmayı sağlamada bir sanayileşme aracı olmasıdır. Planlı şehirleşmeyi sağlamada bir yöntem olarak da kullanılan Organize Sanayi Bölgeleri, Türkiye’de sanayimizin vazgeçilmez unsurları olan orta ve küçük işletmelerin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi için uygun bir araç kabul edilmelidir. Bu anlamda Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile Organize Sanayi Bölgeleri konusunda alınan tedbirler ve yapılan düzenlemeler birlikte yürütülmelidir.

Organize sanayi bölgelerinin; yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlayıp sağlamadığını ortaya koymak amacıyla bu çalışma seçilmiştir. Çalışmaya örnek olarak alınan iki ilin organize sanayi bölgelerinde anket çalışması uygulanmış ve veriler ortaya konmuştur.

Örnek ilerimiz olan Kayseri ve Niğde Organize Sanayi Bölgelerinde çalışmanın amacını olumlu yönde destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Her iki ilin OSB’si de benzer veriler vermektedir. Bu verilerin ışığında OSB’lerin istihdam başta olmak üzere firmaların maliyeti, pazar payları, hammaddeleri, çevre koşulları, sağlık ve alt yapı hizmetleri, sosyal ve kültürel faaliyetleri, ulaşım, teşvik almaları gibi sorunlarına kısmen de olsa çözüm olmakta ve bu çözümler bulunan yöreye kalkınma ve büyüme olarak geri dönmektedir.

KAYNAKLAR

AKGÜÇ, Öztin; “Yatırım Projelerinin Teşebbüs Yönünden Değerlendirilmesi”, Yatırım Projelerinin Hazırlanması, Değerlendirilmesi, Cilt 2, Ankara.

AKIN, Barda; (2001), “Dış Ticaret Teorisi”, İstanbul Üniv. İktisat Fakültesi İstanbul.

ALPUGAN, Oktay; (1998), “İşletme Ekonomisi ve Yönetimi”, Beta Dağıtım, İstanbul.

ARDOĞAN, Leman ve Diğerleri; “Türkiye’de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları”, TOBB Yayınları, Ankara.

ARSLAN, Erdal; (1992), “Devlet İç Borçlanması”, İşletme ve Finans Dergisi.

BERBEROĞLU, Güneş; (2003), “Organize Sanayi Bölgelerinin Şehir Ekonomisine Katkıları”, İstanbul.

BÜKER, Semih; (2001), “İşletmelerin Finansal Yönetiminde Yatırım Kararları Ve Türkiye’deki Uygulama”, Ankara.

ÇAĞLAR, Mevlüt; (1999), Ekonomik Kalkınma Ders Notu TODAİE İstanbul.

ÇAKIR, Yılmaz; (2002), “Organize Sanayi Bölgeleri ve Çevre”, Siyasal Yayınevi, Ankara.

ÇEZİK, Asuman ve ERAYDIN Ayda; (1996), Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri, DPT Yayınları, Ankara.

ÇONKAR, Kemalettin; (2002), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Teşvikleri, Afyon.

DAMALI, Alev; (2000), Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Bir Sistem İçinde Geliştirilmesi İçin Öneri, DPT Yayını, Ankara.

DİNLER, Zeynel; (2004), Bölgesel İktisat, Ekin Kitapevi Bursa.

DİNLER, Zeynel; (2005), Bölgesel İktisat, Uludağ Üniversitesi Basın Evi, Bursa.

DÖNEK, Ali; 20 Temmuz (2004), “Organize Sanayi Bölgeleri Organize Olacak mı?” ntvmsnbc.

DPT Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru).

DTP Statikleri(2005).

Eğitim ve Spor İstatistikleri 2005.

ERAYDIN, Ayda; (2001), Bölge Merkezlerinin Sanayi Yapısı ve Sosyal Planlama, Saygı Yayınevi, Ankara.

ERKAN, Hüsnü ve TATLIGİL, Rezzan; Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi, TOBB Yayını, Ankara.

EROL, Demet; (1997), Kalkınma Politikalarının İllerin Gelişimine Etkisi Ankara.

ESER, İdil; (2000), Piyasa Türleri ve Kalkınma, Can Tay Yayınevi, Ankara.

GÜLER, Ağra; “Kuruluşundan Günümüze Kadar Organize Sanayi Bölgeleri” Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

GÜLER, Canan; (1999), “Organize Sanayi Bölgeleri Durum Tespit Raporu”, OSB ve KSS Özel İhtisas Komisyonu, Ankara.

GÜLSARAN, Öznur; “Kentleşme ve Çevre Sorunları Karşısında Gebze Organize Sanayi Bölgesi”, İstanbul.

GÜRKAN, Aydın; (1993), Ekonomik Gelişme ve Sorunları Ankara.

GÜVEMLİ, Oktay; (1990), Yatırım Projelerinin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi, İstanbul.

GÜVEMLİ, Oktay; (1992), Amortisman Uygulamaları Vergi Hukuku, Muhasebe Ve Finansman Açısından, İstanbul.

HAN, Ekan; (2003), Ekonomik Politika ve Temelleri, İzmir.

Harbison Fred (2005), Quantitative Factor Analysis of Modernization and Development New Jersey.

KAR, Muhsin., TABAN, Sami; (2004), Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerinde ki Etkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 58-3.

KILIÇBAY, Ahmet; (1998), Piyasa Bütçeleri ve Küresel Kalkınma, İmge, Ankara.

KILIÇBAY, Ahmet; (2001), İktisadi Planlama, İstanbul Yayını, İstanbul.

KILIÇBAY, Ahmet; (2001), Türkiye de İktisadi Planlama, İstanbul.

MAZLUM, Mustafa; (1990), Özel Kesim Yatırım İmkânları ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği, Ankara.

MCGRANAHAD, David; (2002), Measurement and Analysis of Socio Economic Development, Geneva.

MENDUH, Aynur; (1995), Kalkınma Yarışı ve Türkiye İlgi Basımevi Ankara.

MÜFTÜOĞLU, Tamer; (2004), “Kuruluş Yeri Seçimleri”, Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara.

OLALI, Hasan; (1996), İşletmelerde Uzun Süreli Yatırım Finansman Planlaması, İzmir.

ONAT, Esen; (2002), Organize Sanayi Bölgeleri Fikri Planlama Esasları, TOBB Yayınları, Ankara.

OSBUK, “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, http://www.osbuk.org/doc/OSB_Uygulamalar.doc.

ÖNAL, Güngör; (1998), Organize Sanayi Bölgeleri ve Uygulamadaki Durum, Eskişehir Sanayi Odası Yayınları, Ankara.

ÖNEY, Erkin; (2004), İktisadi Planlama, Gündem Yayınevi, Ankara.

ÖZÇÖREKÇİ, Mustafa; (1996), Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi, DPT Yayınları, Ankara.

ÖZDEMİR, Mahmut; (1990)“Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri”, TOBB Yayını, Ankara.

ÖZGÜÇ, Nazmiye; (1999), Kalkınma Ekonomisi, Eksen Basın Yayın İstanbul. 3.Baskı.

ÖZGÜVEN, Ali; (2003), İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Filiz Kitapevi İstanbul.

ÖZGÜVEN, Ali; (1998), İktisadi Büyüme ve Sosyal Kalkınma ve Planlama, Filiz Kitapevi İstanbul.

ÖZMEN, Ahmet; (1987), Yılı Teşvik Tedbirleri, Bildir, İstanbul Üniversitesi 50. Yıl Sempozyumları, İstanbul.

RASGHBENDRA, Jha; (1999), Macroeconomics For Development Countnes, London Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İstatistikleri.

RESM  GAZETE, “ Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Te viki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar”, 08 Nisan 1992 tarih ve 21.193 sayılı, 92/2 Tebliğ.

Sağlık Bakanlığı İstatistikleri 2005.

SANALAN, Tarık; (1990), “Kalkınmada  ncelikli Yörelerin Tespiti ve Teşvik Tedbirleri”, İstanbul.

SARICA, İsmail; (1992), DPT Daire B şk. K. .Y.D.’de Yapılan  alı malar, Ankara.

SATIRO LU, Ahmet; (1999), Planlama ve Programlama Teknolojisi İstanbul.

SAVAŞ, Vural; (1995), Kalkınma Ekonomisi, Beta, İstanbul.

SAVAŞ, Vural; (1998), Maliye Politikası, Savaş Yayınları Ankara.

SCH LDER NCK, Jhf; (2004), Factor Analysis Applied to Developeding Countreis, Netherlands.

SERİN, Nejdet; (1998), Sanayileşme Siyaseti ve Sinai Gelişmesi İstanbul.

S RG T, Kenan; (1996), Türkiye’de İdari Reform TODAİE Yayını İstanbul.

ŞAHİN, Mehmet; “Kuruluş Yeri Seçimi” , Yatırım ve Proje Değerlemesi, 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi, AÖF Yayını, Ankara.

ŞAHİN, Mehmet; (1999), “Yatırım Projelerinin Ekonomik Yönden Hazırlanması ve Talep Tahmini”, Yatırım ve Proje Değerlemesi, 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayını, Ankara.

ŞAHİN, Mehmet; (1990), Yatırım ve Proje Değerlemesi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

TANKER, Lütfullah;, OSMANOĞLU İmdat (1992), “İktisadi Kalkınma İçin El Kitabı”, Birleşmiş Milletler Yayını, Ankara.

TELATUR, Funda; (2003), Türkiye de Politika Değişkenliği ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi 1986-2001, Ankara.

TESEV, (2006), İstatistikleri (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdleri Vakfı).

TOLAN, Behzat; (2003), Türkiye de iller İtibariyle Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Endeksi, İmge, Ankara.

TOBB, Organize Sanayi Bölgeleri’nde Çevre Sorunları ve Çözümleri Projesi Tanıtım Toplantısı, TÜBİTAK ve TOBB İşbirliğiyle, 18 Kasım 1994, Ankara.

TUMBUL, Mustafa; (1998), Türkiye de Bölgesel Planlama Çalışmaları, İz Yayınevi, İstanbul.

TÜRK, İsmail; Maliye Politikası, Savaş Yayınları, Ankara.

TÜRKMENTEKİN, Erol; (1997), Küreselleşme ve Kalkınma, Cantay Kitapevi, İstanbul.

UNIDO; Guidelines For Establishment of Industrial Estates In Developing Countries, New York.

UMAR, Bilge; (1996), “Türkiye Kalkınma Hukuku”, Ege Üniversitesi, İzmir.

USLU, M. Zeki; “Yatırım Projeleri Değerlendirme Yöntemleri”, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adana.

UZUNOĞLU, Sadi; (2003), Dünyada ve Türkiye de Özel Sanayi Bölgeleri, Ankara.

ÜLGER, Sabri F.; “Milli Gelir, İstihdam Ve Büyüme”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.

ÜLKEN, Yüksel; (1997), 20. YY Dünya Ekonomisi İstanbul.

ÜSTÜNEL, Besim; (2003), Ekonominin Temelleri, Ankara.

ZAİM, Sebahaddin; “Türkiye’nin İktisadi Gelişmede Sanayileşmenin Önemi”, Sermet Matbaası, İstanbul.

04.05.1992 ve 08.06.1992 tarihli gazeteler.

[www. tesev.org.tr](http://www.tesev.org.tr)

www.bilgiyonetimi.org

www.dpt.gov.tr

www.egitimci.com.tr

www.ozelsiteler.com/iller/ic-anadolu/nigde pha

www.nigde.gov.tr

www.nigde.bel.tr/tr/ilçeler.html

www.yerel.net.org.tr/iller/il.php/nigde

www.nigde.turizm.gov.tr

www.e-sehir.com.tr

www.nitso.org.tr

www.sanayi.gov.tr\nigdeosb

www.ttnigde.telekom.gov.tr

www.nigde.tedas.gov.tr

www.nigde.bel.tr

www.kayseriliyim.com.tr

www.stu.inonu.edu.tr

www.turkmania.com

www.kayseri.org.tr

www.kayseri.gov.tr

www.kayseri.osb.org

www.kosb.org

www.kayseritb.org.tr

www.epdk.org.tr

www.yenikayseri.com

www.kayseri-bld.gov.tr

www.finans.mynet.com

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe AYIŞ AKKURT

KİŞİSEL BİLGİLER

Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri : Niğe
Doğum Tarihi : 03-12-1977
Medeni Durumu : Evli

EĞİTİM DURUMU

1985- 1990 İnönü İlköğretim Okulu Niğe
1990- 1996 Niğe Anadolu Lisesi Niğe
1996- 2000 Niğe Üniversitesi İ.İ.B.F. Niğe

YABANCI DİL

İngilizce (ÜDS 'den 55)

BİLGİSAYAR:

Yazılım Programları

İŞ DENEYİMİ

1997-2002 Serbest Meslek
2002-5007 Öğretim Görevliliği

İLGİ ALANLARI

Traking, sinema, okumak

ADRES:

Niğe Üniversitesi NMYO